

podręcznik modelowej rewitalizacji

Nowe Śródmieście Miasta Ełk - 3 filary rewitalizacji

Fundusze
Europejskie
Pomoc Techniczna

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Fundusz Spójności

Agnieszka Lasota
Fundacja „Zobaczyć na nowo”

Nowe Śródmieście Miasta Elk - 3 filary rewitalizacji

**podręcznik
modelowej
rewitalizacji**

PARTYCYPACJA

AKTYWIZACJA

**NOWA PRZESTRZEŃ
SPOŁECZNA**

Opracowanie graficzne: Małgorzata Starszak

Opracowanie pod nazwą „Nowe Śródmieście Miasta Elk – 3 filary rewitalizacji” powstało w ramach projektu „Nowe Śródmieście Miasta Elk – wzór na rewitalizację”, współfinansowanego ze środków Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020 oraz budżetu państwa (konkurs „Modelowa rewitalizacja miast”, realizowany przez Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju).

**Fundusze
Europejskie**
Pomoc Techniczna

**Rzeczpospolita
Polska**

Unia Europejska
Fundusz Spójności

Spis treści:

▶	Rozdział 1	Życie wśród budynków	5
▶	Rozdział 2	Przykłady wdrożonych praktyk rewitalizacyjnych	19
▶	Rozdział 3	Nowe Śródmieście Miasta Ełk – wzór na rewitalizację	49
▶	Rozdział 4	Konsultacje Społeczne.....	91
▶	Rozdział 5	Grupy fokusowe – materiały do wykorzystania	105
▶	Rozdział 6	Aspekty prawne	137
▶	Przypisy		156
▶	Bibliografia		158

Szanowni Państwo,

Kilkanaście lat temu rozpoczęliśmy w Ełku intensywny i trwający do dziś proces ożywienia, stawiając sobie za cel, aby stolica Mazur była miejscem atrakcyjnym do życia, pracy, nauki oraz aktywnego spędzania wolnego czasu przez mieszkańców i turystów. Rozwój miasta oparty jest o program rewitalizacji oraz strategię rozwoju. Wszystkie zmiany, jakie zachodzą w Ełku – od modernizacji kamienic i podwórek, przez inwestycje przestrzenne, po inicjatywy społeczne i gospodarcze – nie są zatem przypadkowe. Wymiernym efektem działań rozwojowych realizowanych przez ełczan, instytucje prywatne i publiczne oraz władze samorządowe, jest systematycznie rosnąca liczba mieszkańców.

Oczywiście nadal istnieją obszary Ełku wymagające odnowy – inwestycyjnej i społecznej. Jednym z nich jest śródmieście, które na podstawie analiz zostało wyznaczone do przeprowadzenia działań rewitalizacyjnych. Bazując na kilkunastoletnim doświadczeniu, przy aktywnym udziale społeczności lokalnej zaplanowano kompleksowe przedsięwzięcia, które w perspektywie kilku najbliższych lat mają skutkować odnową centrum miasta.

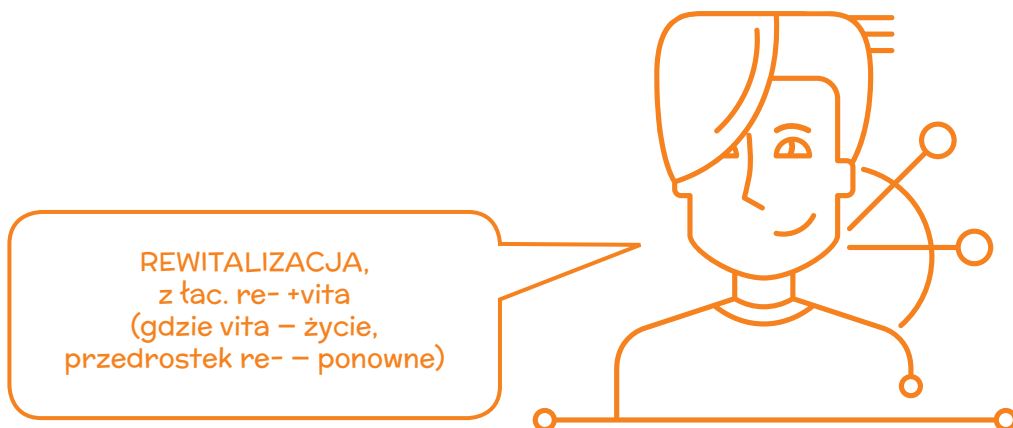
Pragnąc udoskonalić ełcki model rewitalizacji, oparty na aktywizacji i integracji mieszkańców oraz tworzeniu przyjaznych warunków infrastrukturalnych (przestrzennych i mieszkaniowych), przystąpiliśmy do konkursu obecnego Ministerstwa Inwestycji i Rozwoju pn. „Modelowa rewitalizacja miast”. W podręczniku dzielimy się swoimi doświadczeniami z realizacji projektu „Nowe Śródmieście Miasta Ełk – wzór na rewitalizację”, jak również przekazujemy gotowe do wykorzystania materiały. Mam nadzieję, że zaprezentowane treści przełożą się na realizację wielu interesujących i pożytecznych inicjatyw.

Tomasz Andrukiewicz
Prezydent Ełku

Wprowadzenie do zagadnień związanych z organizacją przestrzeni i rewitalizacją

Duży wpływ na zadowolenie z życia ma miejsce, w którym mieszkamy. Chcielibyśmy czuć się bezpiecznie, mieć czyste powietrze, ładne otoczenie, a tuż za rogiem sklep i przedszkole. Wielu z nas marzy, by nie tracić czasu na dalekie dojazdy do pracy. Okolica powinna umożliwiać ciekawe spędzenie wolnego czasu i oferować miejsca, gdzie możemy spotykać się ze znajomymi, a dzieci mogą swobodnie bawić się z koleżankami i kolegami.

Ta książka jest próbą zainspirowania nas wszystkich do działania na rzecz harmonijnego miejsca zamieszkania – takiego miejsca, które jest zarówno ładne, jak i dobrze funkcjonujące. Poruszane w niej tematy i przedstawione przykłady dotyczą zagadnienia **rewitalizacji** rozumianej jako zespół działań zmierzających do pozytywnego przekształcenia obszaru, który z różnych powodów stał się obszarem wykazującym cechy kryzysowe. Chcemy przywrócenia do życia często już utraconej magii takich miejsc.

REWITALIZACJA,
z łac. re- +vita
(gdzie vita – życie,
przedrostek re- – ponowne)

Życie wśród budynków

rozdział 1

ŻYCIE WŚRÓD BUDYNKÓW¹

Miasto czy osiedle, które jest dobrze zaprojektowane pod względem rozmieszczenia w przestrzeni jego najważniejszych funkcji to skarb. Gdy wszystko, co potrzebne w życiu codziennym jest dostępne w zasięgu odległości pieszych i rowerowych, nie tracimy cennego czasu na dojazdy. W takim miejscu istnieje możliwość pielęgnowania więzi społecznych i rodzinnych, więc zazwyczaj wszystkim żyje się przyjemnie.

Dobrze zorganizowana miejska przestrzeń publiczna, rozumiana jako przestrzeń, w której się poruszamy i przebywamy, **stwarza nam możliwość interakcji**, czyli spotkań i nawiązywania relacji.

Dlaczego będzie mowa głównie o miastach?

Według szacunków w 2050 roku w miastach będzie mieszkało już dwie trzecie ludności świata. Jak czytamy w raporcie ONZ: *„W gęsto zaludnionych terenach miejskich transport publiczny, budowa mieszkań, dostarczanie prądu, wody i kanalizacji jest tańsze dla społeczności, a także mniej niszczące dla środowiska, niż dostarczanie tych samych usług rozproszonej populacji.”²* Jest to możliwe, jeśli się wszystko zaplanuje, a media poprowadzi w efektywny sposób, starając się przewidzieć też dalszy rozwój infrastruktury technicznej (energetyki, dostarczania ciepła, wody, usuwania ścieków i odpadów, transportu, teletechniki i tym podobnych).

Jak wynika z raportu na temat kosztów chaosu przestrzennego w Polsce, przygotowanego przez Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN, rozproszona zabudowa, czyli to, w jaki sposób zabudowujemy tereny podmiejskie oraz wiejskie w połączeniu z dojazdami do pracy i do szkoły, każdego roku kosztuje gospodarkę i społeczeństwo kilkadziesiąt miliardów złotych. *„Cały czas jednak liczymy kolejne rodzaje tych uchwytnych kosztów i myślę, że możemy nawet dojść do sumy 100 miliardów złotych rocznie.”³*

Naszym zadaniem, jako organizatorów i orędowników rewitalizacji, powinno być stworzenie pakietu zachęt do pozostania i/lub osiedlania się na (dziś) kryzysowym obszarze. Po to, by przeciwdziałać dalszemu upadkowi tego obszaru oraz dalszemu rozpraszaniu zabudowy i więzi ludzkich.

W efekcie nieskoordynowanych planistycznie działań powstaje najczęściej zabudowa rozproszona, wśród której doskwiera brak odpowiedniego zaplecza usługowego — mieszkańcy muszą daleko dojeżdżać do pracy, do szkół, do centrów handlowych, punktów usługowych, na imprezy kulturalne i sportowe. **SUBURBANIZACJA**, czyli „rozlewanie się miast”, to efekt działań między innymi deweloperów, którzy kuszą tanimi działkami lub gotowymi domami „z dala od problemów miasta.”

Im więcej samochodów, tym więcej dróg.
A im więcej dróg, tym więcej samochodów i smogu.

Prognozy demograficzne

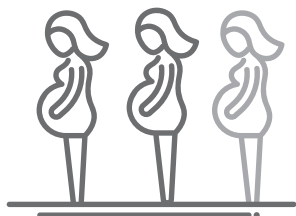
Według prognozy GUS, w najbliższych latach i dekadach będzie w Polsce następował ogólny spadek liczby ludności. I tak np. populacja obszarów miejskich zmniejszy się w 2050 r. o 20% w stosunku do roku 2013.⁴ Przy ogólnej tendencji spadkowej ilości mieszkańców, niektóre rejony i miasta będą się wyludniać, zaś w innych liczba mieszkańców będzie wzrastać.

Przewidywane tendencje demograficzne to:

spadek liczby ludności

wyzwania

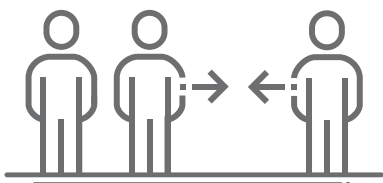
mniej
urodzeń

starzenie się
społeczeństwa

migracje
i emigracja

napływ
imigrantów

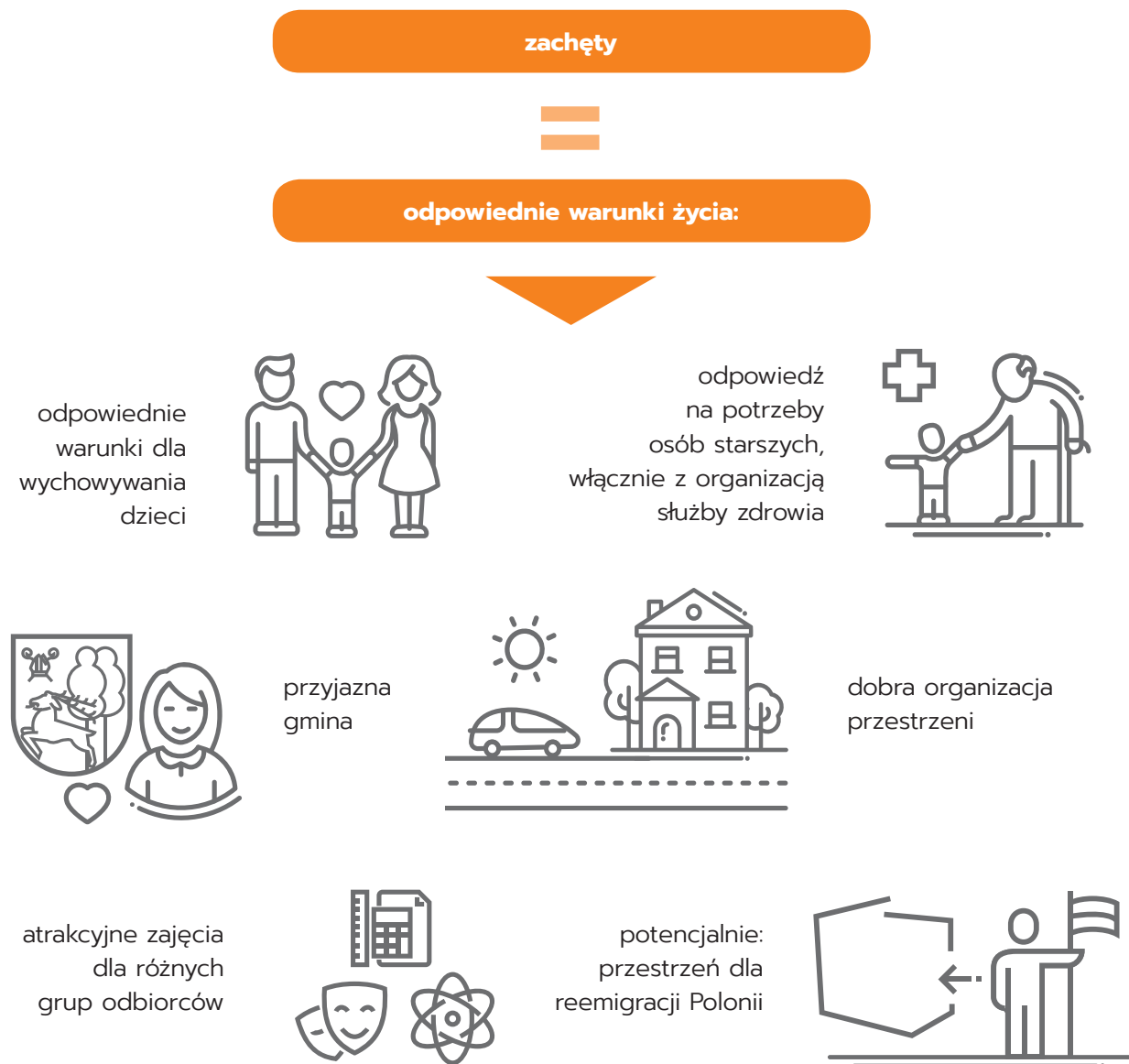

Na takie zmiany warto i należy się przygotować.

Jak to się przekłada na zarządzanie gminą i życie jej mieszkańców?

Spadek liczby mieszkańców jest sytuacją utrudniającą zarządzanie gminą, gdyż maleją wpływy do budżetu, co utrudnia prawidłowe funkcjonowanie. Zmniejsza się też liczba ludzi zdolnych do pracy, ponieważ zwykle wyjeżdżają młodzi, a zostają osoby starsze, co stwarza kolejne wyzwania. Według prognoz w 2050 r. 40% Polaków będzie w wieku powyżej 60 roku życia.⁵

Aby przeciwdziałać spadkowi zaludnienia należałoby tworzyć warunki zachęcające do osiedlania się.

Programowanie zmian

Zmiany będą rodzić wyzwania, zarówno dla miast i gmin z malejącą populacją, jak i tych z prognozowanym dodatnim przyrostem.

Zwróćmy uwagę na to, że rewitalizacja ma charakter działań społecznych, edukacyjnych, kulturalnych i oświatowych, które są wspierane działaniami infrastrukturalno-technicznymi.

Z szerszego punktu widzenia istotne jest zaszczepienie naturalnej potrzeby ruchu i sportu już u dzieci i młodzieży⁶ oraz zachęcanie do aktywności wszystkich mieszkańców poprzez organizowanie ogólnodostępnych miejsc rekreacji na każdym osiedlu, w każdej dzielnicy czy okolicy. W ćwiczeniach fizycznych ważne jest to, że dają one możliwość zrelaksowania się, a więc oferta powinna być szeroka i dostosowana do różnych preferencji i osobowości.

Fakt starzenia się społeczeństwa powoduje ogólne zapotrzebowanie na przyjazne im przestrzenie publiczne. Starsi ludzie potrzebują na przykład miejsc, gdzie mogliby po drodze przysiąść, żeby odpocząć (najlepiej formy ławek z wysoko posadowionymi siedziskami, dzięki którym łatwe jest wstawanie), lubią też spokojne skwerki z ławkami ustawionymi w sposób ułatwiający nawiązywanie znajomości i prowadzenie rozmów.

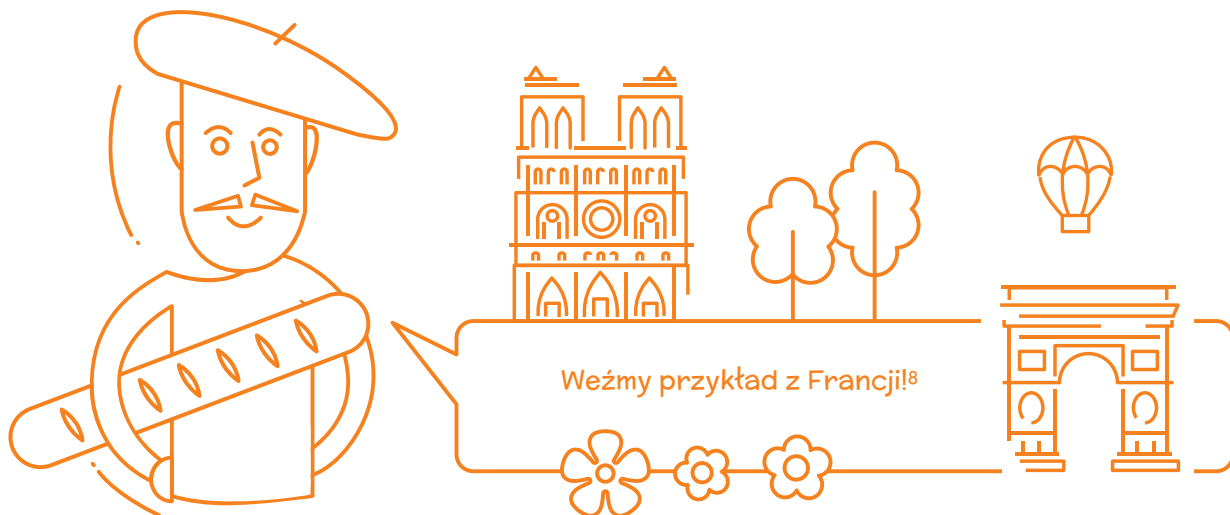
10 korzyści z dobrze skomponowanej przestrzeni publicznej⁷

- ✓ podnosi jakość środowiska miejskiego,
- ✓ sprzyja lokalnej przedsiębiorczości,
- ✓ zwiększa bezpieczeństwo,
- ✓ sprzyja wydarzeniom kulturalnym,
- ✓ sprzyja rozwojowi turystyki,
- ✓ zwiększa wykorzystanie transportu publicznego,
- ✓ sprzyja zdrowiu mieszkańców,
- ✓ przyciąga inwestycje,
- ✓ redukuje przestępczość,
- ✓ zachęca do wolontariatu.

Przyjęto się uważać, że stworzenie dobrej przestrzeni publicznej to zadanie samorządu we współpracy z ekspertami (przede wszystkim z architektem-urbanistą, ale też np. architektami krajobrazu, inżynierami infrastruktury, socjologami miasta, animatorami społecznymi).

A gdyby zaangażować w proces przemian także głównych aktorów tej przestrzeni, czyli mieszkańców?

We Francji w latach 70. upadły różne gałęzie przemysłu. Zamknięto kopalnie, huty, zakłady włókiennicze i niektóre fabryki. Kraj znalazł się w głębokim kryzysie społeczno-gospodarczym. **Wiele miast stanęło przed poważnym problemem zapaści gospodarczej.** Towarzyszyło temu niejednokrotnie nawet 25 procentowe bezrobocie.

Lata 70. i 80. to czas budowy nowych blokowisk, dróg i autostrad, czyli przekształceń urbanistycznych, które raczej pogłębiły stan kryzysowy dzielnic będących w stanie zapaści. Zdano sobie sprawę, że potrzebne są bardziej złożone działania. Rząd francuski postanowił wprowadzić centralną politykę odnowy miast, ukierunkowaną nie tylko na rozwój urbanistyczny, ale także w dużej mierze gospodarczy i społeczny. To podejście miało zintensyfikować efekty rewitalizacji. **Świadomie podejmowane działania rewitalizacyjne musiały być skoncentrowane terytorialnie.** Opracowywano programy obejmujące wsparcie ekonomii miast, edukacji i społecznego rozwoju. Problem finansowania był dla wielu miast znajdujących się w zapaści gospodarczej kluczowy. Nie było ich stać na wyłożenie nawet połowy środków, koniecznych by uzyskać wsparcie rządowe.

Rozpoczęto jednak realizację konkretnej polityki odnowy – **wdrażania niskobudżetowych projektów służących eliminacji problemów społecznych** (na przykładzie miasta Roubaix w północnej Francji):

- 1 wsparcie organizacji młodzieżowych, ośrodków pozaszkolnych, szkół specjalistycznych
- 2 wprowadzenie zasad co do sposobu utrzymania nieruchomości:
 - przeprowadzanie drobnych prac inwestycyjnych związanych z utrzymaniem zabudowy mieszkaniowej,
 - zobowiązanie do prac porządkowych, tworzenia ogródków wśród przestrzeni familoków,
 - **wymóg zachowania porządku na posesjach i podnoszenia estetyki – nawet wokół rudery musiały być posadzone kwiaty lub wysiana trawa, utrzymane w należytym stanie.**

- 3** organizowanie wsparcia technicznego i społecznego dla tych, którzy chcieli odnowić na własną rękę budynki.

Celem było przyjazne zagospodarowanie zwłaszcza tych obszarów miasta, które miały być objęte dalszymi projektami.

Takie były początki. **Dzięki edukacji i odpowiedniej umowie społecznej utrzymano w odpowiednim stanie to, co zostało.** Przywiązanie dużej wagi do **debat publicznych** umożliwiających dyskusję różnych grup społecznych pozwoliło **wypracować** rozwiązania pobudzające ekonomicznie i społecznie problematyczny obszar miasta. W tle tych działań wyznaczono kierunki długotrwałego rozwoju w oparciu o diagnozę problemów i zasoby miasta.

O organizacji rewitalizacji

Mówi się: nie od razu Kraków zbudowano. O swoich potrzebach w zakresie porządku i zieleni, ale też funkcjonowania pewnych miejsc mogą nam powiedzieć mieszkańcy. Możemy je z nimi usystematyzować w zakresie kolejności wprowadzania zmian. Niektóre zmiany możemy wprowadzić szybko (np. wysłać przedsiębiorstwo usług komunalnych, by ustawiło dodatkowe kosze na śmieci), inne wymagają uzgodnień, finansowania i przemysłu. Ważne jest jednak, by tam, gdzie się da, reagować szybko. Dzięki temu wzbudzimy zaufanie i rozpoczniemy **współpracę**.

REWITALIZACJA to szereg działań podejmowanych przez samorząd we współpracy z lokalną ludnością. Jest to wieloletni proces złożony ze wzajemnie uzupełniających się aktów z zakresu poprawy zagospodarowania przestrzeni i jej funkcjonowania oraz działań społecznych, takich jak wyzwalanie przedsiębiorczości na tym terenie i np. resocjalizacja z uzawodowieniem. Celem jest tchnienie ducha w podupadły obszar.

Jest faktem, że słowo „rewitalizacja” może się niektórym kojarzyć głównie z odnawianiem fasad, remontem chodników czy nowym zagospodarowaniem jakiegoś terenu. To wynik działań z poprzednich lat, kiedy skupiano się głównie na poprawianiu wyglądu zewnętrznego danego obszaru.

Oficjalna definicja rewitalizacji wg art. 2 ust. 1 **Ustawy o rewitalizacji** z dnia 9 października 2015 r. brzmi: *Rewitalizacja stanowi proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie gminnego programu rewitalizacji.*

Jak wynika z doświadczeń wielu gmin opracowujących programy rewitalizacji już po 2015 roku, to bardzo ważne, by możliwie szybko i na możliwie wielu polach konsekwentnie wprowadzać poprawne rozumienie słowa „rewitalizacja”, przeciwstawiając je dotychczasowej interpretacji. W przeciwnym razie komunikacja z mieszkańcami, przedsiębiorcami, instytucjami i organizacjami, które działają na tym obszarze będzie znacznie utrudniona, co przysporzy nam trudności i pracy.

Podkreślamy, że podstawą wszystkich działań rewitalizacyjnych jest odpowiedź na problemy społeczne, natomiast działania w sferze przestrzennej, technicznej, środowiskowej lub gospodarczej mają charakter uzupełniający.

O rozwoju można mówić po zaspokojeniu podstawowych potrzeb i gdy kwitną relacje międzyludzkie.

Dobrobyt widoczny na ulicach jest iluzją i często przywilejem dostępnym jedynie nielicznym.

Błędne jest używanie słowa „rewitalizacja” w kontekście remontu, nawet w przypadku remontu infrastruktury, która służy celowi publicznemu. Kluczowe jest pochodzenie słowa, z łac. re+vita (vita – życie, przedrostek re- – ponowne), co dosłownie oznacza ożywienie, przywrócenie do życia. Dzięki całemu zespołowi działań można ożywić dzielnicę lub konkretny obszar. Remont, modernizacja, renowacja itp. to nadal odrębne przedsięwzięcia, które mogą być częściami składowymi procesu rewitalizacji. Jednak najważniejsi są ludzie. Dlatego kluczowe są działania na rzecz społeczności i poprawy jej warunków bytowych, które zostały zaprogramowane w porozumieniu z nią.

Współpraca obywatelska

Pamiętajmy, że zdania typu „nie da się” oraz „tutaj tego nie można” są zwykle odbierane przez mieszkańców jako stwierdzenia ucinające dyskusję, pochodzące od osób leniwych lub niekompetentnych.

Tak więc rozmawiamy, sprawdzamy, co się da zrobić.
Działamy w taki sposób, by inicjować proces przemian społecznych.
I wprowadzamy natychmiast w życie to, co da się szybko zrealizować!

Brak współdziałania w sprawach o charakterze dobra wspólnego na poziomie lokalnym wynika między innymi z niskiego poziomu zaufania społecznego.

W badaniach pod nazwą „Diagnoza społeczna 2011. Warunki i jakość życia Polaków” została wykazana m.in. nieumiejętność zorganizowania się i poprowadzenia wspólnych, skutecznych działań. Autorzy opisali ją jako błędne koło: „nie umieją, bo nie działają, a nie działają, bo nie umieją”, ale też „nie umieją, bo się tego nie nauczyli”.⁹

Z drugiej strony, jesteśmy świadkami zmian. Przykładem niech będzie rosnąca liczba wolontariuszy angażujących się w pomoc indywidualną lub działających w różnych organizacjach. Powstaje coraz więcej stowarzyszeń, fundacji i innych podmiotów, które z definicji nastawione są na działania społeczne, takie jak np. prowadzenie uniwersytetów trzeciego wieku. To właśnie za sprawą ludzi, którzy są bliżej problemów, organizują się i działają na rzecz innych, samorządy mogą być bardziej wydajne.

Dzięki rozmowom i współpracy wizje gminy mogą być bardziej dopasowane do potrzeb, biznesplan realny, a same pomysły, jak i ich wprowadzanie w życie bardziej zrozumiałe dla każdej ze stron.

Dlaczego mielibyśmy uwierzyć, że się uda? (my, czyli samorządowcy oraz mieszkańcy i użytkownicy terenu)

Bo współpraca przy powstawaniu „produktu” zmienia punkt widzenia:

- ✓ spełniane są (rozsądne) życzenia „klienta”
Urzednicy nie muszą się zastanawiać, co zrobić, żeby było lepiej – mogą zaufać lokalnym ekspertom, jakimi są mieszkańcy w różnym wieku, którzy najlepiej znają swoje potrzeby oraz przedsiębiorcy, którzy działają na danym terenie. Warto i należy korzystać z takiego banku wiedzy i pomysłów..
- ✓ „klient” widząc, że jego potrzeby są brane pod uwagę, ma do nas większe zaufanie, co poprawia relację i ułatwia inicjowanie prawdziwych, pozytywnych zmian.

Tylko identyfikując się z miejscem, pomysłem czy projektem ludzie mogą poczuć się gospodarzami. Dlatego warto włączyć do współpracy nad opracowywaniem „produktu” (strategii) osoby zainteresowane. Współdziałanie budzi odpowiedzialność za wspólną przestrzeń.

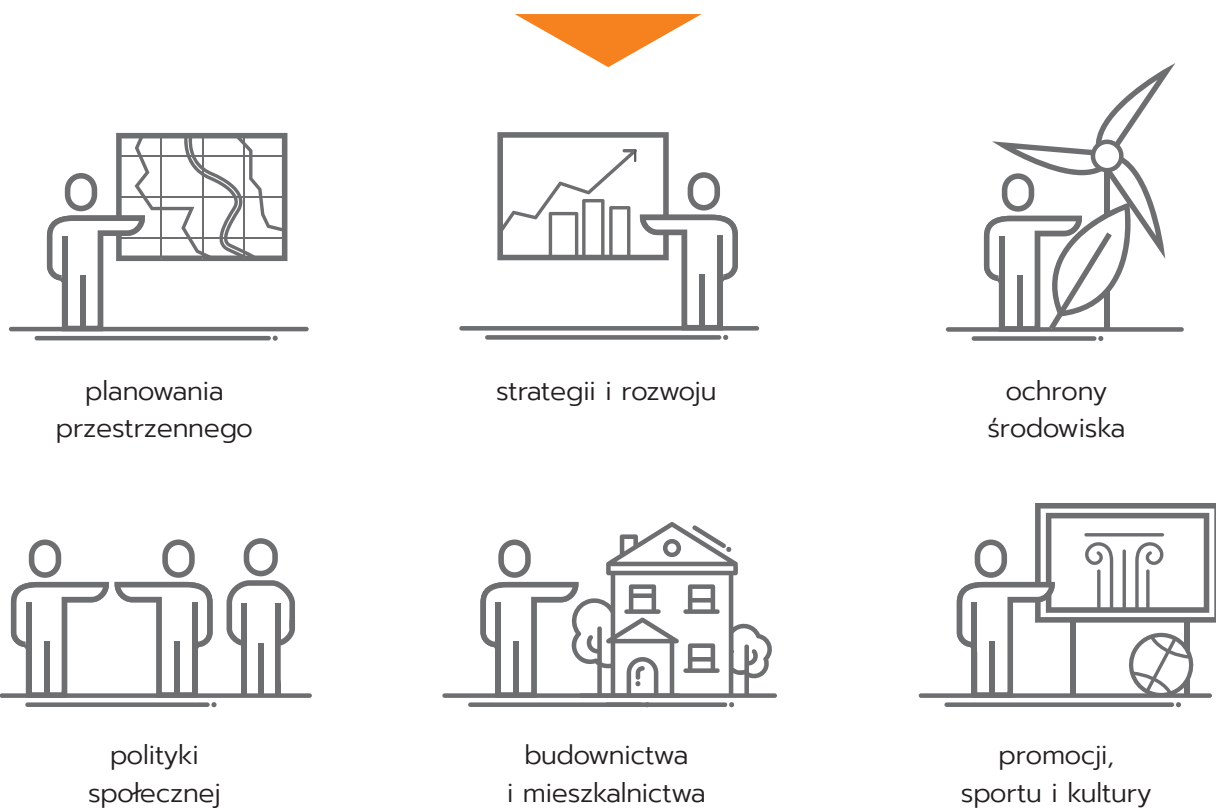
Biznesowe podejście

Spójrzmy na działania z zakresu rewitalizacji jak na biznes. Spróbujmy sobie wyobrazić finalny produkt, zbudujemy zespół, przeprowadźmy badania rynku, przyjmijmy, że będziemy mieli do czynienia z radą nadzorczą.

1. Zespół (ds. Rewitalizacji)

Najlepiej jest powołać zespół zadaniowy złożony z osób pochodzących z różnych komórek urzędu. Zespół powinien się spotykać systematycznie, przy współudziale zapraszanych przedstawicieli innych jednostek organizacyjnych miasta, jak i spółek miejskich (np. miejskiego przewoźnika).

Członkami zespołu mogą być osoby oddelegowane z wydziałów:

i innych

Rewitalizacja to proces wieloletni i maksymalnie złożony. Operatorem, czyli podmiotem koordynującym procesy rewitalizacyjne może być zespół specjalistów oddelegowanych z różnych wydziałów, w którym każdy z zaangażowaniem będzie dzielił się swoją wiedzą i doświadczeniem. Może to być

też cała komórka w urzędzie gminy przy współpracy ze wspomnianym zespołem ds. rewitalizacji lub spółka komunalna. Sprawdza się też taka organizacja pracy, przy której zlecenie to przyjmuje na siebie zewnętrzny operator, który odciąża urząd i zajmuje się komunikacją z mieszkańcami i organizacjami.

Operator spełniający funkcję menedżera realizuje cały proces zarządzania: pilnuje wizji, celu, motywuje do działań i monitoruje zaangażowanie zespołu.

Podobnie jak w biznesie, by efektywnie współpracować ze sobą konieczne jest wzajemne poznanie się wszystkich członków zespołu oraz poznanie i zrozumienie celu podejmowanych działań. Z doświadczeń polskich gmin wynika, że wskazany jest nawet dwudniowy wyjazd integracyjny prowadzony przez zewnętrznego moderatora, gdzie zespół poznaje wszystkie zagadnienia związane ze złożonością istniejących problemów oraz zostaje zapoznany z wymaganiami prawnymi, jak i dobrymi praktykami rewitalizacyjnymi.

Możliwy jest podział działań na grupy robocze wewnątrz urzędu. Umożliwia to sprawną realizację zadań oraz ułatwia przebieg informacji pomiędzy różnymi wydziałami, jednostkami organizacyjnymi czy spółkami miejskimi. Przedstawiciele odpowiednich grup roboczych uczestniczą w stosownych spotkaniach ze stroną społeczną.

Zespół powinien stale podwyższać swoje kwalifikacje w zakresie rewitalizacji, a pracownicy uczestniczyć w szkoleniach i konferencjach, których tematyka rozciąga się od działań społecznych po planistyczno-przestrzenne.

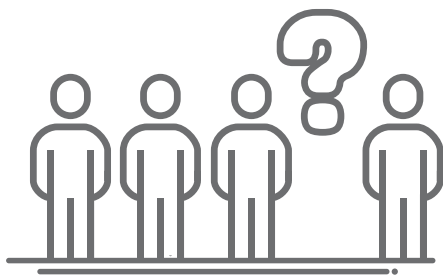
2. „Badania rynku”

Przystępując do pracy nad programem rewitalizacji warto bazować na dwóch podstawowych zasadach:

- ✓ udana i trwała odnowa jest możliwa jedynie wówczas, gdy wszystkie aspekty rewitalizacji fizycznej, społecznej, gospodarczej i kulturalnej są podejmowane w holistycznym podejściu,
- ✓ jeśli chcemy osiągnąć sukces, ludzie, dla których podejmowane są działania, muszą zostać w istotny sposób zaangażowani w proces planowania rewitalizacji, jak też jej wdrażania.

Ogólnym celem rewitalizacji obszaru jest poprawa życia mieszkańców, znajdujących się w niekorzystnej sytuacji.

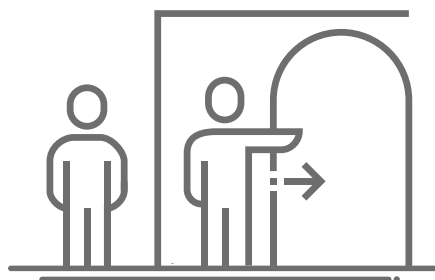
Program zorientowany na społeczność – priorytety:

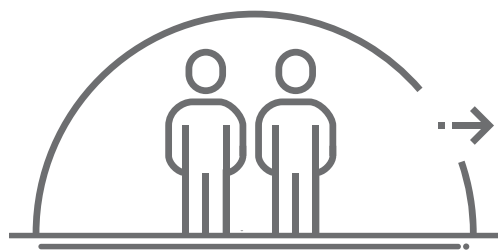
rozeznanie potrzeb
interesariuszy¹⁰

motywowanie

zachęcanie
do uczestnictwa

przewycięzanie izolacji
różnych grup

Nim zaczniesz się zapraszać mieszkańców i inne zainteresowane podmioty na konsultacje społeczne, warto podjąć działania edukacyjne na rzecz budowania poczucia solidarności z danym miejscem, tak by potencjalnie zwiększyć ich zaangażowanie w przemiany. Poza pełnymi inspiracjami artykułami w lokalnej gazecie mogą to być wystawy w plenerze, spacer z lokalnymi przewodnikami, broszury, a nawet zajęcia w szkołach, gdzie historia przeplatałaby się z ciekawostkami dotyczącymi danego miejsca. Podczas działań informacyjno-edukacyjnych warto zapoznawać mieszkańców z prognozami demograficznymi i gospodarczymi oraz przekazywać im informacje o planowanych inwestycjach.

Kampania promująca rewitalizację powinna stawiać przed sobą dwa cele:

- ✓ wzrost zainteresowania mieszkańców tematem,
- ✓ wzrost ich zaangażowania przekładany m.in. na obecność na spotkaniach.

Istnieje też kilka narzędzi, które służą wzmocnieniu poczucia sprawczości wśród mieszkańców. Są to np. inicjatywy lokalne, budżety obywatelskie czy fundusze sołeckie, które dają ludziom możliwość współdecydowania o zmianach w swoim miejscu zamieszkania. Pamiętajmy, że jednym z celów

stosowania tych narzędzi jest edukacja w zakresie możliwości wpływania na te zmiany oraz budowanie więzi wśród lokalnej społeczności przez współdecydowanie o kierunkach rozwoju. Podpowiedź: można przeznaczyć część środków w ramach Budżetu Obywatelskiego na projekty, które dotyczą obszaru rewitalizacji.

Budżety Obywatelskie umożliwiają mieszkańcom podejmowanie decyzji o małych inwestycjach na poziomie lokalnym i większych na poziomie ogólnomiejskim. Co ważne, mieszkańcy nie tylko głosują na co wydać publiczne pieniądze, czyli pochodzące m.in. z ich podatków, ale też najpierw zgłaszają projekty do realizacji. Podobnie się dzieje w przypadku Funduszy Sołeckich.

Bez rozpowszechniania wiedzy o istnieniu i funkcjach Budżetu Obywatelskiego łatwo wypaczyć to narzędzie: jak to często w internecie bywa, głosowanie może stać się plebiscytem, gdzie wygrywa ten, kto głośniej krzyczy.

3. Rada nadzorcza

Organem opiniodawczo-doradczym w przypadku rewitalizacji jest Komitet Rewitalizacji. Jego powołanie narzuca ustawa.

Zadaniem Komitetu jest dostarczanie opinii i stanowisk, które mają pomóc gminie w prawidłowym ukształtowaniu przebiegu procesu rewitalizacji. Komitet Rewitalizacji składa się z przedstawicieli interesariuszy rewitalizacji i z organów gminy. Jego członkowie prowadzą dyskusje (dialog) na temat planowanych i wdrażanych rozwiązań oraz sposobu ich realizacji. Dokonują ewaluacji Programu.

EWALUACJA to ocena programu z punktu widzenia przyjętych kryteriów, w celu jego usprawnienia i rozwoju. Jej wyniki mogą być podstawą skorygowania zaplanowanych działań rewitalizacyjnych.

MONITOROWANIE oznacza prowadzone regularne pomiary lub obserwacje.

Gminny program rewitalizacji musi być poddawany ocenie aktualności i stopnia realizacji co najmniej raz na 3 lata.¹¹ Ocena ta również podlega zaopiniowaniu przez Komitet Rewitalizacji (oraz ogłoszeniu w Biuletynie Informacji Publicznej gminy).

4. Produkt

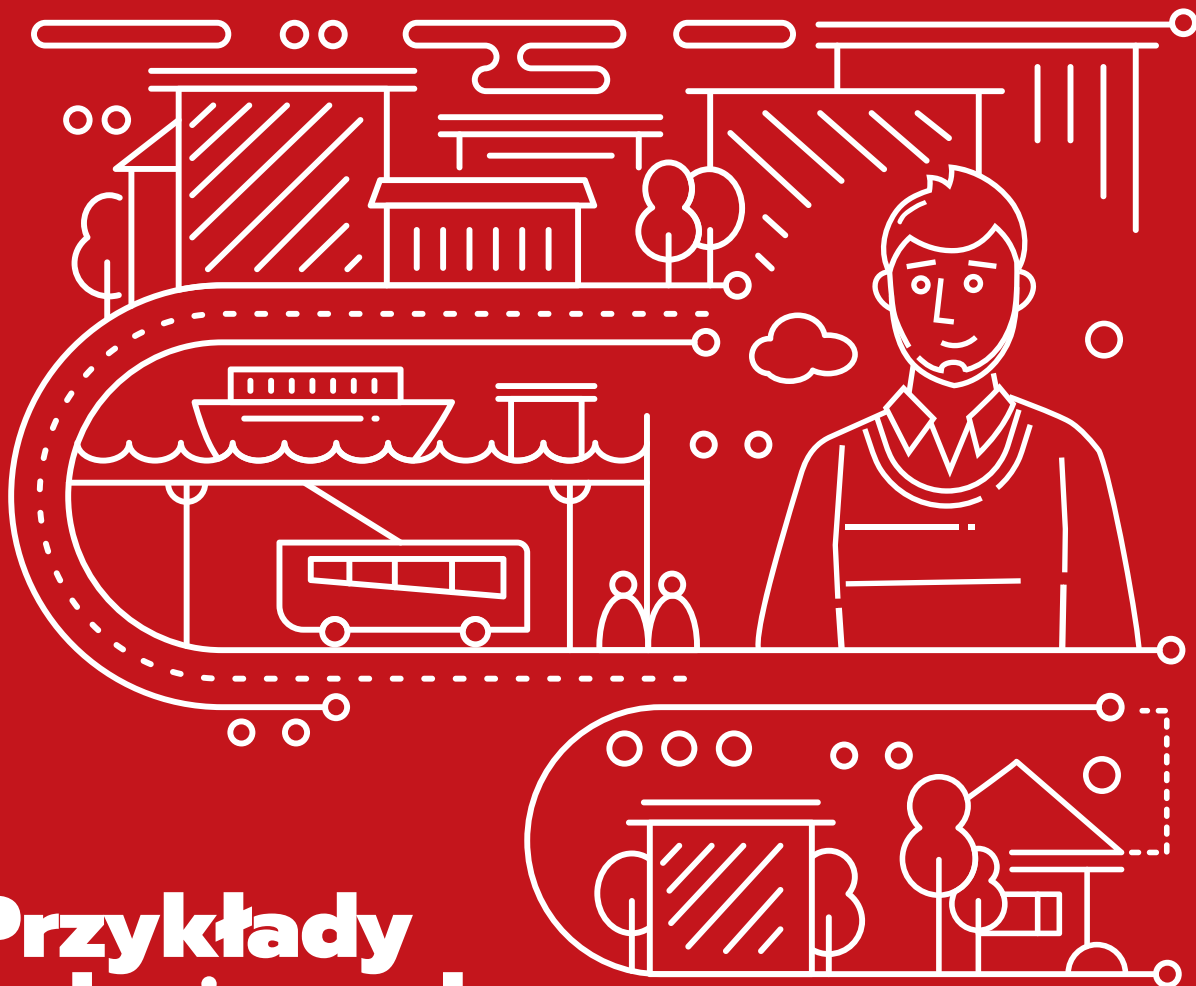
Myśląc o rewitalizacji warto myśleć szeroko, przyszłościowo i idealistycznie. Następnie ubrać cele, które służą eliminacji lub ograniczeniu negatywnych zjawisk, w ramy konkretnych przedsięwzięć. Należy zastanowić się nad etapowaniem działań i możliwościami finansowania.

Beneficjentami środków w ramach rewitalizacji mogą być właściwie wszyscy: od samorządu przez Zakłady Opieki Zdrowotnej, instytucje kultury, instytucje edukacyjne, wspólnoty mieszkaniowe, spółdzielnie, TBS-y, kościoły i związki wyznaniowe, przedsiębiorstwa, parki krajobrazowe, parki narodowe i lasy, organizacje pozarządowe (NGO), Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej (czyli jednostki wspierające rozwój przedsiębiorczości społecznej), partnerstwa lokalne itp.

Wynika z tego, że rewitalizacja stanowiąca zasadniczo zadanie publiczne powinna być prowadzona wspólnie przez wszystkich zainteresowanych pozytywnymi przemianami obszaru rewitalizacji.

Rewitalizacja jest procesem złożonym, który dla pełnego powodzenia wymaga zaangażowania władz publicznych, ale również innych osób i podmiotów, których szeroko pojęte interesy spotykają się na obszarze rewitalizacji.

Środki finansowe na realizację działań rewitalizacyjnych możemy pozyskać z budżetu gminy, środków różnych instytucji, takich jak Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków albo Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (np. na zabytkowe założenia parkowe), środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministerstwa Inwestycji i Rozwoju, Funduszu Kościelnego oraz funduszy norweskich, funduszy Unii Europejskiej, ulg podatkowych i innych.

Przykłady wdrożonych praktyk rewitalizacyjnych

rozdział 2

PRZYKŁADY WDROŻONYCH PRAKTYK REWITALIZACYJNYCH

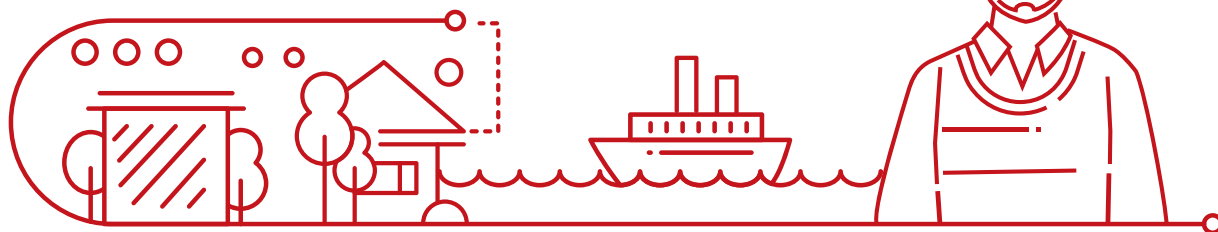
Polskie gminy od lat podejmowały działania pod nazwą rewitalizacji, jednak dotychczas prowadzona rewitalizacja była często niepełna i rozproszona, a przez to nieefektywna. Była też niejednokrotnie błędnie rozumiana i ograniczona do działań budowlanych i technicznych.

Innym problemem był brak realnego włączenia w prowadzone przedsięwzięcia osób zamieszkujących i działających w obszarach zdegradowanych. Projektowano i przeprowadzano inwestycje niejako odgórnie, co powodowało, że nie zawsze spotykały się one z akceptacją społeczną, a to przejawiało się kwestionowaniem celowości wydatków.

Jest też wiele miejsc i miast na świecie, które przeszły pozytywną transformację. Podjęto w nich całłościowe przedsięwzięcia na rzecz społeczności lokalnej, lokalnej przestrzeni i gospodarki. Były one prowadzone we współpracy z lokalną społecznością. Wdrażanie pomysłów na działania zmierzające do ożywienia obszarów kryzysowych i ich odnowy były skoncentrowane terytorialnie, celem zwiększenia efektywności podejmowanych wysiłków. Prowadzone kompleksowo działania rewitalizacyjne wpłynęły nie tylko na poprawę jakości życia na terenie obszaru rewitalizacji, ale też po dziś dzień oddziałują pozytywnie na mieszkańców terenów przyległych i innych użytkowników.

Proces tworzenia programu rewitalizacji, jak i wdrażania działań i realizacji przedsięwzięć zawartych w strategii odnowy obszaru jest zazwyczaj złożony i pracochłonny. Osiągnięta jakość życia warta jest jednak lat wytężonej pracy w kierunku przemian.

Zacznijmy od przykładu nadmorskiego kurortu, w którym w latach 80. i 90. stan zabudowy w centrum pozostawiał wiele do życzenia, warunki bytowe w lokalach komunalnych były fatalne, a do tego mnożyły się problemy związane z alkoholizmem oraz innymi patologiami, jakie występują, ogólnie mówiąc, w kurortach, które sąsiadują z miastami portowymi.

Problematyka zasobu komunalnego – Sopot¹

Sopot jako jedno z pierwszych miast w Polsce zajęło się tematem rewitalizacji, opracowując program rewitalizacji zabytkowego centrum. Proces ten prowadzony był w oparciu o środki własne i zaangażowanie mieszkańców oraz w oparciu o kapitał prywatny poprzez zastosowanie partnerstwa publiczno-prywatnego PPP.

lata 80. XX w.

Problem:

Budynki od zakończenia II WŚ nie były remontowane, mieszkania komunalne w większości starych kamienic zamieszkiwało po kilka rodzin, dzieląc łazienki i kuchnie. Mieszkania były bardzo zniszczone.

po 1989 – prywatyzacja zasobów komunalnych

Założenie:

Mienie skomunalizowane należy sprywatyzować, podobnie jak usługę zarządzania mieszkaniowymi zasobami komunalnymi.

Rozwiązanie:

- ✓ zasada niezasiedlania zwalnających się przydziałów (pokoi),
- ✓ umożliwienie wykupu mieszkań:
 - pierwszeństwo wykupu dla lokatorów,
 - warunek: zabezpieczenie mieszkań pozostałym współlokatorom,
 - cena uzależniona od stopnia zniszczenia, określanego nawet na 70% wartości lokalu,
- ✓ miasto ułatwiało zakup materiałów budowlanych (np. talony na cement).

Dodatkowo:

- ✓ rozbudowa sieci gazowej = łatwiejszy dostęp do kotłów gazowych:
 - przejście z ogrzewania węglowego na gazowe,
 - pozytywny wpływ na jakość powietrza w mieście.

1992 – rozpoczęcie prac nad strategią rozwoju Sopotu

Założenie:

tworzona na kilkadziesiąt lat wizja miasta musi być stabilna i niezależna od zmieniającej się sytuacji politycznej

Zasada:

szerokie konsultacje z mieszkańcami, instytucjami i firmami działającymi w mieście

Cel:

- ✓ szczegółowe rozpoznanie potrzeb i problemów:
 - analizy społecznych i ekonomicznych struktur społeczności lokalnych,
 - badania potrzeb i preferencji w zakresie rozwiązywania lokalnych problemów.

1993 – innowacyjne podejście

Założenie:

przeprowadzenie wywiadów bezpośrednich z całą dojrzałą populacją miasta

Cel:

poszerzenie wiedzy o mieszkańcach Sopotu, ich potrzebach, aktywności, zapatrywaniach politycznych, dochodach, strukturze zawodowej oraz pokazanie wyników w ujęciu przestrzennym

Metoda:

podzielono miasto na 8 rejonów, a centrum na 30 kwartałów; zlecono pracę **41 ankieterom, wcześniej bezrobotnym**, przeszkolonym przez Sopocką Pracownię Badań Społecznych.

Wyniki:

raport z badań na podstawie wypowiedzi około 70% dorosłych mieszkańców

Na podstawie zebranych danych:

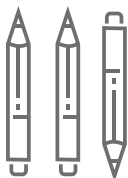
- ✓ wybrano pilotażowe kwartały (wybór w oparciu o aktywność respondentów i ich deklaracje chęci udziału w programie oraz o koncentrację działań – widoczność efektów),
- ✓ zrealizowano kolejne 2500 pogłębionych ankiet (79 pytań!).

Dodatkowo:

równoległe do skrzynek pocztowych wrzucano ulotki:

- ✓ informacyjne:
 - dotyczące programu rewitalizacji zabytkowego centrum,
 - dotyczące preferencyjnych kredytów dla wspólnot mieszkaniowych,
 - o szkoleniach dla wspólnot mieszkaniowych (jak być gospodarzem),
- ✓ wychowawcze:
 - dotyczące sąsiedzkiej czujności (program „DIALOG”),
 - dotyczące pierwszej pomocy osobom poszkodowanym.

1996 – uchwalenie planu strategicznego Sopotu

Założone cele:

- ✓ poprawa sytuacji mieszkaniowej,
- ✓ podniesienie standardu życia w mieście,
- ✓ podniesienie poziomu bezpieczeństwa,
- ✓ ukształtowanie wśród mieszkańców zachowań aktywnych i postaw przedsiębiorczych,
- ✓ zaangażowanie inwestorów przez skierowanie środków finansowych miasta na inwestycje stymulujące pozyskiwanie 2-3 zł z zewnątrz na 1 zł zainwestowany przez miasto.

**rewitalizacja uznana
za cel strategiczny miasta;
a program rewitalizacji
za wiodący program
operacyjny strategii**

**powołanie dwunastoosobowego Zespołu
Koordynacyjnego ds. Rewitalizacji
oraz Pełnomocnika ds. Rewitalizacji**

1997 – uchwalenie Programu Rewitalizacji Zabytkowego Centrum Sopotu

Pakiet uchwał wspomagających jego realizację:

- ✓ wdrożenie 13 finansowych narzędzi wsparcia, w tym kredytów dla wspólnot
- ✓ urynkowanie usługi zarządzania zasobami komunalnymi
- ✓ przystąpienie do zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego
- ✓ zaangażowanie banków i kapitału prywatnego do przekształceń całych kwartałów w partnerstwie publiczno-prywatnym
- ✓ system grantów w oparciu o budżet dla rosnącej liczby NGO

**100 kamienic
na stulecie miasta**
hasło z okazji setnej
rocznicy nadania
praw miejskich
(1901-2001)

Główne założenia programu:

- ✓ tworzenie mechanizmów i warunków umożliwiających rewitalizację zabytkowych budynków i obszarów,
- ✓ sukcesywne porządkowanie i rewitalizacja wartościowych kulturowo i ekonomicznie kwartałów miasta, odzyskanie lub podwyższenie ich wartości funkcjonalnej, technicznej, ekonomicznej i kulturowej,
- ✓ konserwacja zabytkowej substancji mieszkaniowej.

Cele programu:

- ✓ odnowa kamienic mieszkalnych wspólnot mieszkaniowych przy udziale środków gminnych (programy pomocowe),
- ✓ kompleksowe przekształcanie wytypowanych rejonów miasta przy udziale inwestora zewnętrznego.

(...) Rewitalizacja to nie tylko proces fizycznej odnowy budynków – ale przede wszystkim społeczna, gospodarcza i ekologiczna przemiana, odpowiadająca coraz to nowym potrzebom mieszkańców.²

Na przestrzeni lat program był kilkakrotnie modyfikowany, aby sprostać rosnącym potrzebom remontowym wspólnot mieszkaniowych oraz oczekiwaniom mieszkańców.

widoczny efekt: już po 10 latach działania programu odmieniły się całe kwartały miasta

Lata 1998-2016

W ramach programu wyremontowano w zabytkowym centrum **394 budynki mieszkalne**. Koszt całkowity – ok. 63 mln zł; wydatki GMS – ok. 19 mln zł, pozostałe 44 mln zł wspólnoty.³

Sopot pokazał, jaką dźwignią finansową mogą być gminne środki budżetowe dla intensyfikacji działań remontowo-modernizacyjnych w zasobach mieszkaniowych, również w tych nie będących własnością miasta.⁴ Program ewoluuje i jest kontynuowany.

decyzja
o wydatkowaniu
środków
budżetowych

konsekwencja
w realizacji
programu przez
różne podmioty

Dzięki tym dwóm czynnikom miasto z upływem czasu zmniejszyło swój udział w kosztach remontów, jednak remonty budynków wspólnot mieszkaniowych są konsekwentnie przeprowadzane.

Minusy przemian

Luksusowe miasto, wzrost wartości nieruchomości → zaporowe ceny mieszkań → spadek liczby stałych mieszkańców (duża część mieszkań wykupiona jako mieszkanie na wakacje) – brak w Polsce odgórnego systemu kompensacji finansowej pomiędzy wysokością czynszu przed i po rewitalizacji. Takie rozwiązanie, sprzyjające pozostaniu mieszkańców, jest do wypracowania na poziomie gminy.

Zdarza się, że wzrost atrakcyjności okolicy przekłada się na znaczny wzrost cen nieruchomości i wysokości czynszów. To powoduje, że dotychczasowi mieszkańcy wyprowadzają się, a obszar pierwotnie zdegradowany zamienia się w „wyspę dobrobytu”. Takie zjawisko nazywamy **GENTRYFIKACJĄ**. Jest to niepożądany aspekt rewitalizacji, z którego wystąpieniem trzeba się liczyć i któremu należy zapobiegać. Silna segregacja przestrzenna w skrajnych przypadkach pogłębia kryzys w sąsiednich dzielnicach czy gminach, dokąd trafiają osoby z obszaru pierwotnie zdegradowanego.

Gdańskie Fasady OdNowa⁵

Z działań mających na celu poprawę stanu wizualnego i technicznego prywatnych budynków warto wspomnieć program Gdańskie Fasady OdNowa. Nie dotyczy on obszaru zdegradowanego i wskazanego do rewitalizacji. Jest jednak przykładem pokazującym możliwości współpracy gminy z NGO.

Organizacje pozarządowe zwane też **NGOsami** (z ang. Non Government Organization): podmioty, które nie są jednostkami albo organami administracji publicznej oraz których działalność nie jest nastawiona na osiąganie zysku. Są to przede wszystkim stowarzyszenia i fundacje. Ich założenie wynika z wewnętrznego impulsu pracowania dla dobra jakiejś sprawy. Jest to chęć polepszenia losu pewnej grupy społecznej lub wiekowej, działania na rzecz przyrody albo np. swojego miejsca zamieszkania. Niektóre z nich po kilku latach działalności ubiegają się o statut organizacji pożytku publicznego (OPP), co daje możliwość pozyskiwania środków z odpisu podatku (1%).

Program Gdańskie Fasady OdNowa polega na systematycznej realizacji konkursu skierowanego do organizacji pozarządowych. Ma on na celu artystyczną dekorację odbudowanych po wojnie, nieozdobionych kamienic. Kolejne ulice, poboczne w stosunku do najpopularniejszego turystycznego szlaku, zyskują atrakcyjny wygląd dzięki pracy artystów wyłonionych przez NGO, które koordynuje przedsięwzięcie i przygotowanie przez wspólnoty mieszkaniowe elewacji do malowania.

Na ponad stu elewacjach zrealizowano ciekawe dekoracje w technice sgraffito, uzupełniono detale architektoniczne, wprowadzono elementy ceramiczne, odlewy betonowe i elementy metaloplastyki.

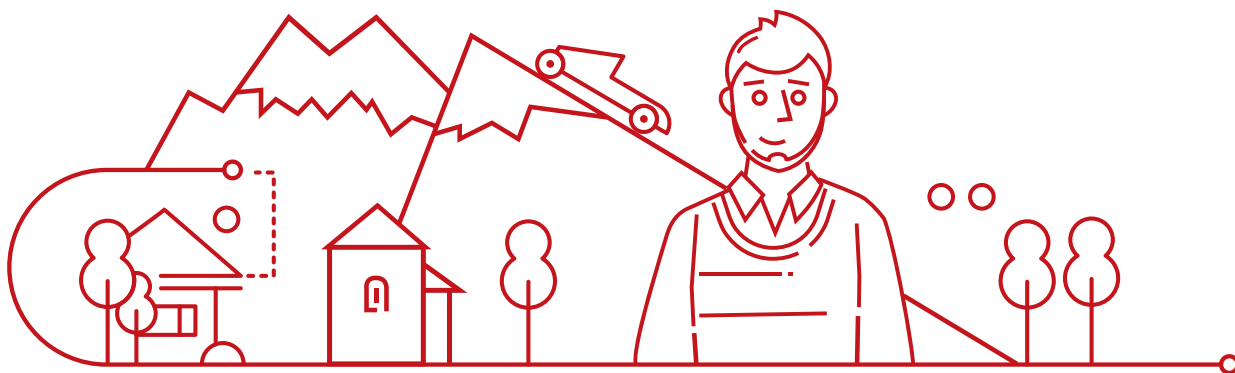
Największą wartością projektu jest aktywizacja mieszkańców. Okazało się, że możliwe jest porozumienie nie tylko w obrębie jednej, ale i kilkunastu wspólnot mieszkaniowych, dodatkowo przy głosie miasta i artystów.

W rewitalizacji i innych przedsięwzięciach podejmowanych przez gminę bardzo ważne jest docenienie aktywności trzeciego sektora i stworzenie mu możliwości rozwojowych.

Nazwę „**trzeci sektor**” stosuje się wobec ogółu organizacji pozarządowych. Przyjmuje się, że pierwszy sektor to sektor państwowy, drugi to biznes, a ci, którzy działają ze względów społecznych to właśnie trzeci sektor.

Organizacje pozarządowe wspierają gminę w jej zadaniach własnych. Gmina Gdańsk w ciągu 5 lat wydała 2 mln zł (przekazywane przez NGO) na współfinansowanie remontów 123 kamienic. To przykład współpracy umożliwiającej gminie podjęcie niestandardowych działań tam, gdzie wydawałoby się, że obowiązujące przepisy prawa to uniemożliwiają.

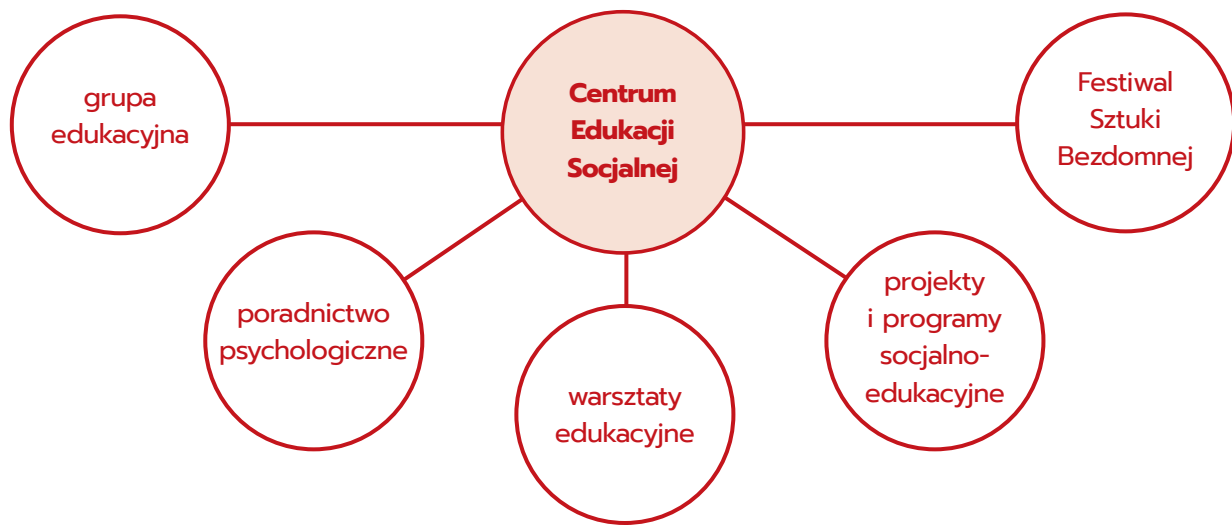

Resocjalizacja z uzawodowieniem – Cieszyn⁶

Przykładem prawdziwego koła zamachowego rewitalizacji społecznej może być przemysłowy Cieszyn i działające tam od lat Stowarzyszenie Pomocy Wzajemnej „Być Razem”. Założone w 1996 roku przez młodych ludzi (pedagogów, psychologów, terapeutów, pracowników socjalnych, prawników i studentów) od początku istnienia stało się ważnym partnerem Gminy w kreowaniu polityki społecznej na terenie miasta i wpisało się w system pomocy społecznej jako jego integralny i potrzebny element.

Od początku stowarzyszenie organizuje mieszkania dla samotnych matek, bezrobotnych i innych bezradnych społecznie, a także oferuje im pomoc psychologiczną, prawną, grupy terapii zajęciowej, grupy wsparcia, grupy socjoterapeutyczne, grupy samopomocowe oraz różnego rodzaju zajęcia dla całych rodzin.

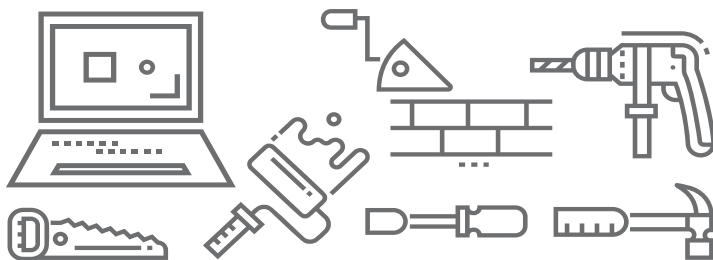
- ✓ W 1999 uruchomiło hostel dla kobiet i dzieci, ofiar przemocy i innych przestępstw.
- ✓ W 2000 roku uruchomiło Centrum Edukacji Socjalnej, w ramach którego udzielane jest wszechstronne wsparcie dla bezdomnych, takie jak wsparcie psychologiczne i edukacyjne, pozwalające im doskonalić umiejętności zawodowe.

W 2001 roku miasto przekazało organizacji dwie hale fabryczne po ZPC „Olza”, w których powstały domy wspólnotowe dla osób bezdomnych. Zostały one wyremontowane przez kilkunastu bezdomnych, zebranych na dworcu kolejowym i w poradni uzależnień, którym pomagali mieszkańcy podobnych domów wspólnotowych pod zarządem Fundacji Pomocy Wzajemnej „Barka” z Poznania. Udało się przełamać początkową nieufność wynikającą z braku wiary w to, że ktoś chce bezinteresownie coś dla nich, bezdomnych, zrobić. Kiedy wytrzeźwiali, okazało się, że jeden potrafi murować, inny zna się na stolarce. Z czasem zrodziła się w nich energia i radość, że pracują dla siebie i innych. Co prawda nie wszyscy wytrzymali codzienną pracę i abstynencję, ale z tej pierwszej grupy spora liczba usamodzielniała się i prowadzi stabilne życie. Życie we wspólnocie uczy ich systematyczności, odpowiedzialności za siebie i innych, a także samodzielnego gospodarowania. Odbudowali więzi rodzinne i społeczne. W ramach CESu działają dwa rodzaje domów wspólnotowych – dom czasowego pobytu i domy docelowe.

Pod koniec 2003 roku w ramach Centrum Edukacji Socjalnej uruchomiono różne pracownie i warsztaty:

- ✓ rękodzieła artystycznego,
- ✓ renowacji mebli,
- ✓ pracownię komputerową,
- ✓ stolarnię,
- ✓ szwalnię,
- ✓ ślusarnię,
- ✓ warsztat instalatorsko-elektryczny (naprawy sprzętów RTV i AGD),
- ✓ warsztat świadczący usługi remontowo-budowlane,
- ✓ dział zaopatrzenia i banku darowizn,
- ✓ sklep, gdzie sprzedawane są wyroby wykonane w warsztatach.

Z pomocy Stowarzyszenia korzysta nawet około 3000 osób rocznie (dostają schronienie, pomoc żywnościową, socjalną, psychologiczną, prawną, zatrudnienie w ramach robót publicznych, edukację i szkolenia). Jednym z kolejnych kroków Stowarzyszenia było powołanie w 2007 roku Fundacji Rozwoju Przedsiębiorczości Społecznej „Być Razem”, która tworzy miejsca pracy dla osób bezrobotnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym, między innymi poprzez wspieranie i tworzenie spółdzielni socjalnych, przedsiębiorstw społecznych, firm nastawionych na działalność o charakterze społecznym, stowarzyszeń oraz innych form aktywności społecznej budowanych na wartościach solidarności, wzajemności i współdziałania.

Pomoc osobom bezdomnym nie musi polegać na wydawaniu zasiłków, ciepłej zupy czy zapewnianiu łóżka w noclegowni. Można dać dom i pracę, można pomóc odzyskać godność.

Ekonomia społeczna (gospodarka społeczna) – system przedsiębiorstw i organizacji oraz właściwych im uregulowań prawnych, których celem jest wspieranie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Podmioty, takie jak stowarzyszenia, fundacje i towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych tworzące trzeci sektor nazywane są „tradycyjną” ekonomią społeczną. Z kolei nowsze typy podmiotów, takie jak spółdzielnie socjalne, przedsiębiorstwa społeczne, centra integracji społecznej (CISy), zakłady aktywności zawodowej czy warsztaty terapii zajęciowej określa się „nową” ekonomią społeczną.

Spółdzielnia socjalna (przedsiębiorstwo społeczne) – podmiot łączący cechy przedsiębiorstwa oraz organizacji pozarządowej. Co najmniej 50% członków spółdzielni socjalnej to osoby z kręgu osób wykluczonych społecznie, o których mówi ustawa o zatrudnieniu socjalnym.

W 2008 roku w wyniku zawartej z Gminą Cieszyń umowy użyczenia gruntu oraz budynków wraz z wyposażeniem przekazano Fundacji obiekty przemysłowe po zakładach „Polifarb”. Wynikiem realizacji inwestycji była modernizacja kilku obiektów, wykonanie oraz naprawa dróg i placów, wyposażenie części obiektów w maszyny i urządzenia technologiczne. Dzięki prowadzonej działalności szkoleniowo-edukacyjnej i nauce zawodu osoby zagrożone wykluczeniem znalazły zatrudnienie w pralni, kuchni, szwalni, usługach porządkowych, ślusarni i stolarni.

Rewitalizacja przez włączenie mieszkańców w ratowanie substancji mieszkaniowej – Tbilisi (Gruzja)⁷

Wszechstronne działania rewitalizacyjne, z włączeniem w nie mieszkańców przeprowadzono w Gruzji. Liczące siedemnaście stuleci Tbilisi po trzęsieniu ziemi w 2002 roku poniosło znaczne straty. W związku z bogatą historią i nominacją Starego Miasta do wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, Komisja World Heritage Centre (WHC – Centrum Światowego Dziedzictwa przy Unesco) wpisała dzielnicę Betlemi na Listę 100 Najbardziej Zagrożonych Miejsc na Świecie (Most Endangered Sites) i zapewniła władzom miasta konsultacje, wymagając od nich jednocześnie opracowania szeregu studiów dających podstawy prawne, strukturę organizacyjną i wytyczne do prac renowacyjnych i konserwatorskich dla ratowania tego dziedzictwa.

Projekt pilotażowy zrealizowano na obszarze 24 ha w położonej na zboczu wzgórza dzielnicy Starego Miasta, Betlemi. Objęto nim 44 gospodarstwa domowe będące w niezwyklej otoczeniu ponad 35 obiektów zabytkowych (miejsc kultu i innych) o różnorodnym znaczeniu lokalnym i narodowym.

Działania zaczęto od **kampanii uświadamiającej problem degradacji unikatowego dziedzictwa**, m.in. wystawy w przestrzeni publicznej *SOS! Old Tbilisi*. Równolegle prowadzono studia nad obszarem i zbierano dane, które w kolejnych latach miały przyczynić się do znalezienia i wdrożenia strategii rewitalizacyjnej odpowiedniej dla tego miejsca.

No tak, trzeba mieć wizję!

I strategię!

Głównym założeniem projektu była szeroko pojęta partycypacja społeczna. Zaczęto od wykonania najbardziej pilnych prac zapobiegawczych z punktu widzenia dalszej degradacji obiektów oraz od pozyskiwania do współpracy ludzi wśród lokalnej społeczności.

FAZA I (pierwszy rok) – zintegrowane działania i konserwacja, między innymi:

Zidentyfikowano liderów dzielnicy (ludzi aktywnych, którzy skłonni byli angażować się na rzecz dobra swojego miejsca zamieszkania) i spośród nich powołano **Unię Właścicieli Domów**.

Powołano **Lokalną Agencję ICOMOS⁸**, której głównym celem było zarządzanie rozwojem dzielnicy; cele i priorytety agencji zakładały szerokie włączenie mieszkańców w prace na rzecz rewitalizacji historycznego środowiska.

Zadania jakie wykonali specjaliści:

- ✓ przeanalizowali ekonomiczny potencjał kwartału, a także dostępny na jego terenie potencjał ludzki,
- ✓ przygotowali analizy ekonomiczne i symulacje przepływów gotówkowych dla wybranych nieruchomości, które uwzględniały przekształcenie ich w kawiarnie, pensjonaty, restauracje i piekarnie,
- ✓ opracowali strategię finansową wsparcia właścicieli domów.

Spośród Unii Właścicieli Domów wyselekcjonowano trzy miejsca pilotażowe do założenia firm rodzinnych – kryterium wyboru oparto o umiejętność prawidłowego użytkowania historycznych nieruchomości w celach generowania dochodów przez ich właścicieli. Pilotaż miał dwa cele: zademonstrowanie lokalnej społeczności ekonomicznego potencjału ich nieruchomości, a przez to zatrzymanie mieszkańców na miejscu (niedopuszczenie do gentryfikacji, czyli wymiany ludności).

Prowadzono działania na rzecz uświadomienia konieczności wymiany zdegradowanej infrastruktury miejskiej i jej odbudowy.

W ramach promocji miejsca wytyczono szlak turystyczny (Betlemi Tourist Route).

Założono **Unię na Rzecz Rozwoju Kwartału Betlemi** (unię, jako najwłaściwszy w tym wypadku podmiot z osobowością prawną nie nastawioną na zysk).

Faza II i III rewitalizacji Betlemi finansowana była przez Norweskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych (Fundusze Norweskie) za pośrednictwem UNESCO *Cultural Heritage Division*.

FAZA II (rok drugi):

- ✓ wzmocnienie struktury Unii na Rzecz Rozwoju Kwartалу Betlemi
- ✓ przeprowadzenie promocji tego unikatowego miejsca
- ✓ inwestycja w edukację, między innymi:
 - przeprowadzenie pierwszych inwestycji z udziałem mieszkańców Betlemi, przy jednoczesnym nauczaniu ich tradycyjnych technik i metod:
 - przebudowa kamiennych schodów przy zastosowaniu tradycyjnych metod łączenia kamieni
 - konserwacja zachowanych fragmentów drewnianych balkonów i krużganków oraz odtwarzanie innych zniszczonych detali lokalnej architektury
 - w samym sercu unikatowego miejsca zaadaptowano budynek na siedziby Unii Właścicieli Domów i Centrum Informacyjnego – rola: upowszechnianie wiedzy o historii miejsca oraz przybliżanie nadchodzących wydarzeń turystom, członkom lokalnej społeczności, a także potencjalnym partnerom biznesowym i inwestorom
 - utworzono stronę internetową poświęconą rewitalizacji Betlemi:
www.icomos.org.ge/betlemi.

FAZA III (trwała 2 lata) – wspólne projekty:

- ✓ dokapitalizowano funduszami działalność Unii na Rzecz Rozwoju Kwartálu Betlemi
- ✓ przeprowadzono prace studialne nad tradycyjnymi pigmentami używanymi przez wieki w Kwartale Betlemi – farbami i paletami kolorów historycznie występującymi w tym rejonie (kontynuacja działań konserwatorskich z II fazy)
- ✓ mając na uwadze środowisko, odnowiono najbardziej zdewastowane części historycznej infrastruktury, wykonano również remonty komunalnego systemu wodno-kanalizacyjnego i drenażu
- ✓ kontynuowano rozpoczętą wcześniej przebudowę głównego traktu turystycznego – budowę platformy wiodącej obok historycznych ścian oporowych do kościoła położonego na Górnym Betlemi

Brakowało specjalistów znających techniki konserwacji drewna, więc Norwegowie zorganizowali odpowiednie warsztaty, by przyuczyć lokalnych rzemieślników do zanikającego zawodu, dając w ten sposób ludziom przydatny fach. Znajdowali oni potem pracę przy restaurowaniu budynków w kolejnych gruzińskich miastach.

Podsumowanie

Zaczęto od prac informacyjnych, porządkowych, badawczych i organizacyjnych. Potem przyszły kolejne działania, również te z zastosowaniem odtworzonych tradycyjnych technik konserwatorskich.

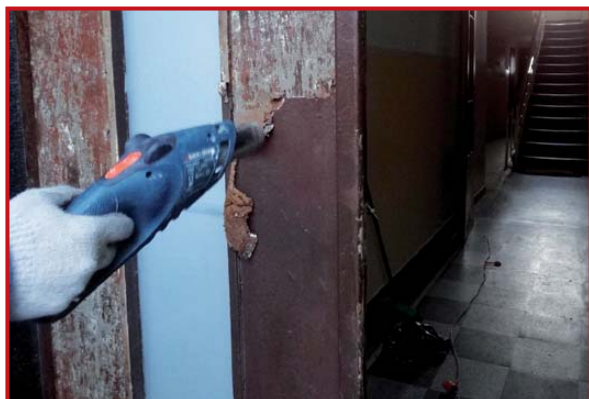
Stawianie drobnych kroków w przełamywaniu nieufności między mieszkańcami a ekspertami trwało cztery lata. W procesie wielu starań podejmowanych przez strategów społeczność lokalna poczuła więź z miejscem zamieszkania i solidarność w budowaniu partnerstwa na rzecz ratowania wielopokoleniowego dziedzictwa Betlemi. Opłaciła się pasja i wytrwałość ludzi z gruzińskiego oddziału Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków i Miejsc Historycznych ICOMOS, którzy motywowali mieszkańców do poznania historii miejsca i udziału w pracach. Mieszkańcy przeszli wielki proces zmiany: od postaw roszczeniowych do czynnego udziału w projektach na rzecz dzielnicy.

Krok po kroku realizowano pomysł przywrócenia świetności dzielnicy:

Wspólnie wypracowano program rozwoju turystyki z wykorzystaniem zasobów historycznych. W ciągu 10 lat doprowadzono do trwałego ożywienia dzielnicy. W dzielnicy od wielu lat odbywa się latem swoisty festiwal różnorodności kulturowej z udziałem społeczności i organizacji pozarządowych.

Jak widzimy na przykładzie dzielnicy Betlemi w Tbilisi, bardzo pożyteczne jest przyuczanie do prostych zawodów manualnych – przygotowanie pracowników do usług renowacyjno-konserwacyjnych tak potrzebnych także na polskim rynku. W wielu polskich miastach i miasteczkach giną bezpowrotnie np. drzwi wejściowe o pięknych proporcjach i detalach, stanowiące nieraz główną ozdobę budynków, w których są osadzone. Wymieniane są za duże pieniądze na produkt o gorszej jakości materiałowej i tandetnej estetyce, bo nie ma komu zająć się ich konserwacją – przygotowaniem pod malowanie. Oryginalne elementy, które obecnie są zabytkowe, wykonywano z innego niż dziś drewna (odpowiednio suszonego) i przy odrobinie pracy (konserwacji polegającej na złuszczeniu farby i położeniu nowej oraz ew. wymianie zniszczonych fragmentów i uszczelnieniu) spełniałyby swoje funkcje przez kolejne dziesięciolecia, a może nawet i stulecia. Podobnie rzecz ma się z zabytkowymi oknami. Wiele z nich nadaje się bardziej do remontu niż do wymiany i nadal spełniałyby funkcje doświetlające i, co nie mniej ważne, prawidłowej wentylacji pomieszczeń. Brakuje chętnych do wykonywania nieskomplikowanych prac, nie tylko ze względu na płace. Często dzieje się to z powodu braku szacunku dla osób wykonujących prace fizyczne, pracujących w rzemiośle i w tradycyjnych zawodach, związanych z lokalnymi uwarunkowaniami.

Choć to oczywiste, musimy sobie zdać sprawę, że każdy człowiek niezależnie od umiejętności jakie posiada jest potrzebny do funkcjonowania całości. Czy to będzie osoba sprzątająca czy prezes zarządzający fabryką – jedno bez drugiego się nie obejdzie. Błędem jest już na etapie szkoły dyskredytowanie jednych i podkreślanie umiejętności innych. Różnorodność, jeśli będzie jej towarzyszył szacunek, jest siłą, która wspomaga rozwój społeczny i gospodarczy.

Warto wiedzieć, że według Komisji Europejskiej już w 2020 roku 50 procent nowych miejsc pracy będzie wymagać kwalifikacji na średnim poziomie, a wysokich kwalifikacji jedynie 35 procent. Tymczasem na polski rynek pracy weszły w ciągu ostatnich lat ponad 2 miliony absolwentów uniwersytetów i szkół wyższych i tylko milion ludzi z wykształceniem zawodowym.⁹ Z badań agencji pracy i obserwacji wynika, że brakuje u nas stolarzy, cieśli, spawaczy i hydraulików (między innymi dlatego, że pracują za granicą). Brakuje pielęgniarek i opiekunów osób starszych (z tego samego powodu). A są gminy, jak np. Biłgoraj, które model rewitalizacji musiały w całości zbudować wokół działań ukierunkowanych na osoby starsze i budowę centrów usług społecznych, skupiających masażyстів, rehabilitantów i innych techników medycznych.

Podczas konsultacji programów rewitalizacji młodzież często opowiada, że zamierza wyjechać, gdy tylko osiągnie odpowiedni wiek, zdobyć wykształcenie i nie wracać do rodzinnego miasta, w związku z brakiem perspektyw. Perspektywy trzeba więc stworzyć, a głowy i serca otworzyć. Młodzi ludzie już na starcie powinni widzieć zalety ukończenia szkoły zawodowej czy technikum. Nie każdy młody człowiek musi i powinien skończyć wyższe studia.

TEST DLA RODZICÓW

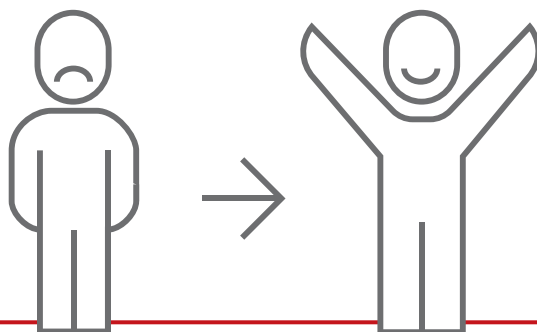
Czy każdy musi kończyć studia? Prosimy zakreślić:
Jestem dumna/dumny z mojego syna, bo to

☐ bezrobotny socjolog

☐ wzięty kafelkarz

Przy istniejącym dużym popycie na prace budowlane i remontowe szansą może być stworzenie przez gminę, we współpracy z przedsiębiorcami, NGO-sami i wykładowcami szkół zawodowych, inkubatorów budowlano-remontowych i przyuczanie do wykonywania prac o różnym stopniu skomplikowania, w tym prac konserwacyjnych (np. zabytkowych elementów z drewna i metalu). Taki mix może:

- ✓ dać uczniom i studentom szkół technicznych praktyczne doświadczenie niezbędne do dostosowania się do rynku pracy,
- ✓ spowodować zmniejszenie grona osób trwale bezrobotnych poprzez ich aktywizację zawodową (obudzenie chęci do zmiany, starania o dobrze płatną pracę, sprostania oczekiwaniom pracodawcy),
- ✓ zwiększyć grono rzemieślników świadczących usługi z poszanowaniem dziedzictwa historycznego, poszanowaniem historii, wcześniejszych mieszkańców i lokalnych tradycji,
- ✓ umożliwić częściowe odpracowanie zaległości czynszowych osobom aktywnie uczestniczącym w pracach inkubatora w przypadku wykonywania prac przy budynkach komunalnych.

Istotne jest zaangażowanie bezrobotnych w działania, dzięki którym odzyskują wiarę we własne możliwości i poczuć chęć pozytywnej i trwałej zmiany w swoim życiu.

Czystość, ład, porządek i estetyka - naszą wizytówką.¹⁰

Życie w ładnym otoczeniu wpływa pozytywnie na nasze samopoczucie. Któż nie chciałby mieć pięknego salonu, zadbanej kuchni i porządku w pokoju dziecka? To samo dotyczy przestrzeni ulicy i całej jej okolicy. Na spójność i harmonię otoczenia składa się szereg drobnych elementów.

Ważna jest edukacja w tym zakresie, uświadomienie poprawy samopoczucia w uporządkowanej przestrzeni, wskazanie, że zabudowa jest tylko tłem dla kluczowych elementów krajobrazu (drzewa i inna zieleń, woda, niebo i chmury) i zmieniającej się wraz z porami roku kolorystyki otoczenia. Niedobrze, gdy kolory budynków są krzykliwe i przytłaczają to, co na świecie piękne, lepiej gdy bazują na palecie barw ziemi i współgrają z przyrodą.

Najczęściej przyczyną tandetnego wyglądu wyremontowanych budynków jest brak poczucia estetyki, wynikający z braku edukacji plastycznej w polskich szkołach. Odpowiedzią na to są zajęcia z edukacji regionalnej (Rybnik) czy z zakresu rewitalizacji (Łódź, Gdańsk).

Dla ratowania pięknych i w Polsce niejednokrotnie zaniedbanych przedwojennych budynków bardzo istotne jest kształtowanie postaw obywatelskich i wzorca odpowiedzialności za swoje otoczenie. Zwłaszcza, że bardzo często to właśnie tereny śródmieść z zabytkową tkanką znalazły się u nas w kraju w trudnej sytuacji.

Urok miejsca jest związany z architekturą, ale też z czystością, porządkiem i poszanowaniem przez mieszkańców ich miejsca zamieszkania oraz jego architektonicznego charakteru. Wskazane jest prowadzenie zajęć warsztatowych dla mieszkańców, które budują w nich poczucie tożsamości lokalnej, pobudzają odpowiedzialność za stan techniczny zamieszkiwanych budynków oraz aktywizują do podejmowania prac na rzecz podniesienia jakości przestrzeni. Warsztaty i wydarzenia realizowane przez organizacje pozarządowe powodują angażowanie się mieszkańców do prac na rzecz otoczenia. Mogą to być wydarzenia o charakterze rekreacyjnym dla całych rodzin, takie jak wspólne nasadzenia albo prace porządkowe i konserwacyjne w obrębie miejsca zamieszkania.

Krajobraz zaczyna się od budynku, od tego jak wygląda on sam, jego otoczenie i obsadzenie.

Każde miasto może być pięknym miastem brzydkich domów lub brzydkim miastem pięknych domów.

Żywa ulica¹¹

Jak pokazują przykłady z wielu miast w Polsce i na świecie dobrze zagospodarowana i przyjazna przestrzeń zwiększa poczucie bezpieczeństwa wszystkich jej użytkowników i stwarza naturalne warunki do zacieśniania społecznych więzi.

Przy okazji remontów i wymiany infrastruktury podziemnej czy nawierzchni jezdni lub chodnika warto przemyśleć możliwości pełnej przemiany charakteru i wyglądu ulicy.

Popularne stają się doraźne akcje, polegające na testowaniu konkretnych rozwiązań aranżacji przestrzeni. Przyglądanie się funkcjonowaniu tymczasowych elementów, nawet wykonanych z palet, może pomóc wyznaczyć ich docelową liczbę i ustawienie. Postawione z rozmysłem donice powodują ograniczenie prędkości aut. Do realizacji takiego tymczasowego zagospodarowania można włączyć mieszkańców na różne sposoby, a najważniejszy z nich jest ten, w którym przychodnie wypowiadają się na temat zaproponowanych rozwiązań i określają jak chcieliby korzystać z danej przestrzeni.

planowanie

testowanie

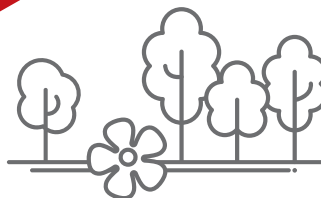
wdrażanie

W związku z popularnością niektórych miejsc, w różnych miastach testuje się też czasowe ograniczenie ruchu samochodowego na wybranych ulicach, np. w weekendy, tak by umożliwić pieszym zepchniętym zazwyczaj na wąskie chodniki przez zaparkowane wszędzie samochody pełne korzystanie z przestrzeni.

Ożywienie i większy ruch pieszcy wpływa dodatnio na dochody okolicznych usługodawców. Dobrze zakomponowana przestrzeń stanowi też oazę dla seniorów, którzy mają gdzie przysiąść i obserwować innych. Zacieśniają się więzi międzyludzkie.

Wpływ na funkcjonowanie przestrzeni:

wprowadzenie większej ilości zieleni

zmiana organizacji ruchu
(zamknięcie lub ograniczenie
ruchu samochodowego)

ustawienie ławek dla różnych
użytkowników, wprowadzenie innych
elementów małej architektury

zmiana
nawierzchni

zwiększenie poczucia
bezpieczeństwa użytkowników:
dzieci, nastolatków, seniorów,
matek z dziećmi i innych

większy ruch
pieszych

ożywienie,
zacieśnienie więzi
społecznych

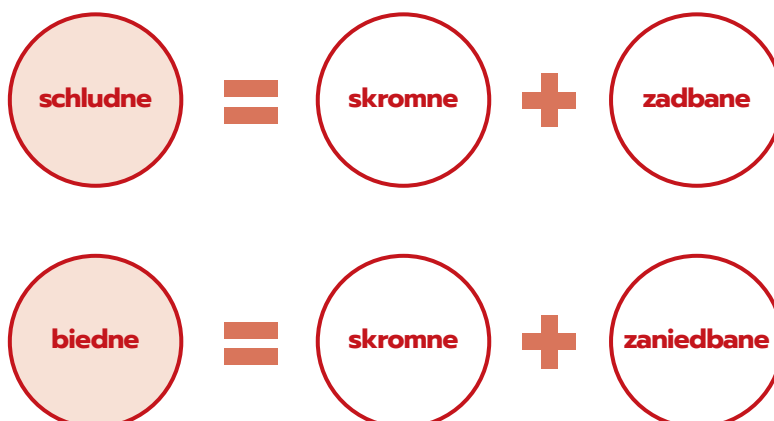
- ✓ zmiana charakteru i zwiększenie prestiżu ulicy
- ✓ pozytywny wpływ na dochody okolicznych punktów usługowych

A znacie taką historię? Kiedyś, nie tak dawno, bo w latach 40. XX wieku, mały francuski chłopczyk odkrył w sobie pasję i zamiłowanie do świata roślin. Stał się wielkim miłośnikiem i obserwatorem przyrody. Gdy miał niespełna 29 lat założył firmę, produkującą kosmetyki.

Prywatny przedsiębiorca jako motor przemian – La Gacilly (Francja)

Są takie miejsca, gdzie przedsiębiorczy lokalny lider jest prawdziwym motorem przemian. Tak było w przypadku małej bretońskiej miejscowości La Gacilly (2290 osób w całej gminie według danych na 2014 rok). W 1959 roku powstało tu małe przedsiębiorstwo, oferujące kosmetyki dostarczane jedynie pocztą. Jego założyciel bardzo lubił miejsce, z którego pochodził. Czuł też misję przeobrażania świata, więc namówił mieszkańców do przyozdobienia roślinnością okien i ulic. Dzięki temu skromne miasteczko zaczęło wyglądać schludnie. Dziś miasteczko kwitnie, skromne szare kamienne mury domów pokryte są roślinnością, a zaułki są ładne i zadbane.

Firma kosmetyczna założona przez sentymentalnego młodzieńca zatrudnia w swych zakładach produkcyjnych w Bretanii 10 tysięcy osób, a całokształt podejmowanych działań wpłynął na to, że centrum miasteczka zostało odrestaurowane i jest ono chętnie odwiedzane przez turystów, którzy przyczyniają się do poprawy jakości oferty kulturalnej i restauracyjnej w całej gminie. Pięknym widokiem są barwne i kwieciste pola uprawne, na których blisko tysiąc gatunków roślin przyciąga wielkie ilości pszczoł i innych owadów. Od 1997 roku są to uprawy w 100% ekologiczne – bez nawozów chemicznych, pestycydów czy herbicydów. Atrakcją jest też ogród botaniczny przed firmą stanowiący prawdziwą skarbnicę wiedzy o roślinach oraz powstałe tu pierwsze w Europie „Wegetarium” – muzeum w całości poświęcone roślinom, którego celem jest uwrażliwienie ludzi na zagrożenia płynące z eksploatacji natury.

Szczególnie tłumnie jest tu latem, gdy przez prawie 4 miesiące w przestrzeni ulic i zaułków eksponowane są na świeżym powietrzu wielkoformatowe kadry fotograficzne znanych autorów.

Tak, tak – to małe miasteczko gości rokrocznie festiwal fotograficzny.

Obecnie to największy festiwal tego typu w Europie. W 2017 roku gościł 320 tysięcy odwiedzających. Kolorowe fotogramy doskonale wpisują się w szare tło kamiennych ścian zabudowań. Choć co roku temat przewodni wystaw jest inny, to od początku tematyka festiwalu jest poświęcona ludziom i naturze. Wszystkie działania fundacji założonej przy tym przedsiębiorstwie są zainspirowane credo „Natura jest przyszłością człowieka”.

Podjmując działania rewitalizacyjne warto rozważyć wykorzystanie instrumentów fiskalnych, dostępnych na poziomie gminy, takich jak ulgi i zwolnienia, gwarancje i poręczenia oraz wsparcie w pozyskaniu funduszy UE, które mogą wpłynąć na rozwój przedsiębiorczości, w tym przedsiębiorczości społecznej.

Jak pokazuje praktyka, podatki lokalne stanowią istotne obciążenie dla przedsiębiorstw działających na polskim rynku, a duże różnice stawek kształtują konkurencyjność gmin. Zalecane jest zróżnicowanie wysokości podatku od lokali usługowych na obszarze kryzysowym i tych leżących w pozostałych obszarach gminy. Warto umożliwić przedsiębiorstwom, w tym przedsiębiorstwom społecznym, sprawne działanie na obszarze rewitalizacji.

Od aktywizacji do rozwoju lokalnego – wsie tematyczne¹²

W Polsce jest wiele miejsc, w których sytuacja gospodarcza jest trudna, panuje bezrobocie strukturalne, a młodzież emigruje. Miejsca te często nie mają ani spójnej ani ciekawej zabudowy. Takim obszarom potrzeba szczególnych rozwiązań, które dadzą ludziom nadzieję i szansę na poprawienie bytu. Wioski tematyczne to pomysł na wieś, w których nic nie ma. To, czego im brakuje, to jezioro, góry lub zabytki. Jeżeli dodatkowo wioska jest daleko od drogi, to wówczas trzeba szukać naprawdę oryginalnego pomysłu.

Na samym tylko terenie województwa zachodniopomorskiego jest 6 wiosek zorganizowanych wokół niepowtarzalnej tematyki, unikalnego projektu i jedynej w swoim rodzaju oferty. Niektóre działają już kilkanaście lat. Liczba gości, których obsługują mieszkańcy wiosek utrzymuje się od kilku lat na stałym poziomie – jest to ok. 20 tysięcy osób.¹³ Wsie położone są w niedużej odległości od siebie, ich tematyka i oferta uzupełniają się nawzajem, co jest dodatkowym atutem dla odwiedzających je turystów.

W każdej z tych wiosek, dzięki wsparciu ekspertów i zaangażowaniu grupy osób, która uwierzyła w możliwości jakie daje pomysł na wioskę tematyczną, powstały piękne projekty, dające kolejnym ludziom zajęcie.

Doświadczenie wiosek tematycznych pokazuje, że aby osiągnąć sukces, najważniejsza jest chęć działania. Bardzo ważny jest lokalny lider, który zachęca do aktywności i chce czuwać nad rozwojem miejscowości. Najlepiej, gdy jest to osoba zorientowana w problemach wsi, jej atutach, historii i dziedzictwie kulturowym. Dobrze jest, gdy lider ma lub w pewnym momencie przejdzie szkolenie menedżerskie.

Zasady:

- ✓ wynaleźć oryginalny pomysł na atrakcję turystyczną
- ✓ zmienić negatywne nastawienie w zaufanie do swoich możliwości (grupowe)
- ✓ pozwolić działać lokalnym liderom społeczności, bez których sukces jest niemożliwy

Czasami niełatwo jest znaleźć pomysł, wtedy warto zwrócić się do etnologów, socjologów i kulturoznawców. Zaprośmy do dyskusji osoby zainteresowane, studentów różnych kierunków i nie zniechęcajmy się, jeśli z początku tylko niewielka liczba mieszkańców wyrazi swój entuzjazm.

Działanie na rzecz wsi sprawia, że wśród jej mieszkańców wzrasta poczucie własnej wartości, a dzięki temu ludzie stają się bardziej pewni siebie i otwarci na siebie nawzajem. Odkrywają swoje umiejętności i możliwości, co daje im kolejne pomysły na rozwijanie działalności.

Dodatkowym wsparciem dla mieszkańców, organizatorów atrakcji turystycznych, jest współpraca między wioskami, która polega na wymianie doświadczeń i wzajemnej promocji.

Cittaslow

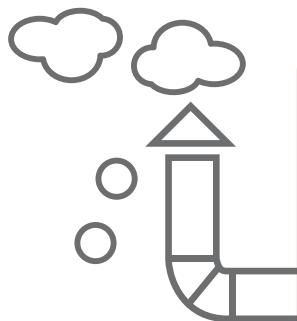
Ważna i potrzebna jest wymiana doświadczeń. Pokazuje to działanie miast zrzeszonych w sieci Międzynarodowego Stowarzyszenia Cittaslow – Sieci Miast Dobrego Życia. Miasta wymieniają się doświadczeniami w zakresie tworzenia podstaw dobrego i spokojnego, czyli bezstresowego życia codziennego w niewielkich miasteczkach (do 50 tys. mieszkańców). Celem jest promocja tych wartości jako przeciwieństwo pośpiechu i stresu wielkich aglomeracji. Na całym świecie do ruchu należy blisko 240 miast z 30 krajów. Obecnie w sieci, poza licznymi miastami z Warmii i Mazur, są również ośrodki z innych regionów Polski.

Celem stowarzyszenia jest promowanie lokalnych produktów i usług oraz turystyki „wyciszonej” (w przeciwieństwie do turystyki masowej). Podkreślana jest harmonia między potrzebami turystów, środowiska naturalnego i lokalnych społeczności, a formami jej realizacji jakimi są turystyka kulturowa, kulturalna, ekologiczna i rowerowa. Ideą jest, by spokojne tempo życia nie stało w sprzeczności z ciągłym i przemysłowym rozwojem.

Aspekty środowiskowe

Trudno jest nie wspomnieć, zarówno przy tematyce rewitalizacyjnej, jak i przy temacie jakości bytowania w miastach o aspektach środowiskowych. Dobra jakość powietrza jest silnym argumentem dla osiedlania się. Gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, zakłady przemysłowe i inne podmioty mogą się starać o środki z Wojewódzkiego, jak też z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, na poprawę jakości powietrza.

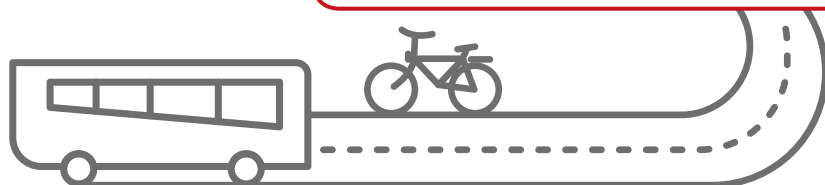
Te fundusze pomagają gminom realizować programy wsparcia dla indywidualnych gospodarstw domowych i organizować akcje edukacyjne.

Ciekawą akcją zaproponowało miasto Gdynia, której straż miejska szkoli mieszkańców na temat poprawnego palenia w piecach. Okazuje się, że dzięki technice rozpalania od góry można oszczędzić do ~30% paliwa i obniżyć emisję szkodliwych substancji do powietrza o około połowę.

Warto wspomnieć w tym miejscu o aerodynamice miast. Brak świadomości istnienia **korytarzy napowietrzających**, zaplanowanych w oparciu o rozpoznanie dominujących kierunków wiatrów w regionie, skutkuje ich zabudowywaniem. Nieprzemyślane dogęszczanie miasta powoduje utratę naturalnego systemu wentylowania i dostarczania świeżego powietrza do centrum.

Z kolei niekontrolowana rozbudowa przedmieść i rozproszenie zabudowy skutkuje brakiem możliwości włączenia osiedli w system komunikacji publicznej, co wymusza na jego mieszkańcach częstsze korzystanie z samochodów.

Elementem wspierającym rewitalizację jest promowanie korzystania z komunikacji publicznej i jazdy rowerem.¹⁴

Dofinansowanie przejazdów komunikacją publiczną

W Polsce funkcjonuje już blisko 50 miejscowości (głównie o niewielkiej liczbie mieszkańców i zwartych, jeśli chodzi o powierzchnię), gdzie komunikacja miejska, podmiejska i gminna jest całkowicie bezpłatna lub bezpłatna dla mieszkańców.¹⁵

Zalety darmowej komunikacji są oczywiste dla pasażerów. Tym, czego być może sobie nie uświadamiamy jest fakt, że znikają też koszty związane z zakupem i utrzymaniem kasowników, automatów i systemu kontroli biletów. Jest to kwota sięgająca do 20% utrzymania taboru.¹⁶

Ważnym aspektem jest ograniczenie poruszania się samochodami osobowymi, będącymi poważnym źródłem szkodliwych spalin.

Korzyści z bezpłatnej komunikacji¹⁷

Bezpłatna komunikacja publiczna przyczynia się do zmniejszenia ruchu na ulicach, a więc także do zwiększenia bezpieczeństwa użytkowników przestrzeni. Ma też szereg innych korzyści:

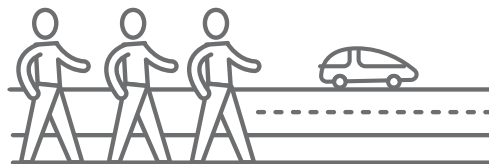
1. dla mieszkańców

wzrost mobilności (ważny szczególnie dla najbiedniejszych, którzy dojeżdżają do pracy i szkół lub w poszukiwaniu zatrudnienia oraz dla osób starszych);

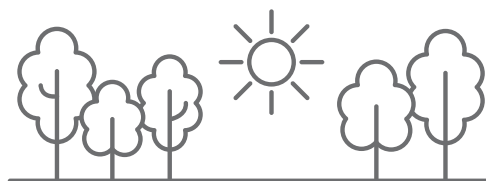
2. dla pieszych

więcej przestrzeni chodnika (którą dziś zajmują zaparkowane samochody);

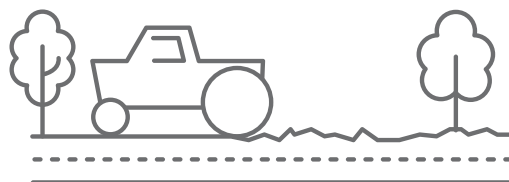
3. dla środowiska

czystsze powietrze (wprowadzona niedawno w województwie śląskim Uchwała Antysmogowa zakłada, że w przypadku kolejnych przekroczeń norm jakości powietrza Koleję Śląskie będą dostępne dla mieszkańców za darmo);

4. dla gminy

oszczędności z tytułu mniejszych nakładów na naprawę dróg i budowę dodatkowych parkingów;

5. dla kierowców

mniejsze korki i problemy
z zaparkowaniem
samochodu;

6. dla przewoźników

likwidacja kosztów związanych m.in. z infrastrukturą
biletową (w Żorach po zniesieniu opłat za przejazd
autobusami wzrosła liczba pasażerów,
a spadły koszty komunikacji¹⁸).

Nowe myślenie o komunikacji publicznej

Ciekawostką może być fakt, że za kilka lat będziemy mieli w Europie pierwsze na świecie miasto prawie bez samochodów, w dodatku duże miasto. Otóż władze stolicy Finlandii zdecydowały, że w 2025 roku zacznie tam obowiązywać zakaz używania samochodów prywatnych w ruchu ulicznym.¹⁹

Nie chodzi o wyeliminowanie samochodów, ale o wyeliminowanie potrzeby korzystania z samochodu, a zatem nie o wykluczanie, tylko właśnie zapobieganie transportowemu wykluczeniu.

Pomysł przedstawiono w pracy magisterskiej na Wydziale Inżynierii Transportu w Helsinkach, w której opisano nowatorską ideę. Koncept został opracowany dla przykładu żonatego trzydziestoparolatka, który używa na co dzień samochodu, by dojechać do pracy, zawieźć dzieci do przedszkola i szkoły, robić zakupy, a w weekendy korzystać rodzinie z centrów rozrywki i rekreacji. Za pomocą smartfona ten przykładowy trzydziestolatek oraz inni Finowie będą mogli skorzystać z systemu kolektywnych środków komunikacji publicznej, dostosowanego do ich potrzeb. Koszt takiego przejazdu mieści się pomiędzy cenami komunikacji miejskiej, a taksówkami. Pomysł tak się spodobał władzom Helsinek, że podjęły kroki do realizacji tej wizji. Co istotne, miasto ma już wypracowany system transportu publicznego, który obsługuje każdy obszar miasta i w którym wszystko jest ze sobą doskonale zsynchronizowane (metro, szybka kolej miejska, tramwaje i autobusy).²⁰ W takich warunkach nawet tak, wydawałoby się, skrajny pomysł jest możliwy do zrealizowania.

Zapytaj siebie czego byś chciał za 10 lat i jakie działania trzeba by podjąć, żeby ta wizja została wdrożona w życie.

Miasta dla ludzi, nie dla samochodów

Amsterdam czy Kopenhaga – kto był ten wie: widok tysięcy rowerzystów robi wrażenie. W latach 60. i 70. XX w. chodniki tych miast były zastawione samochodami, które zabierały miejsce zarówno przeznaczone dla ludzi, jak i to przeznaczone dla drzew, które dziś tam rosną.

Kopenhaga może być dumna ze swych, zdawałoby się, niewielkich osiągnięć: wody zdatnej do picia wprost z kranu, ograniczonej liczby samochodów, wzrostu ruchu rowerowego, czy wreszcie takiego ułożenia miejskiej komunikacji, aby była przyjazna dla mieszkańców.²¹

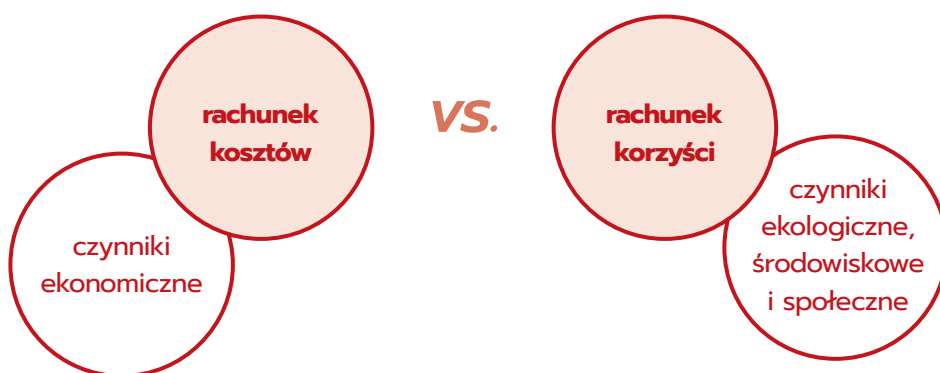
Również urbanistyczne rewolucje przeprowadzone w Nowym Jorku w krótkim przedziale czasu (lata 2007–2013), odmieniły go na tyle, że stał się miastem bardziej przyjaznym dla pieszych, rowerzystów i komunikacji miejskiej, a jednocześnie bardziej zielonym i mniej zakorkowanym.²²

Ruchy rowerowe

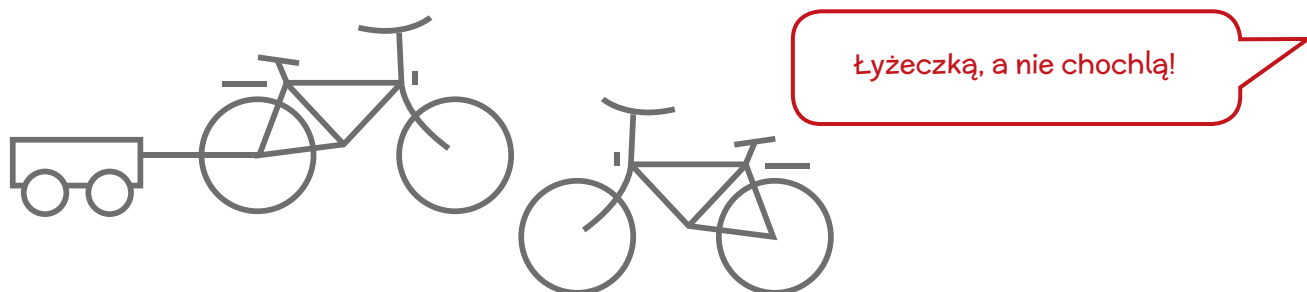
Koszty budowania i utrzymywania infrastruktury rowerowej są nieporównywalnie mniejsze od samochodowej. Warto więc zastanowić się nad bardziej racjonalnym wydawaniem pieniędzy i rozważyć jaki jest stosunek kosztów do korzyści.

Wybór rozwiązania wymaga refleksji:

Rozbudowaną sieć dróg rowerowych, będących prawdziwą zachętą do codziennej jazdy tworzy się metodą małych kroków, podejmując działania infrastrukturalne oraz równolegle czyniąc przygotowania do realizacji wizji (zmiany mentalne).

Z doświadczeń takich krajów jak Holandia i Dania wynika, że bardzo ważne jest wyraźne wydzielenie pasów ruchu tak, by umożliwić wszystkim bezpieczne korzystanie z przestrzeni. Istotne jest oddzielenie ruchu rowerowego od pieszego za pomocą krawężnika oraz rowerowego od samochodowego – w tym wypadku krawężnik warto zastąpić tam, gdzie to możliwe, pasem zieleni albo ciągiem miejsc parkingowych wzdłuż jezdni, za którymi bezpiecznie jadą rowerzyści oddzieleni od poruszających się pojazdów. W tych krajach stosuje się już nawet drogi rowerowe dwóch prędkości. Powstają też „autostrady” rowerowe, na których rozstawione są wyświetlacze wskazujące z jaką prędkością jechać, by trafić na najbliższym skrzyżowaniu na zielone światło (*sic!*).

Niezależnie od rozwiązań, jakie chodzą nam po głowie, warto jest przedyskutować je w szerokim gronie: władz gminy, przewoźników, ekspertów od transportu (zwłaszcza tych od ekologicznych środków transportu) oraz pracodawców. Ci ostatni są bardzo ważni – to oni mogą stworzyć u siebie warunki zachęcające pracowników do korzystania z rowerów w dojazdach do pracy (bezpieczne przechowywanie rowerów, specjalne szatnie, premie dla pracowników-rowerzystów itp.).²³

Doświadczenia uczą, że warunkiem mentalnego przygotowania do zmian jest stworzenie ludziom różnych możliwości, sposobności ich wypróbowania i wyboru. Na świecie pasjonaci tworzą wypożyczalnie rowerów, gdzie mnogość modeli przywołuje na myśl bogactwo zbiorów bibliotek, stąd nazwa: „bicycle library”^{24, 25} Podobnie jak w bibliotekach można najpierw zajrzeć do książki, tu można najpierw wypróbować kilka modeli, a wybrany wypożyczyć na kilka dni lub tygodni. W ofercie są m.in. rowery elektryczne, rowery dostosowane do przewozu ładunków i takie do przewozu dzieci.

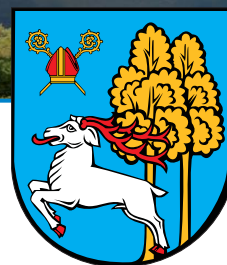
Podsumowanie

Niewyczerpany jest katalog pomysłów na pobudzanie aktywności, wyrównywanie szans i świadczenie szeroko rozumianego wsparcia. Inspirujące przykłady dobrych praktyk rewitalizacyjnych można znaleźć na stronach atlasu dobrych praktyk ekonomii społecznej²⁶ — bez współpracy samorządów lokalnych z organizacjami pozarządowymi trudno sobie wyobrazić przeprowadzenie pozytywnych przemian w gminie. Warto sprawdzić małe, działające inicjatywy w naszej okolicy, ponieważ jest mnóstwo pięknych, przedsiębiorczych ludzi, którym przyda się zauważenie i wiatr w żagle. Są to też osoby, które mogą być realnie pomocne zarówno przy opracowywaniu, jak i wdrażaniu działań rewitalizacyjnych.

Nowe Śródmieście Miasta Ełk — wzór na rewitalizację

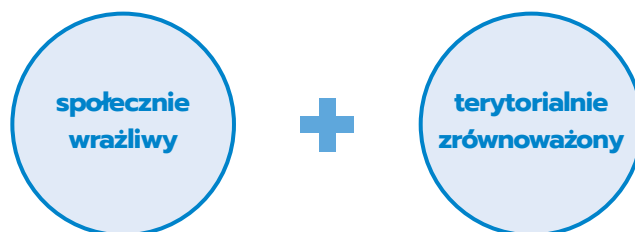
rozdział 3

NOWE ŚRÓDMIEŚCIE MIASTA EŁK – WZÓR NA REWITALIZACJĘ

Ełk, 600-letnia stolica Mazur¹, ma wieloletnie doświadczenie w prowadzeniu rewitalizacji. Wskutek przemian ustrojowych zmniejszyła się rola zainstalowanego tu po II wojnie światowej przemysłu. Przestały także stacjonować jednostki wojskowe, których koszarzy zajmowały sporą część centrum. Obecnie, obok spełniania roli ośrodka usługowego w zakresie służby zdrowia, handlu i kultury oraz szkolnictwa zawodowego i wyższego, Ełk staje się w coraz większej mierze ośrodkiem obsługi ruchu turystycznego.

Proces ożywienia miasta trwa od lat 90. Wszelkie działania bazują na polityce wspierającej rozwój:

Celem jest uczynienie Ełku atrakcyjnym miejscem do życia, pracy oraz nauki, a także aktywnego spędzania wolnego czasu. Dzięki podjętym działaniom prospołecznym i proturystycznym oraz inwestycjom w infrastrukturę w Ełku od kilku lat notuje się systematyczny wzrost liczby ludności i zgodnie z prognozami ma on się utrzymywać jeszcze przez kilkanaście lat². To fenomen wśród miast Warmii i Mazur.

Na ten proces złożyło się już szereg działań, takich jak inwestycje w miejsca do aktywnego spędzania czasu (parki, skwery, place zabaw itp.), odnawianie na szeroką skalę budynków wielorodzinnych (bloków oraz zabytkowych kamienic), rozwijanie instytucji kultury, tworzenie terenów inwestycyjnych oraz prowadzenie szeregu działań społecznych, w dużej mierze skierowanych do dzieci, młodzieży i rodzin. Udało się też zagospodarować teren pokoszarowy pod inicjatywy gospodarcze, społeczne i inne, które mieszczą się zarówno w starych jak i nowych obiektach. Na tym terenie powstała również szkoła wyższa oraz centrum handlowo-usługowe „Brama Mazur”, przy którym utworzono przestrzeń publiczną, będącą miejscem organizacji różnych wydarzeń.

Miał też miejsce proces zwracania się miasta w kierunku jeziora i zagospodarowywania przyległego terenu. Zachęcano mieszkańców, turystów oraz inwestorów, by w okolicy nabrzeża jeziora i rzeki Ełk spędzali swój wolny czas, lokowali inwestycje i kupowali mieszkania. W tym celu Miasto w kilku etapach rozwijało w tym malowniczym obszarze infrastrukturę sportową i rekreacyjną. Powstała oświetlona, długa na ponad 7 km promenada pieszo-rowerowa z ławkami, stolikami, miejscami do przypinania roweru oraz strefami aktywnego wypoczynku i uprawiania sportów. Jako element edukacyjny postawiono tam drewniane rzeźby władców Polski, panujących do III rozbioru Rzeczypospolitej. Na nabrzeżu w większości zachował się okazały drzewostan, który wzbogaca krajobraz oraz daje cień w upalne dni. Na jeziorze stanął też pomost.

Dzięki prywatnym inwestorom ulica wzdłuż brzegu Jeziora Ełckiego została zabudowana. Powstały budynki wielorodzinne, pensjonaty, restauracje, puby i zakłady usługowe.

Miejsce to tętni dziś życiem od wiosny do jesieni, zwłaszcza, że organizowane są tam też wydarzenia kulturalno-rozrywkowe i sportowo-rekreacyjne, integrujące lokalną społeczność. Nad Jezioro Ełkie zjeżdżają mieszkańcy z różnych części miasta, jak również z pobliskich miejscowości. Modernizacja terenów zlokalizowanych w pobliżu jeziora Ełckiego trwa do dnia dzisiejszego.

Tworzenie popularnych miejsc do rekreacji na świeżym powietrzu to jednak nie wszystko. Miasto stawia od lat czoła bezrobociu i dużemu natężeniu problemów społecznych, skumulowanych zwłaszcza w obrębie centrum.

Rewitalizacja w Ełku do roku 2016

Ełk z początków XX wieku był niezwykle atrakcyjnym miastem. Dziś w centrum budynki z początku XX wieku (85% wszystkich budynków wielorodzinnych wybudowanych jest przed 1945 r.), uzupełnione są osiedlami blokowymi. Konieczna była pilna ingerencja w celu polepszenia warunków życia, nadania nowych funkcji społecznych i gospodarczych oraz poprawy wizerunku miasta. Efektem podejmowanych od kilku lat działań na różnych ulicach w Śródmieściu jest przeobrażanie miasta, które odbywa się z poszanowaniem kontekstu historycznego. Właściciele budynków wpisanych do rejestru zabytków mogą liczyć na dofinansowanie w ramach konkursu ogłaszanego co roku przez Miasto Ełk. Dzięki wsparciu samorządu łatwiej jest doprowadzić do tego, by historyczna zabudowa Śródmieścia odzyskała blask.

W Ełku podejmowanych jest wiele działań ukierunkowanych na politykę społeczną. W szczególności warto zwrócić uwagę na przedsięwzięcia z zakresu aktywizacji społecznej zarówno młodzieży, jak i seniorów, a także szeroką współpracę z sektorem pozarządowym.

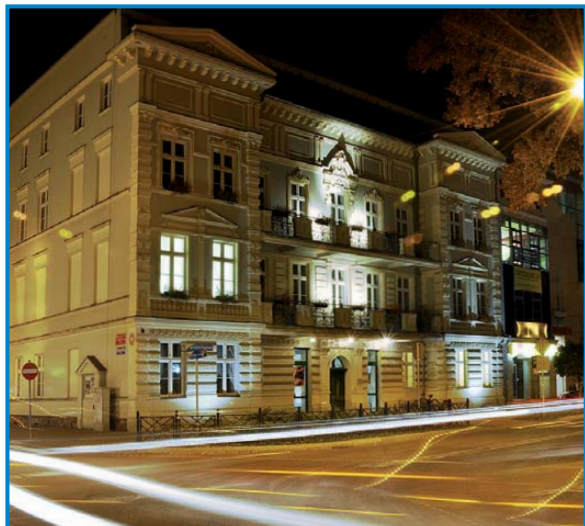
Od 2012 roku w centrum miasta funkcjonuje „kamienica pozarządowa”, która jest siedzibą ełckich organizacji pozarządowych. Organizacje te zawierają umowy nieodpłatnego użyczenia lokali i są obciążane jedynie kosztami ogrzewania budynku, eksploatacji energii, wody itp. W kamienicy znajduje się też wspólna dla wszystkich najemców przestrzeń – salka szkoleniowa, w której prowadzona jest działalność edukacyjna, doradcza, konsultacyjna i integracyjna.

W kamienicy, która przeszła najpierw gruntowny remont mieści się także Biuro Współpracy z Organizacjami Pozarządowymi Urzędu Miasta Ełku. Zarządza ono kamienicą i jest odpowiedzialne za współpracę samorządu miasta z sektorem pozarządowym.

Dodatkowa przestrzeń dla organizacji pozarządowych zostanie udostępniona od września 2018 roku w budynku Ełckiego Centrum Rewitalizacji Społecznej.

Dzięki środkom unijnym z regionalnego programu operacyjnego dofinansowano kapitalny remont zabytkowej kamienicy przeznaczonej na siedzibę organizacji pozarządowych oraz renowację przyległego, obsadzonego dębami, dziewiętnastowiecznego parku z fontanną. To przykład podejmowanych działań, mających na celu podniesienie jakości głównych przestrzeni publicznych w centrum.

W ramach realizacji Programu Rewitalizacji Ełku obowiązującego do roku 2016 wykonano wiele prac remontowych oraz modernizacyjnych w obrębie różnych budynków, ulic i przestrzeni publicznych. Działania te były w dużej mierze bezpośrednio powiązane z rozwojem gospodarczym oraz społecznym i uzupełniane projektami na rzecz aktywizacji i integracji mieszkańców. Uwagę skierowano na mieszkańców zagrożonych wykluczeniem społecznym i tych już wykluczonych oraz dzieci i młodzież.

Celem działań streetworkingowych jest wyjście bezpośrednio do ludzi, ich reintegracja społeczna oraz zagospodarowanie wolnego czasu w sposób aktywny i rozwojowy. Dzięki przeszkoleniu w 2012 roku zespołów (pedagog społeczny plus animator) w ciągu siedmiu miesięcy objęto wsparciem 150 młodych osób w wieku 10-20 lat, poświęcając im 14.000 godzin pracy. Podsumowaniem siedmiomiesięcznej pracy było zrealizowanie przez nich 10 wydarzeń w formie małych happeningów. Warte podkreślenia jest to, że autorami takich działań są ełckie organizacje pozarządowe, działające samodzielnie i przy dużym wsparciu lub współpracy samorządu. Wypracowane przez lata metody stają się w chwili obecnej wzorcem i modelem do powielania w miastach sąsiednich (Olecko, Giżycko, Grajewo – samorządy te korzystają z metodologii wypracowanej przez ełckie NGO).

Planowanie rewitalizacji na lata 2016-2023

Podstawą opracowania kolejnego Programu Rewitalizacji Ełku były Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020.

Pierwszym etapem było opracowanie diagnozy problemów jednostek urbanistycznych, wynikających z utrwalaonych związków przestrzennych, funkcjonalnych i społeczno-ekonomicznych. Porównano je opierając się o dane zebrane z różnych źródeł.

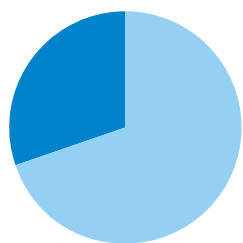
Diagnoza obszarów funkcjonalnych miasta

przeprowadzona w ramach opracowania
Programu Rewitalizacji Łódki na lata 2016-2023

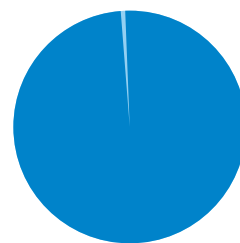
19 jednostek
przestrzenno-funkcyjnych

19 wskaźników do diagnozy,
w tym 11 społecznych

6 obszarów
zdegradowanych

41,92%
powierzchni miasta

99,95%
mieszkańców

1 obszar rewitalizacji

W Programie Rewitalizacji Ełku na lata 2016-2023 do rewitalizacji został wyznaczony obszar powstały z dwóch obszarów zdegradowanych.

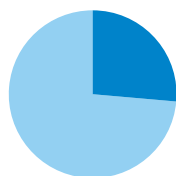
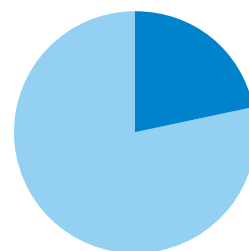
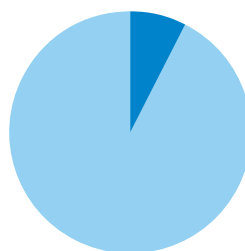
Obszar rewitalizacji został nazwany „Śródmieście”. Spełnia on zasadę, która mówi, że nie może obejmować więcej niż 20% powierzchni gminy oraz być zamieszkały przez więcej niż 30% jej mieszkańców. To centralny, historyczny obszar miasta, który cechuje szczególna koncentracja negatywnych zjawisk i który ma istotne znaczenie dla lokalnego rozwoju. W jego skład wchodzi również tereny Ełckiej Kolei Wąskotorowej i tereny zielone nad rzeką Ełk. Poniżej kilka danych dotyczących tego obszaru.

Charakterystyka obszaru rewitalizacji „Śródmieście”:

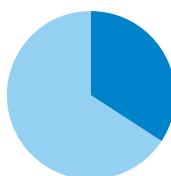
172 ha powierzchni

16 579 mieszkańców

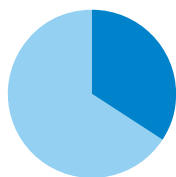
w tym:

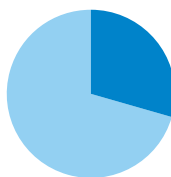
36%
ogółu osób długotrwale
bezrobotnych,

52%
wszystkich osób korzystających
z pomocy społecznej z powodu
ubóstwa i długotrwałej choroby,

52%
ogólnej liczby
dzieci wspartych
pomocą w zakresie
dożywiania,

42%
ogółu liczby ofiar
przemocy w rodzinie.

Ze statystyk prowadzonych przez policję i straż miejską wynika też, że w skali miasta jest to obszar, na którym dochodzi do największej ilości zdarzeń kryminalnych (kradzieże, rozboje, bójki, pobicia lub zniszczenie mienia) oraz interwencji porządkowych związanych ze spożywaniem alkoholu.

To najpiękniejsza i zarazem dotknięta najbardziej negatywnymi zjawiskami społecznymi część miasta. Stąd potrzeba kompleksowych przedsięwzięć natury społecznej, gospodarczej i tych związanych z zagospodarowaniem podwórek i przestrzeni publicznych oraz remontami zasobu komunalnego, aktywizowaniem ludności i tworzeniem miejsc pracy.

WIZJA, czyli oczekiwany obraz przyszłości

Śródmieście Ełku jest zamieszkane przez ludzi aktywnych, przedsiębiorczych, wykorzystujących dziedzictwo historyczne i uwarunkowania przyrodnicze dla rozwoju inicjatyw społecznych w zakresie kultury, turystyki, sportu i rekreacji oraz biznesu.

To obszar o najwyższej jakości otwartych, estetycznych, zielonych, bezpiecznych i wielofunkcyjnych przestrzeniach publicznych, ze zmodernizowaną zabudową i podwórkami. Wiodącą rolę w kształtowaniu postaw społecznych odgrywa Ełckie Centrum Rewitalizacji Społecznej, które prowadzi aktywną i skuteczną pracę z mieszkańcami zagrożonymi wykluczeniem społecznym oraz wykluczonymi społecznie, a także wspiera wprowadzanie na rynek przedsiębiorstw społecznych.

Udział w konkursie na modelową rewitalizację

Miasto, mając już zaawansowane i poddane konsultacjom społecznym opracowanie Programu Rewitalizacji na lata 2016-2023, postanowiło wziąć udział w konkursie „Modelowa rewitalizacja miast”, który ogłosiło Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju wiosną 2015 roku (obecnie Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju).

Cel konkursu „Modelowa rewitalizacja miast”: wsparcie jednostek samorządu terytorialnego

w procesie opracowywania programu rewitalizacji

w wypracowaniu modelowych działań w zakresie rewitalizacji

pilotażowe działania, które mogłyby stanowić wzór dla innych miast

Konkurs był dwuetapowy, a dojście do finału oznaczało otrzymanie dofinansowania. Kusząca była możliwość realizacji kolejnych form konsultacji społecznych i włączenia w dialog szerszego spektrum mieszkańców oraz przedsiębiorców i lokalnych liderów, by uzyskać ich zaangażowanie do wspólnego określania kierunków i celów rozwoju Śródmieścia. Zakwalifikowanie się jako „miasto modelowej rewitalizacji” oznaczało też w przypadku przedstawionego wniosku uzyskanie środków na opracowanie dokumentów stanowiących podwaliny pod działania społeczne i przestrzenne na obszarze problemowym.

Samo zakwalifikowanie się wraz z 57 miastami do I etapu konkursu oznaczało otrzymanie wsparcia z ramienia Ministerstwa i udział w warsztatach i szkoleniach o tematyce rewitalizacyjnej. Dodatkowo, już na tym etapie każdemu z miast został przydzielony ekspert. Jego wsparcie polegało na zainspirowaniu zespołu opracowującego wniosek o dofinansowanie. Przeanalizował on założenia poczynione przez Miasto, dotychczasowy Program Rewitalizacji oraz poznał obszar rewitalizacji podczas moderowanych spacerów z urzędnikami. Pomógł też uporządkować pewne zapisy we wniosku o dofinansowanie i zaproponował dodanie nowych działań.

Przedstawione pomysły na aktualizację Programu Rewitalizacji Ełku na lata 2016-2023, których realizacja zostanie tu pokrótce przedstawiona, spotkały się z uznaniem, dzięki czemu Miasto znalazło się wśród dwudziestu miast, które otrzymały dofinansowanie. Projekt wystartował w czerwcu 2016 roku.

90% dofinansowania, przy całkowitej wartości ełckiego projektu
wynoszącej 892 400 zł, to niemała kwota!

Pomysł na odnowę ełckiego Śródmieścia został oparty o zadania skoncentrowane wokół **trzech filarów rewitalizacji**:

Hasłem przewodnim realizowanego projektu było stwierdzenie:

Ludzie działają, by tworzyć miejsca.

Opis zadań zrealizowanych w ramach projektu „Nowe Śródmieście Miasta Ełk – wzór na rewitalizację”

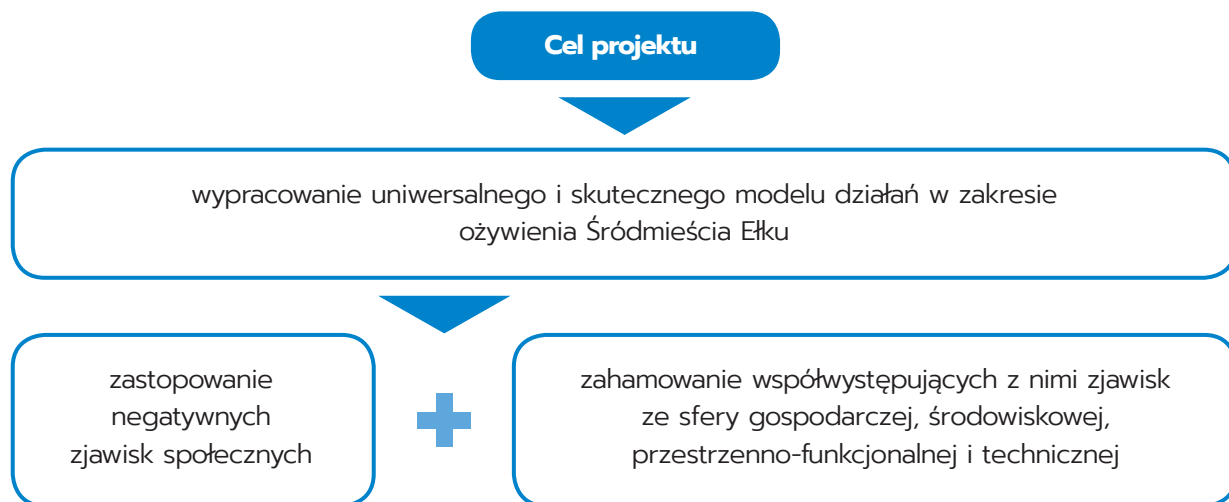
Od partycypacji do współdziałania

Partycypacja z łaciny *participatio* – uczestnictwo, branie w czymś udziału.

Zaangażowanie społeczności lokalnej w zgłaszanie wniosków i opiniowanie działań samorządu ma wpływ na trafność podejmowanych przez gminę decyzji, a co za tym idzie podnosi jakość świadczonych usług publicznych. Takie zaangażowanie nosi znamiona partycypacji.

Partycypację w modelowych działaniach pilotażowych „Nowe Śródmieście Miasta Ełk – wzór na rewitalizację” oparto o konsultacje społeczne i opisane w dalszej części realizacji dziesięciu Mini- projektów z młodzieżą i dorosłymi mieszkańcami obszaru (nauka procesu partycypacji). W kolejnym etapie oceny aktualności i stopnia realizacji Programu Rewitalizacji będzie dokonywało Forum Rewitalizacji, ciało doradcze utworzone z przedstawicieli instytucji publicznych, mieszkańców i pozostałych interesariuszy.

Żeby planowane działania służyły interesariuszom oraz żeby się lepiej żyło i funkcjonowało w mieście trzeba było wysłuchać jak najwięcej osób, które mogły się podzielić swoimi uwagami. Przedstawiany podczas spotkań Program Rewitalizacji na lata 2016-2023 powstawał przez 2 lata i choć też podlegał konsultacjom, to przy aktualizacji ważne były wszystkie uwagi, które mogły pomóc zweryfikować te przedsięwzięcia, które już się w nim znalazły i umożliwić dodanie nowych. Ponieważ działania w Śródmieściu były prowadzone od 2007 roku, celem konsultacji było też zapytanie mieszkańców i innych interesariuszy, które działania według nich były trafione, co chcieliby zmienić w swoim otoczeniu oraz jakich zmian i działań oczekują na obszarze rewitalizacji.

Promocja i informacja

Pierwszym elementem była promocja projektu. Bardzo ważna ze względu na chęć jak najszerszego włączenia mieszkańców, podmiotów i instytucji, które działają na terenie rewitalizacji w aktualizację Programu Rewitalizacji.

Jednym z celów promocji było podkreślenie nowej definicji rewitalizacji, której nie powinno się już utożsamiać wyłącznie z pracami modernizacyjnymi czy remontami zabytkowych obiektów.

Działania promocyjne rozpoczęto od nadania w lokalnym radio audycji pt. „Ruszają konsultacje rewitalizacji śródmieścia Ełku”.

Materiały promocyjne

plakaty	służyły informowaniu o kolejnych spotkaniach konsultacyjnych
ogłoszenia w prasie	dzięki nim rozpowszechniano ideę rewitalizacji i ogłaszano spotkania
ulotki – zaproszenia na konsultacje typu Planning for Real	zaproszenie na konsultacje w terenie dotyczące zagospodarowania konkretnych miejsc
zaproszenia na konsultacje typu Open Space	list Prezydenta Miasta Tomasza Andrukiewicza w ilości 1 000 szt. z zaproszeniem na konsultacje został rozdysponowany do skrzynek pocztowych ełczan
broszura	mini książeczka zawierająca skrótowo pełen zasób informacji o realizowanym programie
pakiet informacyjno-promocyjny	torba ekologiczna, teczka, długopis z touch penem, broszura, mapa obszaru rewitalizacji z naniesionymi projektami rewitalizacyjnymi, notes – gadżety rozdawane uczestnikom konsultacji, by informacja o realizowanym programie się rozprzestrzeniła
2 rollupy	pełniły funkcję informacyjną podczas spotkań
Punkt Informacyjno-Konsultacyjny	był czynny w trakcie trwania konsultacji (8 miesięcy) raz w tygodniu ³

Konsultacje społeczne

W ramach projektu „Nowe Śródmieście Miasta Elk – wzór na rewitalizację” wybrano do realizacji kilka form konsultacji społecznych, które przekrojowo dały odpowiedzi na pytania, z jakimi się zmagano w urzędzie.

Uwagi i wnioski do projektu Programu Rewitalizacji można było składać drogą internetową: mailowo na szeroko propagowany w akcji informacyjnej adres oraz za pośrednictwem formularza znajdującego się na stronie internetowej Urzędu Miasta i dostępnego na wszystkich spotkaniach

konsultacyjnych. Efektywniejsze są jednak spotkania bezpośrednie – ludzie wolą się wypowiadać podczas aktywnych form konsultacji. Uwag pisemnych (przesłanych drogą internetową) było jedynie 5, w sumie zawierały one 6 uwag dotyczących obszaru rewitalizacji.

Dodatkowo przez cały ośmiomiesięczny okres trwania konsultacji, działał punkt konsultacyjno-informacyjny. Zlokalizowano go w Kamienicy Organizacji Pozarządowych (zwanej też Kamienicą Małeckich). Czynny był w każdy wtorek w wyznaczonych godzinach. Można tam było zasięgnąć informacji dotyczących realizowanego programu oraz podzielić się swoimi uwagami i pomysłami na temat funkcjonowania obszaru Śródmieścia. Prowadzący ten punkt (animador społeczny i streetworker – pedagog ulicy) mieli za zadanie, na miejscu i wychodząc na ulice, czynnie promować uczestnictwo mieszkańców w spotkaniach konsultacyjnych. Działali w oparciu o przygotowany przez siebie harmonogram prac. Krzewili przy pomocy różnych działań animacyjnych ideę rewitalizacji wśród dzieci i młodzieży z obszaru.

Zrealizowano jeszcze 3 inne formy konsultacji.

listopad 2016 – wywiady w grupach fokusowych

**siedem czterogodzinnych spotkań typu fokus
w sześciu piętnastoosobowych grupach**

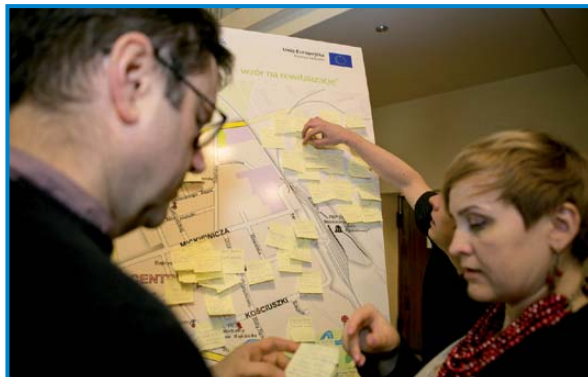
Wzięło w nich udział w sumie
ponad 100 mieszkańców.

Celem było

poznanie bolączek i oczekiwań
różnych grup (dzieci i młodzieży, dorosłych
mieszkańców obszaru, seniorów, a także
przedsiębiorców działających na terenie objętym
rewitalizacją, funkcjonujących tu organizacji
pozarządowych i nieformalnych grup społecznych
oraz instytucji samorządowych i społecznych).

Miejsce i czas spotkania
zostały dostosowane
do rozmówców.
Przy okazji spotkania
dla młodych mam
zapewniono opiekę
nad dziećmi w kącie
animacyjnym.

początek grudnia 2016 roku – konsultacje typu Open Space

**konsultacje typu Open Space w formie jednego
3-godzinnego spotkania**

Wzięło w nim udział 78
uczestników z wielu środowisk.

Celem było

zdiagnozowanie głównych
problemów obszaru rewitalizacji,
by potem w podziale na grupy,
przy dużej liczebności
i różnorodności uczestników,
opracować strategię ich rozwiązania.
Uczestnicy wspierali się
i wymieniali doświadczeniami.

Spotkanie zorganizowano
w ścisłym centrum Śródmieścia
i miało ono charakter
przyjaznego dialogu.
Mieszkańcy dostali
od Prezydenta zaproszenie
do sali konferencyjnej hotelu,
gdzie serwowano ciepłe
i zimne napoje oraz poczęstunek,
dzięki czemu mogli
poczuć, że są ważni.

**trzy spotkania typu Planning
for Real w terenie**

W spotkaniach wzięło udział ponad 70 osób (tyle osób podpisało się na liście, ale faktyczna liczba była większa).

Celem było

decydowanie o kierunku zmian i projektowanie ich dla konkretnej przestrzeni. Każde z tych spotkań trwało trzy godziny. Spotkania odbyły się w trzech różnych miejscach, przy wielkoformatowych, lotniczych zdjęciach danego terenu.

Pomysły na zagospodarowanie terenu opisywane na samoprzylepnych kartkach przyklejano w konkretne miejsca.

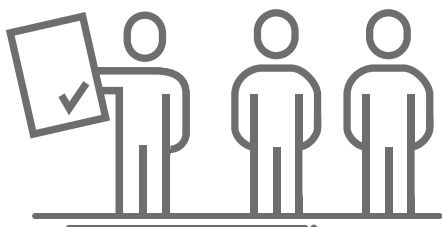
Spotkania organizowane były w weekendy, w porze przedobiadowej, z poczęstunkiem i zapewnieniem opieki dla dzieci.

Zarówno atmosfera, jak i warunki sprzyjały wymianie informacji i życzliwej rozmowie. Ekspertom towarzyszyli urzędnicy i Prezydent Miasta, w strojach nieformalnych, co sprzyjało atmosferze dialogu.

Zespół merytoryczny ds. konsultacji

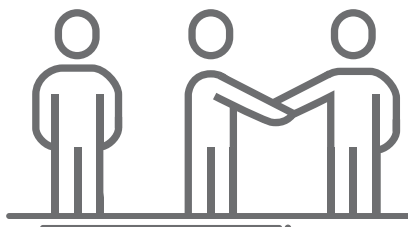
Efektywność konsultacji uzależniona była od ich prawidłowego przygotowania i dobrego poprowadzenia. Istotne były kompetencje i kilkuletnie doświadczenie członków zespołu merytorycznego ds. konsultacji, którego poszczególne osoby wybrano spośród złożonych ofert.

Skład zespołu merytorycznego ds. konsultacji:

ekspert ds. partycypacji społecznej

przygotowywał konsultacje społeczne od strony merytorycznej, prowadził i nadzorował ich prawidłowy przebieg

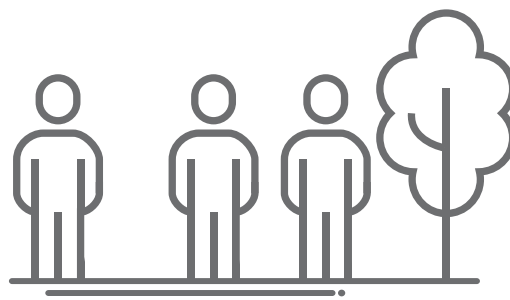
facylitator

bezzstronny mediator z umiejętnością profesjonalnego rozwiązywania konfliktów, który osobom zgromadzonym na konsultacjach ułatwiał dochodzenie do wspólnych wniosków

animator społeczny

mobilizował, angażował i zachęcał ludzi do działania, integrował grupę i pracował z nią oddolnie

streetworker – pedagog ulicy

nawiązywał kontakt z ludźmi bezpośrednio w miejscach ich przebywania

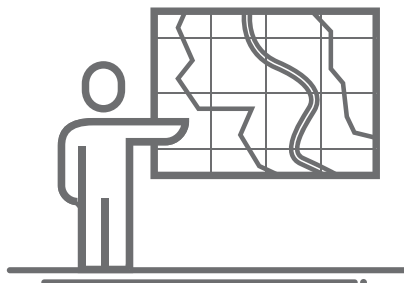
Zamówienie dotyczyło świadczenia usług po 15 godzin w miesiącu w przypadku eksperta i facylitatora oraz 20 godzin w miesiącu w przypadku streetworkera i animatora. Ważnym aspektem pracy członków zespołu była znajomość środowiska i mieszkańców obszaru rewitalizacji, a także ich mentalności. Szczęśliwie dla projektu, w zespole było troje mieszkańców obszaru rewitalizacji (mimo otwartego konkursu, do którego mogły przystąpić osoby z każdej części Polski).

Animator społeczny, który pochodził z oddalonego o 30 km Olecka, szybko poznał śródmiejskie środowisko. Stało się tak dzięki dużej częstotliwości spotkań zespołu i integracji wokół zadań oraz dzięki dyżurom w Punkcie Informacyjno-Konsultacyjnym i ścisłej współpracy ze streetworkerem.

Warto podkreślić, że osoby z zewnątrz musiałyby w pierwszej kolejności dobrze poznać teren i mieszkańców, a także ich mentalność. Warto wykorzystywać więc do procesów rewitalizacyjnych posiadane potencjały (lokalnych ekspertów i NGO), ponieważ eliminuje to ryzyko niedopasowania działań do potrzeb mieszkańców i samej przestrzeni.

Zespół został zwołany na miesiąc przed rozpoczęciem konsultacji i działał 10 miesięcy. Ekspert ds. partycypacji społecznej przygotował scenariusze i metodologie konsultacji oraz harmonogram ich przeprowadzenia. Opracował też wzór sprawozdania z przeprowadzonych konsultacji. Podział ról miał tu duże znaczenie. Funkcje poszczególnych osób się uzupełniały. Streetworker i animator działali głównie w terenie zachęcając do udziału w konsultacjach całe rodziny. Podczas niektórych konsultacji animator dodatkowo prowadził gry i zabawy dla dzieci, aby dorośli mogli czynnie uczestniczyć w spotkaniach. Streetworker i animator pomagali też przy merytorycznym opracowywaniu materiałów informacyjno-promocyjnych, wykorzystywanych w procesie konsultacji społecznych.

Po zakończonych konsultacjach każdy z członków zespołu opracował sprawozdanie w odniesieniu do istotnych aspektów ze swojego zakresu: partycypacji społecznej, animacji społecznej, pracy w środowisku otwartym oraz facylitacji.

ekspert ds. planowania przestrzennego

Dodatkowo przy projekcie zatrudniony był ekspert ds. planowania przestrzennego, również wyłoniony w zamówieniu publicznym. Świadczył on roczne wsparcie eksperckie w wymiarze sumarycznym 120 godzin, na które zapotrzebowanie wynikało z planowanego zorganizowania konsultacji społecznych metodą typu Planning for Real, a także uruchamiania przetargów na dokumentacje techniczne i koncepcje architektoniczno-urbanistyczne.

Osoba ta była bardzo pomocna w przypadku szeregu wątpliwości, jakie pojawiały się na etapie realizacji skomplikowanych zamówień. Jej szerokie doświadczenie dotyczące partycypacji społecznej umożliwiło prowadzenie spotkań konsultacyjnych na wysokim poziomie merytorycznym, w terenie, którego bezpośrednio dotyczyły.

Raport z konsultacji społecznych dotyczących aktualizacji Programu Rewitalizacji Ełku na lata 2016-2023

Z każdego spotkania konsultacyjnego został sporządzony materiał dźwiękowy oraz profesjonalna dokumentacja fotograficzna. Spisano sprawozdanie z przebiegu każdej formy konsultacji. W opracowanym końcowym raporcie przedstawiono wszystkie uwagi, jakie zostały zgłoszone i przedstawione w opracowanym raporcie. Zostały w nim przedstawione wszystkie uwagi mieszkańców i do każdej z nich się odniesiono. Uzasadnienia przyjęcia lub odrzucenia uwagi/postulatu we wszystkich tabelach zostały wprowadzone przez odpowiednie komórki Urzędu Miasta oraz pozytywnie zaopiniowane przez Prezydenta Miasta, który odpowiedzi na uwagi mieszkańców konsultował z działami merytorycznymi. Raport z konsultacji został udostępniony na stronie internetowej miasta i na ełckim BIPie.

Wskazania mieszkańców dotyczące obszarów problemowych i tych, w których pokładają największe nadzieje, stały się podstawą planowania działań zmierzających do odnowienia tkanki miasta.

„Nowa przestrzeń śródmieścia” / społeczne tworzenie miejsc

Nowa przestrzeń społeczna to drugi filar etckiej rewitalizacji. Podjęto działania związane z kształtowaniem przestrzeni miejskiej, gdzie wpływ na wybór elementów zagospodarowania mieli sami zainteresowani.

Opracowanie koncepcji zagospodarowania różnych obszarów Śródmieścia

Wśród trzech terenów, które wybrano do konsultacji z mieszkańcami bezpośrednio w terenie (metodą typu Planning for Real) był zielony skwer w centrum – niewielki park, w pobliżu dawnego kina. Tu spotkali się głównie mieszkańcy budynków wielorodzinnych, które bezpośrednio sąsiadują z tym miejscem oraz przechodnie i osoby korzystające ze skweru. Jak się można było spodziewać park nie jest przez nich postrzegany jako miejsce odpoczynku i rekreacji. Jego złe zagospodarowanie i wysokie krawężniki sprawiają, że nie jest też dostosowany do wózków, osób starszych i z niepełnosprawnościami. Uczestnicy konsultacji informowali też, że nie czują się oni bezpiecznie w obrębie tej przestrzeni, głównie ze względu na przesiadujące tam osoby spożywające alkohol i bezdomne.

Uwagi i pomysły zebranych przełożyły się na określenie wytycznych do zamówienia koncepcji nowego zagospodarowania skweru. Kilka miesięcy później na kolejnym spotkaniu przedstawiono mieszkańcom wizualizacje dotyczące dwóch wariantów zagospodarowania skweru. Na podstawie wariantu, który w toku dyskusji został wybrany do realizacji, opracowano program funkcjonalno-użytkowy dla tego terenu. Dzięki temu dokumentowi możliwe jest wystosowanie zamówienia publicznego na zaprojektowanie inwestycji, a następnie jej dofinansowanie (wraz z zapewnieniem dofinansowania zewnętrznego) i wykonanie robót budowlanych.

Uwarunkowania tego terenu umożliwiły szybką realizację przedstawionych etapów.

Zostały również zamówione projekty koncepcyjne wraz z wizualizacjami dla kolejnych czterech mocno zróżnicowanych terenów.

- 1 Tereny zielone położone nad rzeką Ełk, które były przedmiotem konsultacji typu Planning for Real, dzięki czemu znane są szczegóły wyobrażeń mieszkańców co do tego terenu, jego wyglądu oraz zróżnicowania stref funkcjonalnych.
- 2 Teren prywatny w ścisłym centrum miasta, użytkowany jako dziki parking i z powodu zaniedbania stanowiący bolączkę mieszkańców — wskazywany przez różne grupy do podjęcia przez Miasto takich działań, które by doprowadziły do zmiany oblicza tego miejsca, leżącego przecież w eksponowanym ścisłym centrum. Miasto, mając już doświadczenie z innym terenem prywatnym w centrum, gdzie przygotowana wizualizacja zainspirowała właściciela do podjęcia konkretnych działań, zdecydowało się zamówić koncepcję zagospodarowania zgodną z sugestiami uczestników konsultacji dotyczących tego terenu.
- 3 Podwórko cieszące się złą sławą, leżące w ścisłym centrum — w tej chwili przestrzeń w dużej części zabudowana garażami. Celem realizacji koncepcji jest pokazanie jak ten teren może wyglądać i jak funkcjonować w przypadku zagospodarowania go pod przestrzeń sąsiedzką.
- 4 Teren przy dawnym budynku koszarowym, w którym będzie zlokalizowane Ełckie Centrum Rewitalizacji Społecznej. Teren ten, obecnie funkcjonujący jako nieuporządkowany parking, może dzięki konkretnym wytycznym co do jego funkcjonowania przeobrazić się w elegancki obszar zagospodarowany wysoką i niską zielenią.

Zobrazowanie według wytycznych każdego z tych obszarów oraz ich potencjałów i możliwości ma na celu pobudzenie wyobraźni i wyzwolenie aktywności do dalszych działań zmierzających do realizacji zagospodarowań.

Możliwa jest realizacja niektórych z nich w oparciu o inicjatywę lokalną, a więc wspólnego przedsięwzięcia samorządu i mieszkańców.

Inicjatywa lokalna to narzędzie umożliwiające realizację działań zgłaszanych przez mieszkańców w ich bezpośrednim otoczeniu. Mieszkańcy lub np. organizacje pozarządowe działające w ich imieniu zgłaszają do samorządu pomysł i deklarują udział w jego realizacji, który może mieć formę wkładu rzeczowego, finansowego lub pracy społecznej.

Aktywizacja

Aktywizacja to hasło będące trzecim filarem projektu ełckiej modelowej rewitalizacji.

Fundamentem aktywizacji społecznej w Ełku stały się działania, którym nadano nazwę „Modelowa Szkoła Animatorów i Pedagogów Społecznych”. Był to model organizowania społeczności lokalnej oparty o trzy kroki:

- ✓ Szkoła Animatorów i Pedagogów Społecznych
- ✓ Akademia Rewitalizacji
- ✓ Miniprojekty

Tym razem został ogłoszony⁴ otwarty konkurs ofert zgodnie z ustawą o wolontariacie i pożytku publicznym. To nowe działanie, które umożliwia zaproszenie do współpracy aktywizacyjnej organizacje pozarządowe, dzięki czemu możliwe jest bazowanie na potencjałach trzeciego sektora, dla którego najważniejszy jest efekt społeczny przedsięwzięcia, a nie jego wymiar ekonomiczno-finansowy. Zadanie było realizowane przez konsorcjum trzech organizacji pozarządowych: Ełckie Stowarzyszenie Aktywnych STOPA, Fundacja HUMAN „LEX” INSTYTUT oraz Forum Animatorów Społecznych. Dwie z nich to ełckie NGO.

Najważniejszymi wymaganiami stawianymi wykonawcy było doświadczenie w tworzeniu i/lub wdrażaniu standardów streetworkingu, animacji i pedagogiki społecznej, kilkuletnie doświadczenie w pracy z dziećmi i młodzieżą jako animator społeczny, pedagog ulicy (streetworker) lub pedagog społeczny oraz doświadczenie w kierowaniu projektami społecznymi i prowadzeniu prezentacji lub szkoleń.

Działanie pierwsze – „Szkoła Animatorów i Pedagogów Społecznych”

Zadaniem realizatorów było opracowanie metodologii „Warsztatu kompetencji streetworkera” w postaci scenariusza dydaktycznego, przygotowanie kryteriów rekrutacji dwudziestu uczestników oraz jej przeprowadzenie, a następnie prowadzenie dla uczestników treningów interpersonalnych w sesjach treningowych. Konieczne było też wyłonienie dziesięciu najlepszych uczestników warsztatu.

Gmina Miasta Elk wskazała swoje oczekiwania w stosunku do kandydatów na streetworkerów:

Kwalifikacje	Niezbędne	Dodatkowe
Wykształcenie	średnie	wyższe – kierunek: nauki społeczne (pedagogiczne, psychologiczne, socjologiczne lub pracownik socjalny)
Doświadczenie zawodowe	doświadczenie w pracy w kontakcie z ludźmi – preferowane w sektorze pomocowym	praca na stanowisku pracownik socjalny, praca w obszarach pomocy społecznej, polityki społecznej
Kompetencje zawodowe (wiedza i umiejętności specjalistyczne, wymagane certyfikaty i uprawnienia)	umiejętności: podejmowania decyzji, negocjacji pod wpływem stresu, nawiązywania i podtrzymywania kontaktów; cechy: asertywność, systematyczność, samodzielność i dobra organizacja pracy	kurs pierwszej pomocy, doświadczenie na podobnym stanowisku np. pracownik socjalny, kurs samoobrony, trening asertywności, trening interpersonalny
Obsługa komputera	tak	umiejętność tworzenia prezentacji
Prawo jazdy	nie	tak

Działanie drugie – „Akademia Rewitalizacji”

W działaniu drugim do wykonawcy zadania należało opracowanie harmonogramu i metodologii „Akademii Rewitalizacji” oraz przeprowadzenie przez wyłoniony zespół 10 animatorów i pedagogów społecznych rekrutacji do Akademii, następnie w jej ramach warsztatów edukacji nieformalnej dla dzieci i młodzieży z obszaru rewitalizacji.

Działanie to sprzyjało również dużej integracji animatorów z dziećmi i młodzieżą, co doskonale oddają zdjęcia z Akademii Rewitalizacji. Spotkania z rodzicami poprzedzające wyjazd dodatkowo zacieśniły więzi, a to zaprocentowało w kolejnym działaniu: przy realizacji Miniprojektów i budowie długofalowego zaufania.

Szkoła Animatorów i Pedagogów Społecznych

8 dni warsztatowych (3 weekendy)

przeszkolenie 20 osób w zakresie standardów streetworkingu z elementami animacji społecznej

szkolenie przygotowujące w sposób kompleksowy do pracy w środowisku otwartym z dziećmi, młodzieżą, osobami dorosłymi (z terenu etckiego Śródmieścia) – zdobycie wiedzy i umiejętności z zakresu organizowania społeczności lokalnych metodami streetworkingu i pedagogiki ulicy, budowania partnerskich grup inicjatywnych, które planują rozwój lokalny i podejmują się realizacji wspólnych inicjatyw w oparciu o potrzeby społeczne oraz z wykorzystaniem lokalnych zasobów

przeszkolenie 20 osób w zakresie standardów streetworkingu z elementami animacji społecznej

Z dziesięcioma z przeszkolonych osób podpisano umowy współpracy i w ramach streetworkingu rekrutowały one dzieci i młodzież do kolejnego działania.

Młodzieżowa Akademia Rewitalizacji

6 dniowy wyjazd w okresie letnim

warsztaty edukacyjno-informacyjne dla dzieci i młodzieży (30 osób), prowadzone przez absolwentów Szkoły Animatorów i Pedagogów Społecznych

nauka przez gry i zabawę, zajęcia kreatywne, plastyczne, muzyczne itp. – przekazanie dzieciom i młodzieży ze śródmiejskich podwórek czym jest rewitalizacja i jak zaangażowanie w ożywienie Śródmieścia może realnie przełożyć się na zaspokojenie potrzeb jego mieszkańców; Uczestnicy Akademii Rewitalizacji dowiedzieli się co zrobić, aby włączyć przyjaciół, rodziców i znajomych w proces odnowy Śródmieścia.

Warsztaty w ramach Akademii Rewitalizacji miały za zadanie przygotować dzieci i młodzież do wspólnej z innymi mieszkańcami realizacji Miniprojektów – trzeciego zadania z „Modelowej Szkoły Animatorów i Pedagogów Społecznych”.

Działanie trzecie – „Miniprojekty”

To działanie polegało na wykorzystaniu w praktyce efektów wypracowanych podczas Akademii Rewitalizacji. W tym etapie absolwenci Młodzieżowej Akademii Rewitalizacji dotarli do swoich sąsiadów, by porozmawiać z nimi o zagospodarowaniu okolicy zamieszkania. Zorganizowali mini konsultacje społeczne, dzięki którym poznali potrzeby i oczekiwania oraz zebrali pomysły na zmiany w obrębie ich własnych podwórek, placów zabaw czy szarych przestrzeni międzyblokowych. Skomplikowane pomysły zaspokajały potrzeby wszystkich użytkowników danej przestrzeni.

Realizowane Miniprojekty były różnorodne. Na jednym z podwórek stanęła huśtawka dla dzieci, trzepak, piaskownica oraz ławki dla rodziców i dziadków. Na innym odbyło się sąsiedzkie sadzenie żywopłotu. Ustawiono też ogrodowego grilla wraz z siedziskami, stołem i zabawkami dla dzieci. Działanie to wsparło integrację międzypokoleniową i dialog sąsiedzki mieszkańców z dwóch różnych podwórek, którzy podczas spotkania integracyjnego wieńczącego działanie wspominali, że ostatnie, tak ciepłe spotkania miały miejsca 20 lat temu. Gdzie indziej na zamówienie dzieci na placu zabaw pomalowano ścianę specjalną farbą tablicową, na której mogą powstawać małe arcydzieła, a boisko pokryto wzorami gier towarzyskich. Teraz dzieci i starsza młodzież mają przestrzeń do wspólnych zabaw. Na podwórku, na którym młodzież skarżyła się na brak koloru i przyznała, że zdarza im się z nudów niszczyć mienie sąsiadów, odmalowano ścianę garażu w formie artystycznego muralu, za zgodą właściciela tego garażu. Wzór zaproponowała sama młodzież, która wzięła udział w warsztacie poprowadzonym przez streetworkera „Stop wandalizmowi”. W ramach innego Miniprojektu pojawiły się na sąsiadującym podwórku przyrządy siłowe, trampolina, kwiaty i nowe rośliny upiększające przestrzeń.

Wspólnymi siłami zrealizowano 10 Miniprojektów, w które zaangażowali się łącznie mieszkańcy w centrum miasta. Miniprojekty dotyczyły odnowy placów zabaw i elementów przestrzeni międzyblokowych oraz renowacji osiedlowych boisk i zieleńców. W niektórych miejscach z inicjatywy mieszkańców powstały artystyczne murale, które pokryły odrapane i oszpecone przez graffiti ściany domów i garaży. Ani zdjęcia ani opisy nie oddadzą ducha tych przedsięwzięć – wspaniały efekt końcowy, integracja mieszkańców i oddanie pod ich skrzydła infrastruktury to prawdziwie cieszące osiągnięcie. Zwłaszcza, że przy takim zaangażowaniu budżetowym wiele rzeczy zostało zrobionych przez mieszkańców w formie wolontariatu.

„Miniprojekty” – inicjatywy społeczne w ramach Programu Sąsiedzkiego

realizacja 10 Miniprojektów – według koncepcji wypracowanych wraz z mieszkańcami (dziećmi i dorosłymi) dotyczących przeobrażenia przestrzeni półpublicznych oraz półprywatnych, najbliższych ich miejscom zamieszkania

kwota przeznaczona na każdy Miniprojekt: 5.000 zł na wydatki związane z zakupem niezbędnych środków i materiałów do wspólnego przeobrażania przestrzeni sąsiedzkich

przeprowadzenie ankiet z mieszkańcami, opracowanie scenariusza każdego z Miniprojektów, opracowanie harmonogramu realizacji uwzględniającego zakup niezbędnych środków, materiałów i ewentualne prace remontowo-budowlane oraz inicjatywa podsumowująca Miniprojekt, podczas której nastąpiło przekazanie mieszkańcom do ogólnego użytku zrewitalizowanej przestrzeni

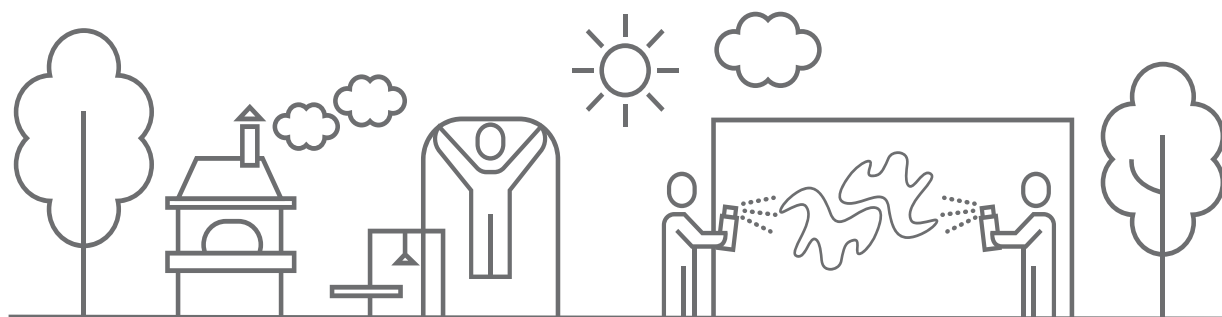
wartością dodaną było faktyczne zaangażowanie mieszkańców w realizację pomysłów – przygotowanie terenu, pomoc przy montażu urządzeń, nasadzeniach czy malowaniu

Trzydziestoosobowa grupa uczestników Akademii rewitalizacji znacznie wzrosła przez aktywne włączenie kolegów, rodziców i przyjaciół do działań na rzecz odnowy i ożywienia podwórek. Streetworkerzy i młodzi animatorzy przekazali im ważną ideę partycypacji społecznej.

Działania były nadzorowane przez dziesięcioosobową grupę streetworkerów. Każdy z nich nadzorował przeprowadzenie działań partycypacyjnych i wspierał realizację przez uczestników Akademii Rewitalizacji jednego Miniprojektu. Praca streetworkerów i animatorów z mieszkańcami dziesięciu podwórek trwała kilka tygodni. Zmierzała ona w kierunku dopracowania pomysłów dzieci, uzgodnień warunków technicznych dla zaproponowanych inicjatyw oraz ustalenia, czy efekty zaproponowanych Miniprojektów okażą się trwałe i efektywne. Trzeba wspomnieć, że specyfika każdego terenu była inna, co spowodowało, że założony czas realizacji tego zadania (5 tygodni) został wydłużony w niektórych przypadkach nawet o półtora miesiąca. W większości przypadków powodem były długie terminy dostaw i montażu urządzeń zabawowych. Na jednym z terenów natrafiono na fundamenty starych zabudowań, które utrudniły postęp prac. Tu, by móc zamontować wymarzone przez okoliczną młodzież przyrządy do streetworkout'u trzeba było wspólnej interwencji animatorów, streetworkerów i mieszkańców. Udało się rozwiązać problem korzystając z pomocy, przychylności i ciężkiego sprzętu jednego z etckich przedsiębiorców.

Zorganizowano też podsumowanie całej inicjatywy. Etcka grupa teatralna poprowadziła szlakiem przestrzeni poddanych procesom rewitalizacyjnym paradę pt. Oświeceni. Wzięli w niej udział mieszkańcy wszystkich 10 podwórek zaopatrzeni w lampiony.

Miasto pozyskało też dofinansowanie ze środków unijnych (z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Warmińsko-Mazurskiego 2014-2020) w wysokości 3,9 mln złotych na realizację projektu „Rewitalizacja ęłckich podwórek – zagospodarowanie i rozwój przestrzeni publicznej w Śródmieściu-Centrum”. Są to pieniądze na uporządkowanie i zagospodarowanie 11 różnych podwórek położonych na obszarze rewitalizacji. Na tych terenach będą się odbywały kolejne zajęcia prowadzone przez streetworkerów i animatorów lokalnych. Będą to zajęcia z dziećmi, młodzieżą oraz dorosłymi, pomagające dalej ich aktywizować i integrować w środowisku miejsca zamieszkania.

Równoległe do działań w ramach Modelowej Szkoły Animatorów i Pedagogów Społecznych miał też miejsce w obszarze rewitalizacji inny projekt z zakresu streetworkingu, zorganizowany na odrębnych podwórkach śródmiejskich. Dzięki kilkumiesięcznej pracy 8 streetworkerów zrealizowano 4 Miniprojekty z zakresu animacji społecznej, wybrane pod kątem zainteresowań podopiecznych. I tu także udało się pozyskać duże fundusze na inwestycje w obrębie czterech ęłckich podwórek. Dzięki nim odwodniono tereny przez budowę kanalizacji deszczowej, zrealizowano dojazdy i miejsca postojowe, posadzono zieleni, zamontowano ławki, kosze na śmieci i oświetlenie. Projekt „Teraz czas na zmiany” był współfinansowany z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, z programu Interreg VA Litwa-Polska.

Wnioski z realizacji pilotażowego modelu organizowania społeczności

Największą trudnością w realizacji działania pod nazwą „Modelowa Szkoła Animatorów i Pedagogów Społecznych” było przekonanie odpowiedniej ilości absolwentów SzAiPS, by zdecydowali się zaangażować do drugiego etapu działania. Mimo wysokich ocen pracy trenerów, materiałów szkoleniowych, metod i narzędzi nie wszyscy po poznaniu specyfiki pracy byli chętni zaangażować się w streetworking. Zdali sobie sprawę z tego, że to praca wymagająca i obciążająca psychicznie. Dlatego od lat poszukując streetworkerów zwraca się uwagę nie tyle na wykształcenie, co na kwestie osobowościowe.

Sam przebieg Akademii Rewitalizacji na szczęście rozwiązał wątpliwości absolwentów, a informacja zwrotna od samych uczestników była bardzo pozytywna.

Co do ostatniego etapu wszyscy animatorzy przyznają zgodnie, że był to trudny proces. Zabrakło czasu, by stworzyć tak zorganizowane sąsiedzkie grupy inicjatywne, by same zaplanowały, zrealizowały i rozliczyły projekt. Jednak jakość zrealizowanych Miniprojektów, pokazuje, że nawet przy niewielkiej ilości środków, dzięki wielkiemu zaangażowaniu mieszkańców można stworzyć ciekawą przestrzeń pełną życia i spowodować dużą, pozytywną zmianę w lokalnych społecznościach.

Warto podkreślić zaangażowanie konsorcjum organizacji pozarządowych, które wykonały dodatkowe działania w formie wolontariatu, takie jak np. obsługa finansowo-księgową zadania, zaproszenie do udziału dodatkowych ekspertów czy bieżące rozwiązywanie sytuacji problemowych, powstałych w wyniku wdrażania Miniprojektów. To właśnie ogromna wartość, wynikająca z nastawienia realizatorów na efekt społeczny, a nie finansowo-ekonomiczny.

Zbyt krótki czas na realizację niektórych miniprojektów wynikał z przyjętych założeniem harmonogramów. Doświadczenie to pokazuje, że przy złożonych projektach angażujących różne strony, warto wziąć pod uwagę, że proces będzie trwał wiele miesięcy. Praca streetworkerów to praca niełatwa i wymaga czasu. Z korzyścią dla mieszkańców obszaru rewitalizacji na tych samych podwórkach w dalszym ciągu odbywają się działania animacyjne i streetworkingowe dla dzieci i młodzieży.

Łćkie Centrum Rewitalizacji Społecznej – baza procesu rewitalizacji

Bazą dla dalszego rozwijania takich działań, jakie przykładowo zostały zrealizowane w ramach Młodzieżowej Akademii Rewitalizacji oraz Inicjatyw Sąsiedzkich, jak i dla koprodukcji innych usług społecznych będzie wspomniane już Łćkie Centrum Rewitalizacji Społecznej (ECRS).

Koprodukcja usług społecznych jest szczególnym rodzajem partycypacji publicznej. Ma ona miejsce, gdy ludzie – indywidualnie, w grupach lub jako wspólnoty – angażują się w procesy dostarczania usług publicznych, takich jak edukacja, kultura, opieka zdrowotna, pomoc i opieka społeczna, transport publiczny, ochrona przeciwpożarowa i inne.

Model funkcjonowania Ełckiego Centrum Rewitalizacji Społecznej oparty jest na współpracy Miasta z organizacjami pozarządowymi, podmiotami ekonomii społecznej i Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej. ECRS będzie się mieściło na obszarze rewitalizacji, w budynku pokoszarowym zaadaptowanym na jego potrzeby. Nakreślona została **wizja rozwoju Centrum**, skorelowana z wizją Programu Rewitalizacji.

Ełckie Centrum Rewitalizacji Społecznej to miejsce otwarte na każdego. Prowadzi aktywną i skuteczną pracę z mieszkańcami wykluczonymi społecznie i zagrożonymi takim wykluczeniem. Wspiera także wprowadzanie na rynek przedsiębiorstw społecznych. Jest bijącym sercem odnowy społecznej, gospodarczej i przestrzennej Śródmieścia Ełku.

W ramach realizacji modelowego projektu „Nowe Śródmieście Miasta Ełk — wzór na rewitalizację” w 2017 roku powstał dokument pod nazwą „Polityka funkcjonalna Ełckiego Centrum Rewitalizacji Społecznej do 2025 roku”, wypracowany przez zespół specjalistów w ramach spotkań z przedstawicielami wydziałów Urzędu Miejskiego w Ełku i z reprezentantami ełckich organizacji pozarządowych. Dokument ten określił sposób zarządzania Centrum i strategię finansową jego funkcjonowania (po roku 2024 Centrum ma funkcjonować jako samodzielny podmiot finansujący się z prowadzonej działalności oraz grantów i dotacji celowych), a także nawiązywania partnerstw (indywidualnych, korporacyjnych, instytucjonalnych) w kontekście finansowym i projektowym oraz w zakresie możliwości podejmowania inicjatyw społecznych. W dokumencie przedstawiono też koncepcję rozwiązań komunikacyjno-promocyjnych, budujących długofalowe zaangażowanie uczestników grupy docelowej w rozwój i działalność ECRS. Na tym etapie zostały określone możliwości aranżacji pomieszczeń budynku ECRS oraz preliminarz kosztów wyposażenia (meble, sprzęt multimedialny, wyposażenie zaplecza gastronomicznego itp.) niezbędnego do pełnienia określonych funkcji. W ten sposób opracowana polityka funkcjonowania obiektu wzięła sobie za cel zmianę społeczną i gospodarczą, poprzez realizację szeroko zakrojonej palety działań. ECRS ma stanowić swoistą „trampolinę do samodzielności” dla organizacji pozarządowych, podmiotów ekonomii społecznej, grup nieformalnych, mieszkańców, animatorów społecznych, kandydatów na streetworkerów oraz innych osób korzystających z oferty Centrum.

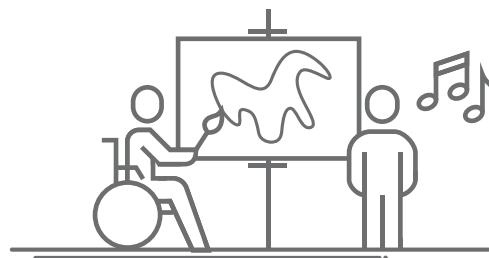
W odrestaurowanym i zaadaptowanym budynku działać będą organizacje pozarządowe, które nie prowadzą działalności gospodarczej. Ich działalność opierać się będzie na realizacji zadań powierzonych przez Gminę Miasto Ełk lub zadań realizowanych w partnerstwie z instytucjami społecznymi i innymi organizacjami pozarządowymi w ramach wspólnie realizowanych projektów partnerskich dofinansowanych z różnych źródeł, w tym ze środków unijnych. ECRS będzie podporą procesu rewitalizacji oraz siedzibą zapewniającą pełną infrastrukturę i kapitał społeczny do przeprowadzenia tego procesu. Pomyślność rozwoju Centrum ma być zagwarantowana dzięki kilkuletniemu zaangażowaniu podmiotów w jego działanie i w pozyskiwanie przez nich środków na prowadzenie planowanej działalności. Funkcjonowanie w ramach centrum przyniesie im adekwatne korzyści.

W Łłkim Centrum Rewitalizacji Społecznej powstaną następujące strefy użytkowe:

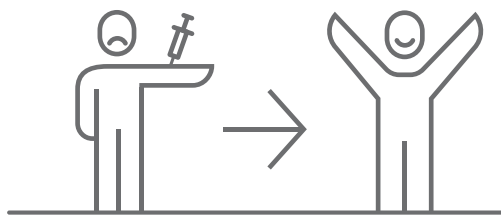
strefa A

przestrzeń na potrzeby wystawiennicze,
konferencyjne i gastronomiczne

strefa B

przestrzeń na działania
twórcze i terapeutyczne

strefa C

przestrzeń na działalność z zakresu
postrehabilitacji – powrotu osób
uzależnionych do prawidłowego
funkcjonowania w społeczeństwie,
podjęcia pracy i nauki prawidłowego
pełnienia ról społecznych

poddasze (część strefy C)

pomieszczenia zaadoptowane
do potrzeb noclegowo-terapeutycznych,
gdzie części wspólne służą do integracji
i wspólnego spędzania czasu

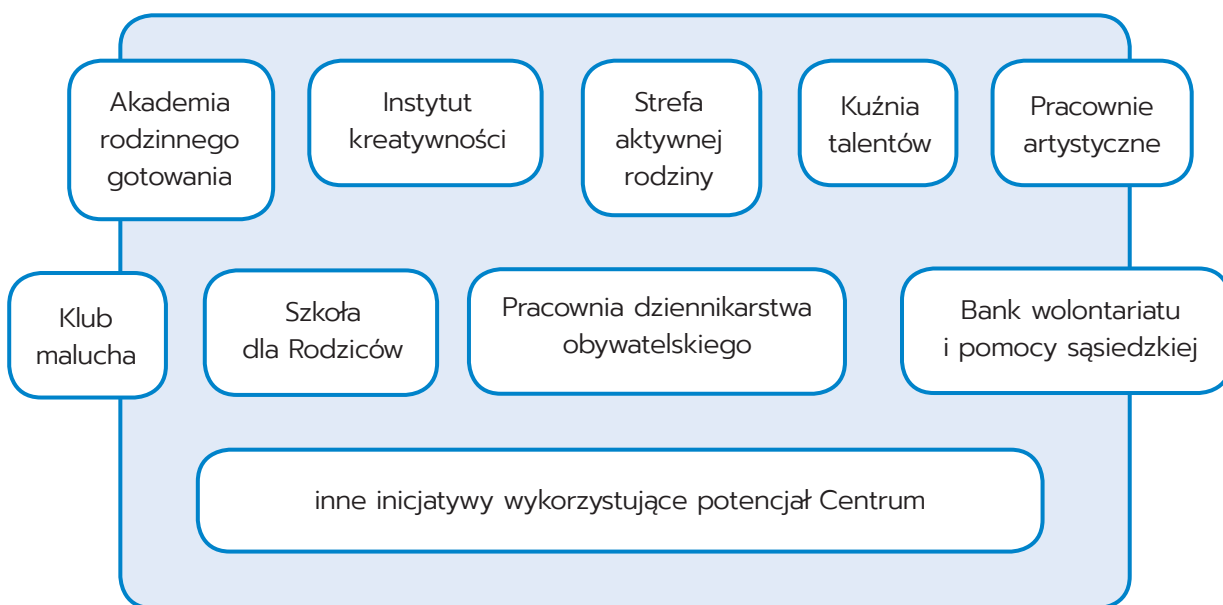
W ramach ECRSu działać będą między innymi:

- ✓ **Szkoła Animatorów i Pedagogów Społecznych** – centrum rozwoju streetworkingu, wzmocnienie kompetencji lokalnych animatorów i pedagogów ulicy;
- ✓ **Młodzieżowy Klub Integracji Społecznej** – przystań dla osób młodych, wykluczonych społecznie, znajdujących się poza rynkiem pracy (prowadzenie terapii psychologicznej i psychospołecznej, wraz z organizacją grup samopomocowych, staży i praktyk zawodowych);

- ✓ **Program Aktywnej Integracji** – działania na rzecz osób zagrożonych i/lub wykluczonych społecznie, bezrobotnych, w tym długotrwale bezrobotnych, niepełnosprawnych, seniorów i innych osób wymagających wsparcia;
- ✓ **ścieżki wsparcia** – wsparcie osób zagrożonych i/lub wykluczonych społecznie, m.in. po terapiach, odbytych karach, bezrobotnych i bezdomnych;
- ✓ **pracownie tematyczne** doskonalące umiejętności zawodowe przy uwzględnieniu indywidualnych potrzeb osób objętych wsparciem, jak i potrzeb rynku pracy m.in. w zakresie usług porządkowych i sprzątnia, gastronomii, organizacji imprez i wydarzeń kulturalnych, obsługi klienta i sprzedaży, obsługi miejsc noclegowych dla postrehabilitacji oraz inne pracownie w zależności od potrzeb, które będą miały za zadanie wsparcie aktywizacji społeczno-gospodarczej mieszkańców obszaru rewitalizacji;
- ✓ **Forum Rewitalizacji** – głos doradczy, pomysłodawczy i opiniujący inicjatywy podejmowane w Śródmieściu.

W ramach ECRSu planowany jest też szereg działań mających na celu pracę na rzecz rozwoju więzi rodzinnych. Jest to odpowiedź na wykazany w badaniach problemów społecznych w Ełku problem braku umiejętności rozwiązywania kryzysów w rodzinie i radzenia sobie z coraz większym uzależnieniem behawioralnym dzieci.

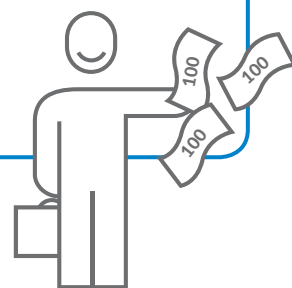
W opracowaniu „Polityka funkcjonalna ECRS do 2025 roku” zaprezentowano katalog proponowanych do prowadzenia działań, których celem jest rozwój rodziny w oparciu o pracę z dziećmi w wieku przedszkolnym, przy aktywnym udziale rodziców i dziadków. Szeroka oferta działań kreatywnych, edukacyjnych i prospołecznych tam prowadzonych ma stanowić alternatywę dla uzależnień behawioralnych i kryzysu więzi rodzinnych⁵:

Zasadniczym elementem funkcjonowania ECRSu będzie świadczenie usług ekonomii społecznej – realizacja działań w zakresie reintegracji społecznej i zawodowej osób wykluczonych społecznie, zgodnie z przepisami o zatrudnieniu socjalnym, w oparciu o kontrakt socjalny (pracownia sprzątania, pracownia gastronomiczna, pracownia handlowa, pracownia obsługi miejsc postrehabilitacyjnych). Dlatego też w ramach projektu, na potrzeby funkcjonowania obiektu powstały trzy opracowania w formacie PDF:

1. **podręcznik standardów pracy metodą streetworkingu** – podręcznik sprawdzonych praktyk, przedstawiający metodą „krok po kroku” jak pracować z mieszkańcami obszaru rewitalizacji wykorzystując praktykę streetworkingu i animacji lokalnej,
2. **roczny program coachingu społeczno-zawodowego młodzieży z obszaru rewitalizacji** – program uwzględniający schemat funkcjonowania Młodzieżowego Klubu Integracji Społecznej, dedykowany osobom do 30. roku życia, które znajdują się w trudnej sytuacji życiowej z uwagi na problemy zawodowe, ekonomiczne czy społeczne,
3. **roczny program coachingu społeczno-zawodowego grup wykluczonych społecznie z obszaru rewitalizacji** – program dla osób długotrwale bezrobotnych, niepełnosprawnych, byłych więźniów, samotnych matek, bezdomnych, chorych psychicznie – metoda z elementami coaching’u, przygotowana w postaci czterech biznesplanów, które zostaną wdrożone w ramach utworzenia czterech pracowni w Ełckim Centrum Rewitalizacji Społecznej – założeniem jest, by w ramach Indywidualnego Programu Zatrudnienia Socjalnego i cykli szkoleń z reintegracji społecznej i zawodowej oraz z praktykami zawodowymi u przedsiębiorców w utworzonych w ECRS pracowniach zwiększyła się możliwość znalezienia stałej pracy przez uczestników rocznego programu.

Miastu udało się pozyskać 4,4 mln zł unijnego dofinansowania w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020 na przebudowę i adaptację pokoszarowego obiektu na obszarze Śródmieścia oraz zagospodarowanie terenu wokół budynku. ECRS rozpocznie działalność jesienią 2018 roku.

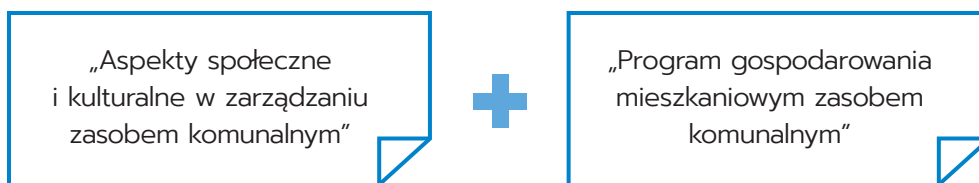

„Nowa przestrzeń śródmieścia” (2)

Za potrzebą ożywienia Śródmieścia przyszła potrzeba polepszenia warunków życia jego mieszkańców. Uznano konieczność remontów budynków komunalnych i nadania im nowych funkcji społecznych i gospodarczych, jak również konieczność poprawy atrakcyjności wizerunku miasta, którą można uzyskać dzięki przeobrażeniom gminnych terenów międzyblokowych. Dlatego w 2017 roku zostały sporządzone jeszcze dwa uzupełniające się opracowania, które dotyczyły zasobów komunalnych w obszarze rewitalizacji „Śródmieście” Gminy Miasta Ełku. Jedno stanowi zbiór danych ilościowych i jakościowych,

dotyczących zasobu komunalnego w Ełku i jego wykorzystania na cele mieszkaniowe oraz kulturalne i społeczne, podczas gdy drugie, z podziałem na lokale socjalne i komunalne, jest analizą potrzeb oraz planu remontów i modernizacji wynikających ze stanu technicznego i planowanej sprzedaży lokali, wraz z ustaleniami wysokości wydatków w kolejnych latach. Dodatkowo opracowanie zawiera opis innych działań mających na celu poprawę wykorzystania i racjonalizację gospodarowania mieszkaniowym zasobem gminy, obejmującym też garaże i pomieszczenia gospodarcze. Opracowane zostały zasady polityki czynszowej w zakresie warunków obniżania czynszu oraz nowatorskie propozycje programu oddłużeniowego w zakresie możliwości odpracowywania zaległości czynszowych i nowych form ulg w spłacie zadłużenia.

Opracowania dotyczące gospodarowania zasobem komunalnym:

Dodatkowo na tej podstawie zamówione zostały w ramach projektu dokumentacje techniczne kompleksowych robót remontowych dla dwóch budynków mieszkalnych z zasobu komunalnego, które znajdują się w obszarze rewitalizacji Śródmieście. Obiekty po modernizacji będą spełniały warunki i wymagania techniczne obowiązujące budynki mieszkalne w 2021 roku, a więc poprawiona będzie ich efektywność energetyczna i zredukowana emisja CO₂.

Podsumowanie projektu „Nowe Śródmieście Miasta Ełk – wzór na rewitalizację”

Zadania związane z projektem „Nowe Śródmieście Miasta Ełk” koncentrowały się wokół ełckiego Śródmieścia, jego mieszkańców i problemów zdiagnozowanych na tym obszarze. W ramach projektu zaplanowano organizację ciekawych w formie i nowoczesnych konsultacji społecznych dla różnych grup ełczan, opracowanie koncepcji zagospodarowania różnorodnych miejsc w centrum Ełku, przygotowanie dokumentacji technicznych pod kilka realizacji oraz przeprowadzenie drobnych inwestycji przez lokalną społeczność.

Ludzie działają, by tworzyć miejsca.

Warto wspomnieć, że dzięki prężnie działającym ełckim organizacjom pozarządowym projekt „Nowe Śródmieście Miasta Ełk – wzór na rewitalizację” nabierał momentami większego rozmachu niż planowano. Stowarzyszenie Adelfi, które już w poprzednich latach kilkakrotnie organizowało śniadanie obywatelskie, zorganizowało takie przy okazji ostatniego spotkania metodą typu Planning For Real na terenach zielonych w okolicach rzeki Ełk. Natomiast dzięki zaangażowaniu fundacji HUMAN „LEX” INSTYTUT, która pozyskała grant z Funduszu Inicjatyw Obywatelskich możliwe były dodatkowe nakłady na realizację Miniprojektów na kilku podwórkach.

Pięć głównych elementów projektu „Nowe Śródmieście Miasta Ełk – wzór na rewitalizację”

1. Promocja i szeroka informacja na temat projektu.
2. Uzupełnienie i aktualizacja Lokalnego Programu Rewitalizacji (w oparciu o bogate konsultacje społeczne programu).
3. Szereg działań w ramach Ełckiego Centrum Rewitalizacji Społecznej:
 - ✓ organizacja i przeprowadzenie Warsztatów kompetencji streetworkera (pedagoga ulicy),
 - ✓ realizacja Młodzieżowej Akademii Rewitalizacji (warsztatów dla dzieci i młodzieży),
 - ✓ opracowanie polityki funkcjonalnej powstającego Ełckiego Centrum Rewitalizacji Społecznej, głównej instytucji mającej realizować działania aktywizacji społecznej i zawodowej mieszkańców Śródmieścia,
 - ✓ opracowanie podręcznika standardów pracy metodą streetworkingu oraz rocznych programów coachingu dla młodzieży i osób dorosłych.
4. Działania związane z kształtowaniem przestrzeni miejskiej i zmierzające do odnowienia tkanki miasta „Nowa przestrzeń Śródmieścia”, takie jak:
 - ✓ opracowanie programów dotyczących gospodarowania zasobem komunalnym w obszarze rewitalizacji,
 - ✓ opracowanie koncepcji architektoniczno-urbanistycznych dla wybranych obszarów w Śródmieściu,
 - ✓ przygotowanie dokumentacji technicznych dla realizacji wybranych przedsięwzięć ,
 - ✓ wsparcie inicjatyw w ramach Programu Sąsiedzkiego (dofinansowanie działań mieszkańców realizujących ich własne pomysły na zagospodarowanie sąsiedzkich przestrzeni – Miniprojektów).
5. Działania edukacyjne na rzecz promocji i upowszechnienia najlepszych praktyk z zakresu rewitalizacji kierowane do odbiorców zewnętrznych – innych gmin i organizacji pozarządowych, które chciałyby podjąć się działań rewitalizacyjnych na swoim terenie.

Te ostatnie, czyli zewnętrzne inicjatywy edukacyjne, to działania mające na celu promocję i upowszechnienie pilotażowych działań wypracowanych w ramach modelowego projektu „Nowe Śródmieście Miasta Ełk – wzór na rewitalizację”.

Lista inicjatyw edukacyjnych skierowanych do odbiorców zewnętrznych:

- ✓ udział przedstawicieli urzędu miasta jako prelegentów w konferencjach dot. rewitalizacji odbywających się w regionie,
- ✓ utworzenie Elckiego Portalu Rewitalizacji www.rewitalizacja.elk.pl – bazy wiedzy o lokalnej rewitalizacji,
- ✓ przeprowadzenie cyklu szkoleń z zakresu rewitalizacji dla 60 zainteresowanych osób (podział na 3 grupy, przeprowadzenie dla każdej z nich bloku szkoleń z elementami warsztatowymi),
- ✓ opracowanie i upublicznienie niniejszego podręcznika realizacji projektu oraz przykładów sprawdzonych praktyk rewitalizacyjnych (format PDF plus 100 egzemplarzy w formie papierowej),
- ✓ zorganizowanie konferencji podsumowującej projekt (udział ok. 100 osób).

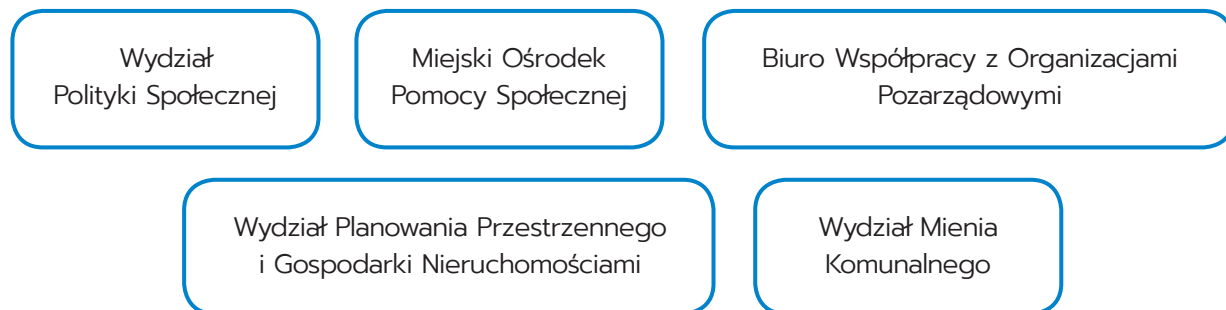
Założony czas trwania projektu „Nowe Śródmieście Miasta Elk – wzór na rewitalizację” to 24 miesiące (1 lipca 2016 – 30 czerwca 2018). Faktyczna realizacja jest dłuższa o 4 miesiące, co zostało spowodowane wydłużonymi terminami niektórych przetargów, czego nie można było przewidzieć w momencie wnioskowania o dofinansowanie.

Struktura zarządzania projektem i jego realizacją

W prace nad realizacją modelowego projektu „Nowe Śródmieście Miasta Elk – wzór na rewitalizację” zaangażowanych było wiele osób i podmiotów.

Sterowanie projektem przypadło w udziale Wydziałowi Strategii i Rozwoju, skąd pochodził koordynator projektu, nadzorowany przez naczelnika Wydziału. Współpracował on z innymi jednostkami wydziałowymi i instytucjami gminnymi w zakresie uzgodnień mających na celu uczynienie realną wizji docelowego stanu obszaru rewitalizacji.

Jednostki współpracujące

Na pierwszym spotkaniu przybliżono przedstawicielom jednostek ogólne założenia projektu. Uczestniczyli oni też w ministerialnych szkoleniach z Modelowej Rewitalizacji.

Wymienione jednostki odniosły się w formie pisemnej do poszczególnych uwag zebranych w toku konsultacji, co znajduje uwidocznienie w raporcie z konsultacji.

Ekspert z ramienia ministerstwa, Bohdan Skrzypczak, moderował spotkania konsultacyjne, pomagał opracowywać zaproszenia do składania ofert oraz wspierał swoim doświadczeniem uczestników spotkań roboczych. Był również obecny podczas rozmów Zamawiającego z wyłonionymi wykonawcami kluczowego opracowania polityki funkcjonalnej ECRSu.

Pozostali wykonawcy, wyłonieni w toku zamówień publicznych:

czteroosobowy zespół merytoryczny ds. konsultacji:
ekspert ds. partycypacji społecznej: Urszula Podurgiel, facylitator: Patrycja Łapińska,
streetworker: Krzysztof Bałdyga, animator społeczny: Agnieszka Śnieżyńska

ekspert ds. planowania przestrzennego: reprezentant Fundacji Napraw Sobie Miasto,
Paweł Jaworski

autorzy raportu z konsultacji społecznych aktualizacji Programu Rewitalizacji
na lata 2016-2023: Instytut Badawczy IPC Spółka z o.o.

projektanci koncepcji zagospodarowania skweru przy dawnym kinie, zarazem w późniejszej fazie autorzy jego programu funkcjonalno-użytkowego: Studium sp. z o.o. sp. k.

autorzy „Polityki funkcjonalnej Ełckiego Centrum Rewitalizacji Społecznej do 2025 r.”: Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Gospodarczych DELTA PARTNER

autorzy podręcznika standardów pracy metodą streetworkingu oraz rocznego programu coachingu społeczno-zawodowego młodzieży z obszaru rewitalizacji i rocznego programu coachingu społeczno-zawodowego wykluczonych społecznie grup z obszaru rewitalizacji: Stowarzyszenie „ALTERNATYWA”

autorzy programu szkoleniowego i realizacji trzech działań pod nazwą „Modelowa Szkoła Animatorów i Pedagogów Społecznych”: Ełckie Stowarzyszenie Aktywnych STOPA, Fundacja HUMAN „LEX” INSTYTUT oraz Forum Animatorów Społecznych z Elbląga

autorzy opracowania pn. „Aspekty społeczne i kulturalne w zarządzaniu zasobem komunalnym w obszarze rewitalizacji Gminy Miasta Ełk”: Instytut Badawczy IPC Spółka z o.o.

autor opracowania pn. „Program gospodarowania mieszkaniowym zasobem komunalnym w obszarze rewitalizacji Gminy Miasta Ełk”: Tadeusz Kaźmierak

autorka niniejszego podręcznika realizacji projektu „Nowe Śródmieście Miasta Ełk – wzór na rewitalizację”: Agnieszka Lasota z Fundacji Kultury Przestrzeni „Zobaczyć na nowo”

twórcy Ełckiego Portalu Rewitalizacji www.rewitalizacja.elk.pl: firma RW Online

autorzy dokumentacji technicznej prac remontowych i termomodernizacji budynku mieszkalnego przy ul. Armii Krajowej 38A w Ełku

autorzy dokumentacji technicznej prac remontowych i termomodernizacji budynku mieszkalnego przy ul. Gdańskiej 20 w Ełku

autorzy zamówionych materiałów promocyjnych

Zaangażowanie kadrowe na cały czas trwania projektu, przewidziane we wniosku o dofinansowanie projektu „Nowe Śródmieście Miasta Ełk – wzór na rewitalizację”:

manager (wspomniany wyżej jako koordynator) – 1/2 etatu (oddelegowanie)
specjalista ds. finansowych – 1/4 etatu (oddelegowanie)
specjalista ds. zamówień publicznych (dodatek specjalny dla pracownika UM)
biegły rewident przeprowadzający kontrole projektu (umowa zlecenie)

Rezultat – powstanie i uchwalenie aktualizacji Programu Rewitalizacji Miasta Ełk na lata 2016-2023

Program Rewitalizacji Ełku na lata 2016-2023 został opracowany przez Wydział Strategii i Rozwoju Urzędu Miasta.

Cele rewitalizacji określone w Programie Rewitalizacji Miasta Ełk na lata 2016-2023 wynikają z diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, środowiskowej i technicznej miasta i są odpowiedzią na problemy występujące na obszarze rewitalizacji. Przyjęto hierarchiczną strukturę celów w oparciu o docelową wizję obszaru.

Cel główny

zaktywizowanie społeczne, gospodarcze i infrastrukturalne obszaru zagrożonego marginalizacją i silniejsze włączenie go w procesy rozwojowe

Cele szczegółowe

zwiększenie zatrudnienia i rozwój przedsiębiorczości

zintegrowanie mieszkańców, zapobieganie i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu oraz ograniczenie patologii społecznych

poprawa jakości i dostępności usług społecznych i zdrowotnych

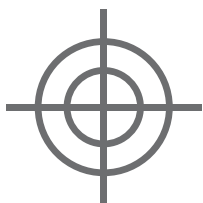
podniesienie społecznej i gospodarczej atrakcyjności przestrzeni publicznych

wzrost potencjału turystycznego, sportowo-rekreacyjnego i kulturalnego w oparciu o zasoby przyrodnicze i dziedzictwa kulturowego

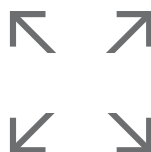
poprawa stanu technicznego budynków mieszkalnych i użyteczności publicznej oraz zwiększenie ich efektywności energetycznej

Szeroko zakrojona akcja informacyjno-promocyjna oraz zainteresowanie mieszkańców i innych interesariuszy programem rewitalizacji przełożyły się na dużą liczbę zgłoszonych propozycji przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Po analizie formalnej w programie rewitalizacji znalazło się 55 projektów podstawowych i 11 przedsięwzięć uzupełniających.

Program Rewitalizacji Ełku na lata 2016-2023 w liczbach

6 założonych celów szczegółowych

41 kierunków działań

32 wskaźniki systemu monitorowania programu rewitalizacji

55 przedsięwzięć rewitalizacyjnych (wartość: 184,19 mln zł), w tym:

Miasto Ełk **11**

Miasto we współpracy z organizacją pozarządową **7**

NGO **3**

spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe **20**

kościóły i związki wyznaniowe **4**

inne instytucje publiczne **2**

firmy **1**

instytucje kultury **5**

szkoły **2**

11 uzupełniających przedsięwzięć rewitalizacyjnych (wartość: 146,17 mln zł)

330,36 mln zł

– łączna kwota zaplanowanych projektów i działań na lata 2016-2023,

w tym:

29,905 mln zł

środki publiczne (budżety miasta i powiatu oraz ich jednostek organizacyjnych)

36,67 mln zł

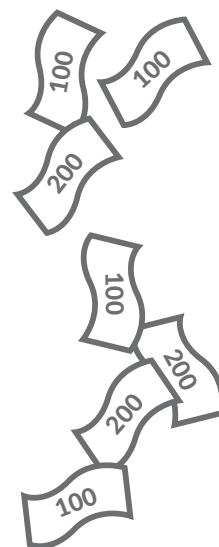
środki prywatne (spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe, firmy, organizacje pozarządowe, kościoły itp.)

216,955 mln zł

dofinansowanie UE

46,83 mln zł

dofinansowanie z innych źródeł zewnętrznych

Dla ewaluacji Programu Rewitalizacji Ełku na lata 2016-2023 i poszczególnych jego realizacji zostanie zawiązane Forum Rewitalizacji, które będzie ciałem doradczym, utworzonym z mieszkańców i pozostałych interesariuszy.

Wszystkie informacje dotyczące ełckiej rewitalizacji oraz opracowania powstałe w ramach projektu „Nowe Śródmieście Miasta Ełk – wzór na rewitalizację” są dostępne pod adresem: www.rewitalizacja.elk.pl.

KONSULTACJE SPOŁECZNE

Coraz większą rolę przywiązuje się w Polsce do rozmaitych form konsultacji społecznych. W przypadku rewitalizacji ta forma badania potrzeb interesariuszy jest niezbędna i obowiązkowa.

Interesariuszami są wszystkie osoby, grupy osób, instytucje i organizacje, które są związane ze sprawą, jeśli podjęte decyzje mają istotny wpływ na ich życie lub interesy. Dotychczas nazywało się takie osoby graczami lub aktorami, traktując ich bardziej przedmiotowo – jak postacie poruszające się po scenie, wokół której toczyła się sprawa. Interesariusz jest usadowiony stopień wyżej i należy się mu podmiotowe podejście. Powinien to być rodzaj partnerskiego układu, w którym każdy coś wnosi do sprawy. W przypadku rewitalizacji mówi się o interesariuszach rewitalizacji.

Ty także jesteś interesariuszem, jeśli mieszkasz lub działasz na obszarze rewitalizacji.

Konsultacje społeczne organizuje się po to, by dowiedzieć się co o danej sprawie czy miejscu sądzą osoby zainteresowane.

Mówi się, że ilu ludzi, tyle opinii. Założeniem konsultacji do programu rewitalizacji jest przeprowadzenie sumiennych badań nad potrzebami interesariuszy, zasadnością przyjętych założeń, hierarchii tematów oraz sposobów realizacji zgłoszonych potrzeb..

Jak powiedział Enrique Peñalosa, były prezydent Bogoty, stolicy Kolumbii – wielomilionowego miasta, które w latach 90. w wyniku rewitalizacji przeszło całkowitą transformację: *Największą przeszkodą na drodze do odczuwania szczęścia jest poczucie niższości*. Już sama możliwość wypowiedzenia się i bycia wysłuchanym może podnieść poczucie wartości u niektórych osób. Tu dodatkowo chodzi o spisanie i przeanalizowanie wszystkich zasłyszanych uwag i zrobienie wszystkiego, co się da, by podjęte w konsekwencji działania posłużyły mieszkańcom w różnym wieku, przedsiębiorcom i organizacjom.

Każde spotkanie z interesariuszami to okazja do wymiany doświadczeń i zobrazowanie im możliwości przemian. Opowiadamy obrazami, pokazujemy zdjęcia – inspirujemy. W dłuższej perspektywie przecież chcielibyśmy:

- ✓ żeby ludzie zakochali się w dobrych pomysłach i konsekwentnie je realizowali;
- ✓ żeby mieszkańcy chcieli inwestować w swoją dzielnicę, a nie z niej uciekali.

Zróbmy wszystko, by po konsultacjach uczestnicy mieli poczucie, że brali udział w ciekawym wydarzeniu i chętnie przyjdą na kolejne takie spotkania.

Spolegliwy opiekun winien być życzliwie nastawiony wobec podopiecznych, wrażliwy na cudze potrzeby i skłonny do pomagania.¹

Człowiekiem spolegliwym, w pierwotnym znaczeniu tego słowa, była osoba godna zaufania, pewna, a więc niebudząca wątpliwości.

Definicja słowa **spolegliwy**² wg Słownika Języka Polskiego PWN:

1. **taki, który wzbudza zaufanie i można na nim polegać**
2. pot. *taki, który łatwo ustępuje i podporządkowuje się innym*

Dzisiaj często odbieramy to słowo inaczej: to nie człowiek niezawodny, na którym można polegać, ale podporządkowujący się ugodowiec. Przy założeniu, że chcielibyśmy żyć w przyjaznym otoczeniu, gdzie kompromisy są wypracowywane w ramach dialogu, nasza spolegliwość, we właściwym tego słowa znaczeniu, powinna być traktowana przez nas samych jako dobra cecha charakteru, czyż nie? Czy jesteśmy skłonni zgodzić się na coś wskutek czyichś prośb, nalegań, podporządkować się komuś lub czemuś?³ Zastanówmy się nad tym nim przystąpimy do konsultacji społecznych. Przepracujmy ten temat w naszej głowie na „tak”. W przeciwnym razie nasza praca będzie niezgodna z duchem konsultacji, a my stracimy tylko czas na denerwowanie się.

Partycypacja polega na włączeniu interesariuszy w proces rozwoju ich miejsca zamieszkania, na wzajemnym komunikowaniu się i współpracy z władzami lokalnymi. Partycypacją może być ich udział w procesie powstawania dokumentów planistycznych, rozwiązywaniu problemów lokalnych, przygotowaniu planów realizacji określonej polityki oraz udział w podejmowaniu decyzji. Partycypacja społeczna zakłada aktywne uczestnictwo w danym procesie wszystkich społecznych partnerów (różnych interesariuszy).

Konsultacje społeczne w rewitalizacji są formą dialogu między interesariuszami a władzami lokalnymi. Przygotowywane są, jeśli jest taka potrzeba, we współpracy z ekspertami danego tematu. Interesariusze występują w charakterze ekspertów lokalnych, bardzo dobrze znających wady i zalety swojego miejsca zamieszkania lub miejsca prowadzenia działalności oraz wady i zalety funkcjonowania tej przestrzeni.

Konsultacje należy organizować wystarczająco wcześniej — zawsze przed podjęciem decyzji w danej sprawie, ale po zdefiniowaniu problemu. Na tyle wcześniej, żeby móc uwzględnić głosy interesariuszy w podejmowanych decyzjach oraz tak, aby odpowiadały w jak największym stopniu oczekiwaniom i potrzebom społecznym⁴.

Konsultacje pełnią bardzo ważne funkcje społeczne⁵:

Najkorzystniej jest, gdy w gminie funkcjonuje strona internetowa, na której można znaleźć informacje bieżące i archiwalne, dotyczące wszystkich konsultacji — zarówno tych w tematyce programu rewitalizacji, jak i innych obowiązujących w gminie, takich jak akty prawa miejscowego, plany zagospodarowania przestrzennego, podatki lokalne, statuty i regulaminy świadczenia usług komunalnych. Dzięki temu budowany jest pomost konieczny do tworzenia więzi społecznych oraz wzajemnego zaufania i możliwe jest budowanie z interesariuszami wspólnej wizji, za którą wezmą oni część odpowiedzialności.

Konsultacje społeczne prowadzi moderator-mediator, którego niezbędne predyspozycje są wymienione w kolejnym rozdziale (z materiałami dotyczącymi wdrożeń — scenariuszami konsultacji typu fokus).

Działania promocyjne

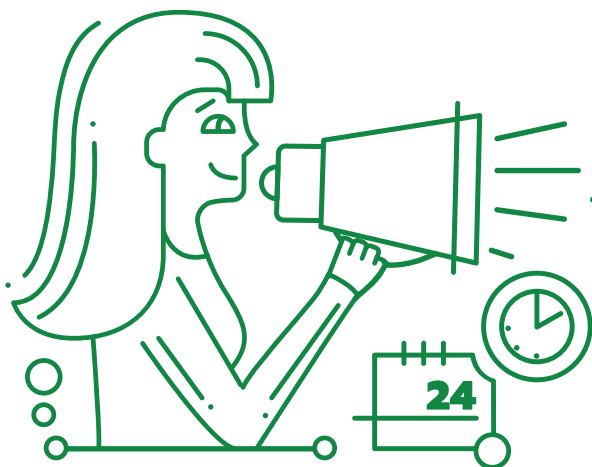
Ważnym elementem całego procesu konsultacji są działania promocyjne. Trzeba się do nich rzetelnie przygotować, najlepiej w taki sposób, by każdy odbiorca mógł oddzielić cele wizerunkowe kampanii od szczegółowych, takich jak informacje o spotkaniach czy wnioski ze spotkań.

Informowanie o spotkaniach

Doświadczenie pokazuje, że ludzie chętnie uczestniczą w konsultacjach dotyczących spraw, na których im zależy, ale często nie wiedzą, że urząd takie zaplanował.⁶

Dlatego tak ważne jest odpowiednie nagłośnienie sprawy przez:

- ✓ ogłoszenie informacji o spotkaniach w lokalnych mediach,
- ✓ zwrócenie się do organizacji pozarządowych z prośbą o rozpropagowanie tematu,
- ✓ powieszenie plakatów z najważniejszymi informacjami dotyczącymi miejsca, czasu i tematu konsultacji na tablicach informacyjnych oraz na budynkach, których mieszkańcy i użytkownicy są podmiotami działań konsultacyjnych,
- ✓ wysyłkę bezadresowych zaproszeń,
- ✓ wysyłkę imiennych zaproszeń dla osób, na których uczestnictwie zależy nam szczególnie.

Planujemy rozsądnie terminy spotkań, starając się unikać bliskiego sąsiedztwa długich weekendów i świąt.

Wzmocnimy działania informacyjne dotyczące spotkań, gdy zbliża się ich termin.

O elementach powiadamiania o konsultacjach przy procedowaniu zgodnie z ustawą o rewitalizacji jest mowa w końcowym rozdziale niniejszego podręcznika.

Przygotowanie danych

Interesariusze powinni mieć dostęp do aktualnych informacji jeszcze przed konsultacjami. Pokazywanie istotnych dokumentów dopiero podczas spotkań może okazać się błędem – ludzie się denerwują kiedy są zaskakiwani nowymi danymi. Jeśli umieścimy dokumenty na stronie internetowej, roześlemy je pocztą elektroniczną i przygotujemy kopie, które łatwo będzie można otrzymać lub obejrzeć w urzędzie, unikniemy negatywnych emocji, poczucia braku informacji i domysłów.⁷

Zalecamy przejrzystość informacji umieszczanych na stronie internetowej.

Przygotowania do spotkania

Przygotowanie do spotkania wymaga przeanalizowania:

Zaznaczając gotowość wprowadzenia zmian pod wpływem nowych opinii i wskazówek należy przedstawić **propozycje urzędu**. Warto zapytać interesariuszy o ich zdanie i poprosić o wypowiedzi bazujące na rzeczywistych odczuciach, związanych z życiem i funkcjonowaniem na obszarze rewitalizacji oraz o **propozycje rozwiązań** w kwestiach, które nie są przesądzone.

Proces uspołeczniania w projektowaniu rewitalizacji

Dostosujmy się do mieszkańców. Poświęćmy na spotkanie z nimi czas po pracy lub weekend. Nie organizujemy konsultacji społecznych w okresach wyjazdowych (długi weekend, okres przed i poświąteczny, wakacje). Dostosujemy treść komunikatów do ich potrzeb. Używajmy jak najmniej języka branżowego i urzędniczego zarówno w rozmowie, jak i publikacjach czy otwartych listach do mieszkańców.

Zapraszamy do konsultacji wszystkich interesariuszy, ale skupmy się na tych najbardziej zainteresowanych tematem. To pozwoli nam wierzyć, że przedsięwzięcie się uda⁹.

Nie rozwieszajmy plakatów na ogólnodostępnych słupach z ogromną ilością informacji lub wyłącznie na BIP czy stronie urzędu. Będą lepiej widoczne na klatkach schodowych, w sklepach spożywczych, na skwerach i przy chodnikach (np. ogrodzenie, witryny lokali usługowych) — pamiętajmy jednak by zapytać właścicieli lub administratorów budynków o zgodę na zamieszczenie informacji.

Nie zrażajmy się tym, że z początku może być trudno zebrać odpowiednią liczbę osób. **Punktem wyjścia jest widzenie obszaru jako całości społecznej, która uczestniczy w akcji edukacyjnej.** Po kilku udanych spotkaniach, podczas których okażemy ŻYCZLIWOŚĆ i OTWARTOŚĆ, na organizowane przez

nas spotkania konsultacyjne będzie przychodzić więcej uczestników. Najważniejsza jest tu jakość naszej pracy, wytrwałość oraz szybkość reakcji w odpowiedzi na zgłoszone potrzeby interesariuszy pokazująca, że warto uczęszczać na spotkania konsultacyjne, ponieważ dyskusje wpływają na ostateczne decyzje.

Przykładowe formy konsultacji społecznych

W przeprowadzaniu konsultacji społecznych dopuszczalne są różne techniki warsztatowe. Ważny jest proces grupowy, który pozwala badaczowi stosunkowo szybko wychwycić liczne informacje (od tych werbalnych po niewerbalne).

Wybór metody konsultacji związany jest z efektami, które chce się osiągnąć. Inną metodę powinniśmy wybrać przy chęci pozyskania opinii od konkretnej grupy społecznej, a inną w przypadku konieczności pozyskania jak największej ilości argumentów i opinii mieszkańców.

Metod konsultacji jest naprawdę wiele — wystarczy sprawdzić w internecie. Poniżej krótki opis najciekawszych i najczęściej stosowanych w praktyce.

Grupy fokusowe

Ta forma jest często stosowana jako pierwszy etap konsultacji. Jest to spotkanie o charakterze zogniskowanego wywiadu grupowego, którego celem jest zebranie spostrzeżeń i poznanie potrzeb różnych grup społecznych, wiekowych i zawodowych.

Spotkanie 8 do 12 reprezentantów danej grupy.

Czas trwania: zwyczajowo trzy do czterech godzin.

W tematyce rewitalizacji proponuje się następujące grupy fokusowe: dzieci i młodzież, młode matki, dorośli, seniorzy, przedsiębiorcy, NGO, nieformalne grupy społeczne, lokalni liderzy, aktywiści i artyści, instytucje samorządowe i społeczne.

Badanie społeczne ilościowe

Ankiety są popularną formą zdobywania informacji. Wymagają przeszkolenia profesjonalnych ankieterów w tematyce rewitalizacji, diagnozy obszaru, założeń i celów badania – ankieter powinien mieć dużą wiedzę, ale nie może udawać, że wie wszystko.

wywiady bezpośrednie (PAPI)
w oparciu o kwestionariusz,
z którego ankieter odczytuje
pytania, by następnie
zanotować w nim odpowiedzi

Metoda umożliwia zebranie odpowiedzi
na pytania badawcze o dużym stopniu
trudności i złożoności.

Liczbę zebranych wywiadów
najlepiej dostosować do danych
wyjściowych, takich jak liczba
mieszkańców, przykładowo:
przeprowadzamy je na próbie
500 rodzin, najlepiej po jednym
pełnoletnim przedstawicielu rodziny.

Warto zidentyfikować miejsca,
w których możemy spotkać osoby,
które nie będą skłonne przyjść
na konsultacje, by poprosić
je o wypełnienie formularzy
(mogą to być rodzice małych dzieci
na placach zabaw czy seniorzy
w przychodniach lekarskich).¹⁰

indywidualne wywiady pogłębione (IDI)

Badacz rozmawia na osobności
z każdym z wybranych respondentów.

Średni czas wywiadu to półtorej godziny.

Celem jest uzyskanie szczegółowych opinii
i informacji, które byłoby trudno uzyskać
innymi metodami (takimi jak ankieta)
i przy potencjalnym negatywnym wpływie
innych obserwatorów/słuchaczy – umożliwia
to, przy zachowaniu przez badacza
odpowiedniej delikatności, poruszanie
tematów kontrowersyjnych czy intymnych.

Warto przemyśleć dobór uczestników badania,
który może być istotny dla późniejszego
wypracowania skuteczniejszych narzędzi
wsparcia. Może to być np. wywiad
z pracownikiem socjalnym, badaczem ubóstwa
na obszarze rewitalizacji albo lokalnym
ekspertem z innej dziedziny, np. architektem
urbanistą lub specjalistą od zieleni.

Spacery diagnostyczno-badawcze

Celem wspólnej wizyty w terenie jest poznanie zdania interesariuszy na temat różnych aspektów odwiedzanej przestrzeni. Można zaprosić na poszczególne spacery przedstawicieli wybranych środowisk.

Grupy powinny się składać z 5-15 osób, ze wskazaniem na 8-10 interesariuszy.

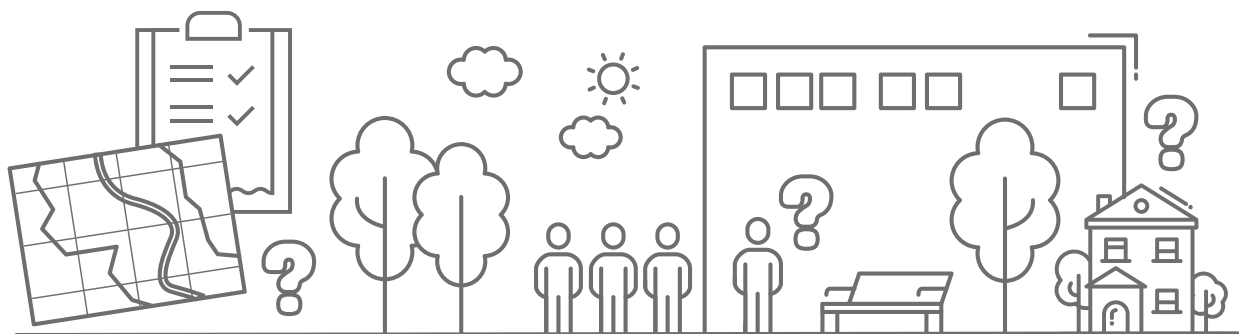
Obsługa tej formy konsultacji to minimum 2 osoby na grupę.

Planując spacer pamiętajmy, że pogoda ma wpływ na frekwencję.

materiały:

czytelna mapa obszaru
wraz z kierunkami
powiązań zewnętrznych
i odległościami
do strategicznych
miejsc w mieście, ważnych
z punktu widzenia
mieszkańców,

ankiety z mapami A4 + twarde podkładki
i długopisy (uczestnicy zaznaczają
charakterystyczne/ulubione miejsca i je
opisują – przypisują potencjały danym
nieruchomościom i przestrzeniom, wskazują
braki i określają hierarchię potrzeb, np. oceniają stan
infrastruktury technicznej i społecznej oraz wskazują
największe atuty i słabości tych obszarów)

Open space (otwarta przestrzeń)

Metoda warta jest zastosowania, kiedy chcemy, by duża liczba osób wymieniła się wiedzą, przedyskutowała ważne dla nich zagadnienia i znalazła rozwiązania.

Praca nad zagadnieniami wyłoniłymi podczas pierwszej części spotkania odbywa się w grupach.

Spotkanie może trwać od kilku godzin do kilku dni.

Uczestników wszystkich spotkań sumarycznie może być nawet tysiąc.

Ramowy przebieg spotkania „open space” jest następujący:

- ✓ prowadzący przedstawia tematykę, cel spotkania, a także założenia stosowanej techniki,
- ✓ uczestnicy podają swoje propozycje tematów do dyskusji, co jest zapisywane na flipcharcie,
- ✓ wokół uczestników, którzy zgłosili propozycje zbiera się grupa osób zainteresowanych daną kwestią i rozpoczyna się dyskusja trwająca około godziny – co ważne, nikt nie jest przypisany do danej grupy na stałe, może więc w dowolnej chwili przejść do innego zespołu,
- ✓ każda z grup spisuje wnioski z dyskusji, a jej przedstawiciel zapoznaje pozostałych uczestników spotkania z konkluzjami grupy – raportowanie,
- ✓ prowadzący ogłasza przerwę – jest to czas na indywidualne refleksje,
- ✓ ostatecznie uczestnicy planują etapy przyszłych działań i wyznaczają osoby odpowiedzialne za ich realizację,
- ✓ organizator i uczestnicy wymieniają się kontaktami.

Zaletą tej metody jest to, że prowadzi ona do integracji społecznych w grupie oraz to, że uczestnicy niekiedy angażują się w realizację podjętych zamierzeń. Dzieje się tak dlatego, że sami je wypracowali i zaplanowali. Rezultaty te ulegają wzmocnieniu przy wsparciu ze strony organizatorów i zorganizowaniu kolejnych spotkań dla najbardziej zaangażowanych osób.

Aspekty organizacyjne: stworzenie każdej grupie takich warunków do pracy, by uczestnicy mogli skupić się na temacie i problemach merytorycznych (organizacja sali o odpowiedniej wielkości, czytelna informacja, napoje, posiłki, materiały i inne).

Open Space jest naturalnym laboratorium, w którym można obserwować jak ludzie przerastają samych siebie i jak są zdolni do osiągnięcia zupełnie nieoczekiwanych wyników.

Planning for Real®

Spotkanie tego typu opiera się o metodę, która pozwala na zasięganie opinii w kwestiach planowania strategicznego rozwoju urbanistycznego danego obszaru, również w kwestiach takich, jak przebieg ścieżek rowerowych czy aranżacja placów zabaw.

Warsztatowa praca odbywa się na trójwymiarowej makiecie (model przestrzenny mogą przygotować wcześniej np. uczniowie pobliskiej szkoły).

Uczestnicy korzystają z wcześniej przygotowanych kart do zapisywania pomysłów.

Metoda ta pozwala na włączenie w proces konsultacji cudzoziemców nie znających perfekcyjnie języka.

Po zebraniu wstępnych sugestii konieczne jest, by w grupach ustalić priorytety dla działań. Na tej podstawie wspólnie planowane są te działania.

W przypadku serii spotkań, w których uczestniczą grupy bardziej sprofilowane (np. osobno młodzi ludzie, osobno matki z dziećmi lub seniorzy) istotne jest, by informować o całości przebiegu procesu.

Metoda konsultacji o nazwie Planning for Real® została opracowana przez organizację pozarządową z Wielkiej Brytanii jako technika zasięgania opinii. Uzyskanie licencji na wykorzystanie, choć nie wiąże się z żadnymi kosztami, wymaga uzyskania zgody The Neighbourhood Initiatives Foundation (NIF).

W Ełku, w związku z konsultowaniem zagospodarowania terenów otwartych, zastosowano modyfikację metody. Była nią praca na wielkoformatowym wydruku zdjęcia lotniczego.

Efekt rewitalizacji to szeroko pojęta poprawa jakości życia w obszarze zdegradowanym.

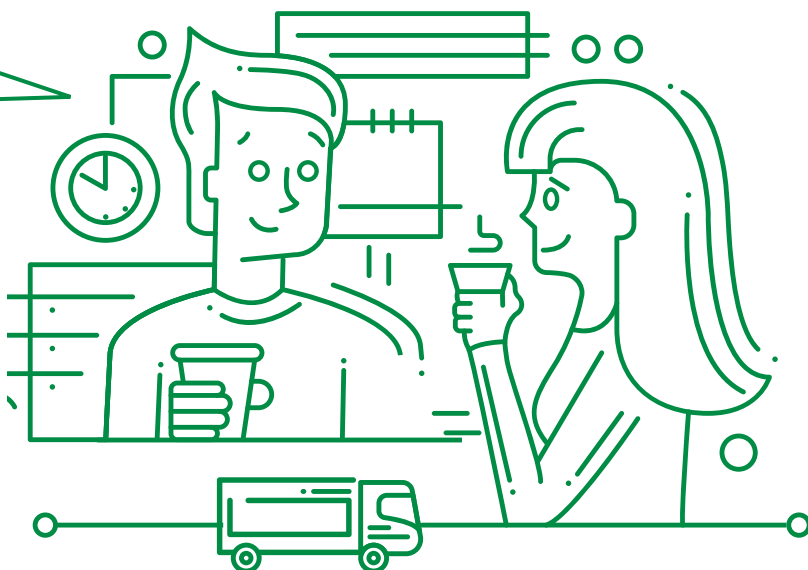
Jeśli chcemy naprawdę wiedzieć, o jakich zmianach na obszarze rewitalizacji marzą mieszkańcy w kontekście nie tyle odnowionych kamienic, ale tego, co należałoby zrobić, żeby tu się żyło lepiej, dobrze jest utworzyć **stały punkt konsultacyjny** ulokowany na obszarze rewitalizacji.

Punkt informacyjno-konsultacyjny

Punkt informacyjno-konsultacyjny umożliwia zbieranie informacji również od tych osób, które nie mogą przyjść na spotkania w zakładanych przez nas terminach. Powinien być umiejscowiony poza budynkiem urzędu. Najlepiej jest go zlokalizować w miejscu uczęszczanym.

Dobrym rozwiązaniem jest adaptacja lokalu usługowego w parterze budynku znajdującego się na obszarze rewitalizacji na potrzeby „kawiarenki obywatelskiej”. Powinno to być miejsce otwarte na inicjatywy społeczne i stanowiące centrum animacyjne obszaru rewitalizacyjnego.

Ponieważ w modzie są foodtrunki, można rozważyć uruchomienie mobilnego punktu konsultacyjnego, który serwuje napoje w zamian za tematyczną rozmowę – czy to przez ladę, czy z zaproszeniem do małego stolika, który znajduje się w środku.

Obsługa musi pamiętać, by zapisywać ważne punkty rozmowy i zawrzeć zebrane uwagi w raporcie (po przeszkoleniu może też działać w oparciu o kwestionariusze PAPI).

Nie przejmujmy się, jeśli obsługi jest za mało, a chętnych zbyt dużo – nasz uśmiech i dobra kawa na pewno będzie zachętą do ponownych odwiedzin.

Raportowanie

Z każdej formy konsultacji powinno niezwłocznie zostać opracowane sprawozdanie, by na końcu mógł powstać wyczerpujący raport z konsultacji, w którym zebrane są wszystkie uwagi, pomysły i postulaty wraz z odniesieniem się do nich.

Takie opracowanie posłuży zespołowi opracowującemu program rewitalizacji. Raport będzie siłą rzeczy obszerny. Dlatego dobrze jest przygotować różne sposoby prezentacji wniosków i zapewnić taką ich dystrybucję, aby mogły trafić do wszystkich zainteresowanych*.

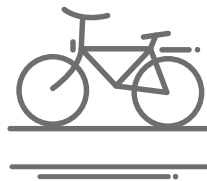
Będzie to forma utrzymywania kontaktu z interesariuszami i traktowania ich oraz wniesionych przez nich uwag z pełną odpowiedzialnością. Warto rozważyć możliwość indywidualnego powiadamiania uczestników konsultacji o sposobach załatwienia spraw, z którymi przyszli na konsultacje.

* Dodatkowo możemy wymienić najczęściej zgłaszane potrzeby interesariuszy – takie podsumowanie warto umieścić również na stronie internetowej lub na materiałach informacyjnych.

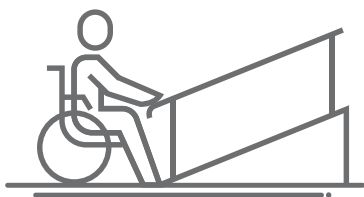
Najczęściej zgłaszane potrzeby

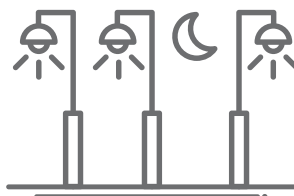
większa aktywność
policji i straży miejskiej

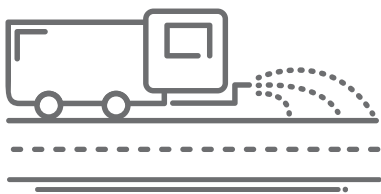
zintegrowana sieć ścieżek
rowerowych

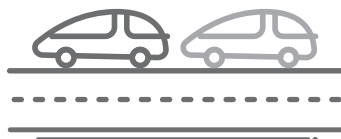
udogodnienia dla osób
starszych i niepełnosprawnych

lepsze doświetlenie ulic

zadbanie o czystość ulic

wyciszanie ruchu samochodowego

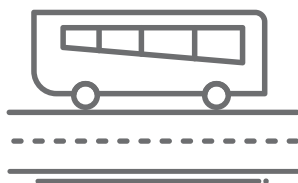
ograniczenie liczby sklepów
monopolowych i lombardów

więcej śmietników

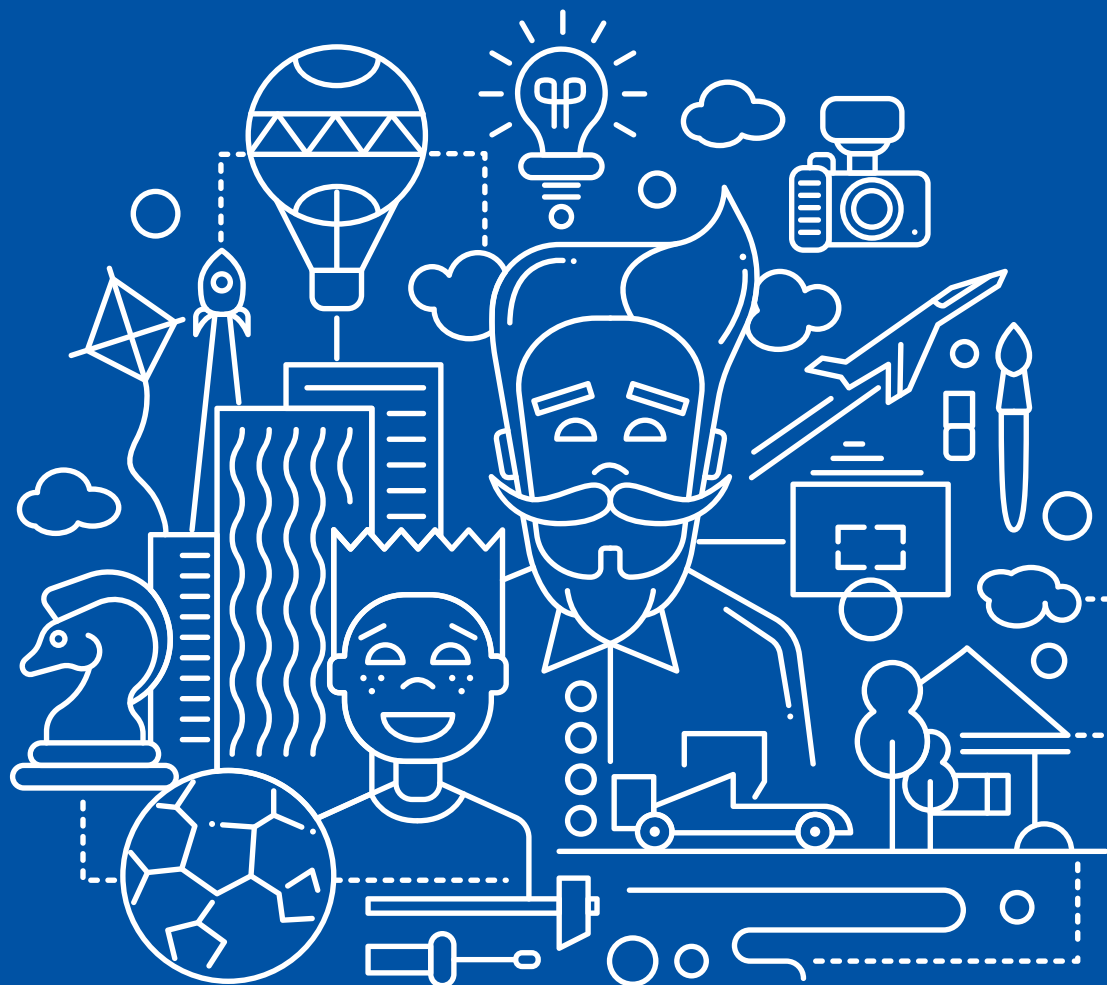
więcej miejsc
spotkań
dla seniorów

darmowa
komunikacja
i więcej autobusów

więcej zieleni
i ławek

Grupy fokusowe — materiały do wykorzystania

rozdział 5

GRUPY FOKUSOWE – MATERIAŁY DO WYKORZYSTANIA

W niniejszym rozdziale omówiono scenariusz spotkania konsultacyjnego, które realizowane jest w formule wywiadów w grupach fokusowych i dotyczy definiowania potrzeb oraz oczekiwań różnych interesariuszy w stosunku do wyznaczonego obszaru rewitalizacji. Celem takich konsultacji jest nawiązanie relacji z interesariuszami rewitalizacji i zebranie informacji o mankamentach obszaru rewitalizacji w aspekcie społecznym, gospodarczym, przestrzenno-funkcyjnym, technicznym i środowiskowym (uwarunkowania ekologiczne). Jest to również dobra okazja do wyłonienia przedstawicieli różnych środowisk i zaangażowania ich później do działania w grupach roboczych, pracujących nad projektami rewitalizacyjnymi lub zaproszenia ich do Komitetu Rewitalizacji.

Po konsultacjach następuje pisemne opracowanie wyników dyskusji i wykorzystanie ich przez zespół opracowujący program rewitalizacji. Dlatego warto zrobić dokumentację audio lub video ze spotkań, rejestrując przebieg dyskusji. Profesjonalny fotograf może zapewnić uczestnikom pamiątkę ze spotkania, a umieszczenie atrakcyjnych zdjęć na portalach lub stronach internetowych może być zachętą dla innych do wzięcia udziału w kolejnych spotkaniach partycypacyjnych. *Pamiętajmy, że konieczne jest uzyskanie zgody na wykorzystanie wizerunku oraz na rejestrację audio lub audiowizualną.*

Wywiady w grupach fokusowych

W tekście niniejszego rozdziału zostały wyróżnione kolorem i piktogramami te fragmenty, które w sposób szczególny odnoszą się do którejś z wymienionych poniżej grup. W pozostałych przypadkach można przyjąć tekst wskazówek za uniwersalny.

dzieci i młodzież

dorośli

przedsiębiorcy

**seniorzy, osoby
o ograniczonej mobilności
i z niepełnosprawnościami**

**przedstawiciele organizacji
pozarządowych i nieformalnych
grup społecznych, lokalni liderzy,
aktywiści i artyści**

przedstawiciele instytucji samorządowych i społecznych (ośrodków pomocy społecznej, ośrodków kultury, bibliotek, straży miejskiej, komendy powiatowej policji, straży pożarnej, dyrektorzy szkół i przedszkoli itp.)

Wywiady grupowe (grupy fokusowe) są prowadzone przez moderatora w oparciu o zaplanowane przez niego pytania. Nie spodziewajmy się odpowiedzi wprost na pytania – nastawmy się na to, że będzie to dyskusja grupowa. Dostosowujemy do grupy tempo dyskusji, godziny oraz miejsce spotkania, aranżację sali itp.

Liczba uczestników

Optymalna liczba uczestników na jednym spotkaniu to 8 do 12 osób. Przy większej liczbie chętnych lepiej jest zorganizować więcej odrębnych fokusów, ponieważ w liczniejszej grupie może być trudno przeprowadzić badania. Powyżej dwunastu osób tworzą się podgrupy, co utrudnia panowanie nad grupą i sprawia, że niektórzy uczestnicy wycofują się z dyskusji. W mniejszych grupach poziom dyskusji może być mało interesujący.

Lokalizacja

Sala powinna znajdować się w miejscu dogodnym dla potencjalnych uczestników, przyjaznym z ich punktu widzenia i takim, które znajduje się blisko miejsca ich zamieszkania. Dobrze, gdy przestrzeń sama w sobie stanowi zachętę do uczestnictwa w spotkaniu – wystrzegajmy się organizowania spotkań w placówkach szkolnych czy na terenie urzędu.

Spotkanie powinno odbyć się w budynku, który jest przystosowany do obsługi osób o ograniczonej mobilności ruchowej, na możliwie niskim piętrze lub z windą, z bliską dostępnością do toalety i czytelną drogą do niej.

W zależności od pory roku istotne może być zapewnienie szatni lub odpowiedniej ilości wieszaków na kurtki i płaszcze.

Poza ogólnodostępnymi spotkaniami można też zaplanować spotkania z mieszkańcami poszczególnych rejonów rewitalizacji – nieodległych od siebie kamienic (np. dla 2–3 kamienic z danej ulicy). Wtedy naturalnym miejscem do przeprowadzenia konsultacji może być podwórko lub pomieszczenie gospodarcze którejś ze Wspólnot.

Długość spotkania

Wywiad w grupie fokusowej trwa zazwyczaj od 3 do 4 godzin. Dlatego dobrze jest podać czas trwania spotkania w zaproszeniu, by wszyscy mogli być na nim do końca.

Szczególnie ważne jest to w przypadku organizacji spotkania dla dzieci i młodzieży, aby rodzice wiedzieli, gdzie dzieci przebywają i mogli ewentualnie zorganizować ich odbiór.

Zapraszanie uczestników

Uwaga! Jeśli przy zgłoszeniu udziału w konsultacjach oczekujemy od uczestników podania danych osobowych musimy zachować zgodność procedury z dyrektywą RODO.

Możemy zaprosić uczestników na wiele różnych sposobów:

- ✓ ogłoszenia/plakaty na słupie/tablicy ogłoszeń, na klatkach schodowych, w szkole, w ośrodku zdrowia itp.,
- ✓ informacje w lokalnej prasie,
- ✓ ogłoszenia na portalach internetowych (np. stronie urzędu miasta i innych lokalnych stronach) i w mediach społecznościowych,
- ✓ zaproszenia wrzucane do skrzynek pocztowych (druki bezadresowe),
- ✓ bezpośrednie powiadomienie (np. telefoniczne) stowarzyszeń i fundacji działających na obszarze rewitalizacji czy grup skupiających osoby niepełnosprawne,
- ✓ rozmowa z dyrektorem szkoły znajdującej się na obszarze rewitalizacji o wyborze uczniów do grupy fokusowej (np. wydelegowanie najlepiej i najgorzej uczącego się ucznia z każdej klasy).

Informacje na zaproszeniu

- ✓ cel spotkania,
- ✓ termin, miejsce i ramy czasowe,
- ✓ wspomnienie o drobnym poczęstunku,
- ✓ dane kontaktowe umożliwiające zasięgnięcie dalszych informacji dotyczących spotkania,
- ✓ podanie ograniczenia liczby uczestników i prośba o potwierdzenie uczestnictwa – zgodnie z zasadą, że wszystko, co rzadkie i trudno dostępne wydaje się atrakcyjne, może to nam zapewnić odpowiednią liczbę uczestników spotkania.

Serdecznie zapraszamy mieszkańców w wieku 18-65 lat na spotkanie

z cyklu „Co to jest rewitalizacja?”

organizowane w ramach konsultacji społecznych Programu Rewitalizacji.

Celem spotkania jest zebranie uwag dotyczących jakości życia, poznanie potrzeb oraz pomysłów dotyczących rozwoju społecznego, gospodarczego oraz przestrzennego najstarszej części naszego miasta.

Spotkanie odbędzie się w dniu 12.03.2019 (wtorek) o godz. 17.00 w Centrum Kultury przy ulicy Kościuszki 7. Przewidywany czas spotkania: 3,5 godziny.

Ponieważ dla uczestników przewidujemy poczęstunek, ilość miejsc jest ograniczona.

Prosimy o potwierdzenie przybycia telefonicznie 87 303 30 30 lub w Urzędzie Miasta, pok. 236.

Pod tym numerem telefonu można również zasięgnąć wszelkich informacji na temat spotkania.

Żeby umożliwić każdemu chętnemu udział w spotkaniu dobrze jest wspomnieć o możliwości zorganizowania np. transportu dla osób o ograniczonej mobilności albo tłumacza języka migowego czy też **kącika zabaw dla dzieci**, a spotkanie dla seniorów zorganizować przykładowo w tygodniu w godzinach przedpołudniowych.

Seniorzy mają duży zasób wiedzy zebrany w ciągu całego życia. Warto zadbać o to, by ta grupa była możliwie różnorodna.

Do zaproszenia konieczne dodajmy **wzór zgody rodziców** (opiekunów) osoby małoletniej na uczestnictwo w warsztatach edukacyjno-informacyjnych dotyczących rewitalizacji. Formularz powinien zawierać **zapis zgody na rejestrowanie i wykorzystanie w materiałach informacyjnych wizerunku dziecka** na potrzeby działań dotyczących rewitalizacji. Wskażmy, że koniecznym jest, by wszystkie osoby niepełnoletnie miały ze sobą wydruk zgody podpisany przez opiekunów. Taki formularz, gotowy do wypełnienia, powinien być dostępny do pobrania w kancelarii urzędu lub w szkole. Należy dopilnować, by podpisane zgody zostały przyniesione na spotkanie – przypomnijmy o tym wielokrotnie.

Zbierzmy od wszystkich uczestników spotkania formularze zgody na rejestrowanie i wykorzystanie w materiałach informacyjnych wizerunku. Formularze muszą zawierać klauzulę o przetwarzaniu przez nas danych osobowych (RODO).

Prowadzący spotkanie

Spotkanie prowadzi **moderator/facylitator** – pracownik urzędu delegowany do prowadzenia konsultacji lub osoba z zewnątrz, wyłoniona w drodze zamówienia publicznego. Dla prawidłowego przebiegu spotkania i ułatwienia jego podsumowania konieczna jest pomoc minimum **dwóch asystentów**, którzy zazwyczaj są dobierani do współpracy przez moderatora.

Moderator:

z języka franc. *moderer* – łagodzić, zmniejszać intensywność, nadmierną siłę działania, czynić zjawisko bardziej umiarkowanym

Facylitator:

z języka franc. *faciliter* – ułatwiać, czynić coś łatwiejszym dla innych

Zadania prowadzącego: prowadzi spotkanie i moderuje liczbę oraz długość wypowiedzi uczestników, a jako facylitator ułatwia wypowiedzenie się każdej osobie (zachęca do wypowiadania się).

Przygotowanie – wskazówki dla prowadzącego

- ✓ jesteś tu po to, by zbadać potrzeby i oczekiwania – zarysuj sobie wcześniej główne wątki, które chcesz poruszyć,
- ✓ przygotowany przez ciebie scenariusz wyznacza kierunek dyskusji,
- ✓ w czasie jednego spotkania nie poruszaj zbyt wielu zagadnień, ponieważ otrzymane informacje mogą okazać się zbyt powierzchowne,
- ✓ postaraj się określić plan czasowy wywiadu:
 - wskaże Ci to rangę poszczególnych zagadnień,
 - pomoże w sprawnym prowadzeniu spotkania (pamiętaj jednak, że te ramy to tylko sugestie i w czasie prowadzenia spotkania może się okazać, że należy wprowadzić pewne zmiany),
- ✓ ustalcie z asystentem jasne (i czytelne dla was) znaki, wskazujące ile czasu zostało na dany temat lub o ile został przekroczony.

Asystenci (minimum dwie osoby)

Zadania pierwszego asystenta:

- ✓ pilnuje, by nie przekroczyć zakładanego czasu na kolejne punkty spotkania oraz by udało się zrealizować wszystkie jego elementy – doświadczenie pokazuje, że asystent powinien wpisywać w swoją roboczą tabelkę również przedziały czasowe, ponieważ pomaga to usprawnić kolejne spotkania tego typu,
- ✓ pomaga osobie prowadzącej w kwestiach związanych z obsługą spotkania (obsługa sprzętu, pilnowanie nagrania audio, rozdawanie ankiet itp.),
- ✓ dba o komfort pozostałych uczestników spotkania: serwuje poczęstunek, jest uważny i podchodzi do osób, które mogą mieć z czymś kłopot,
- ✓ w czasie dyskusji robi notatki na tablicy/flipcharcie, co na zakończenie spotkania umożliwi ustalenie hierarchii ważności poruszonych tematów (np. głosowanie, w którym każdy ma do dyspozycji tylko 3 wskazania).

Zadania drugiego asystenta:

- ✓ na bieżąco notuje w tabeli z rubrykami: „**negatywne/pozytywne**” wszystkie spostrzeżenia dotyczące przebiegu spotkania, które umożliwią wyciągnięcie wniosków na przyszłość,
- ✓ robi notatki z dyskusji, przy których co jakiś czas zapisuje godzinę (najlepiej czas nagrania), co w kolejnym etapie ułatwi wpisanie ogólnych uwag do sprawozdania oraz szczegółowe zebranie ich do raportu.

Trzeci asystent

Przy niektórych grupach niezbędna jest obecność kolejnej osoby. Dla dzieci, które przyjdą z rodzicami trzeba stworzyć kącik animacyjny. Napiszmy w zaproszeniu, że zapewniamy dzieciom opiekę.

Wskazana jest profesjonalna **fotorelacja** ze spotkania.

Przygotowanie sali i sprzętu (wskazania dla dzieci i młodzieży są w dalszej części rozdziału)

poczęstunek: kawa, herbata, ciastka, soki, woda,
woda z cytryną, owoce

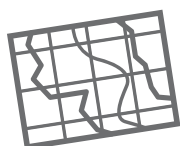

Należy zadbać o to, by seniorzy czuli się przyjęci godnie i z szacunkiem (np. szklane naczynia zamiast plastikowych kubków, a kawa do wyboru: rozpuszczalna i ziarnista). My też w ich wieku będziemy doceniali takie gesty.

stół ustawiony centralnie, najlepiej nakryty obrusem, odpowiednia ilość krzeseł, odpowiednie światło nad stołem, ponieważ będziemy chcieli, by uczestnicy wypełnili ankiety

tablica, flipchart lub flipchart(y) – do eksponowania programu spotkania i robienia notatek

odpowiednio duża mapa obszaru rewitalizacji lub wielkoformatowe zdjęcie lotnicze

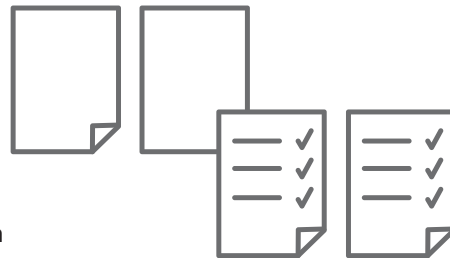
kartki 10x15 cm z odpowiednio sztywnego papieru, złożone na pół w sposób umożliwiający postawienie ich na stole, flamastry (na miejscu uczestnicy będą wpisywali swoje imię; dużo łatwiej i przyjemniej jest móc zwrócić się do rozmówcy po imieniu)

długopis dla każdego uczestnika (informujemy na początku, czy te długopisy służą nam jedynie podczas spotkania, czy są podarunkiem dla uczestników)

wydrukowane w odpowiedniej ilości formularze:

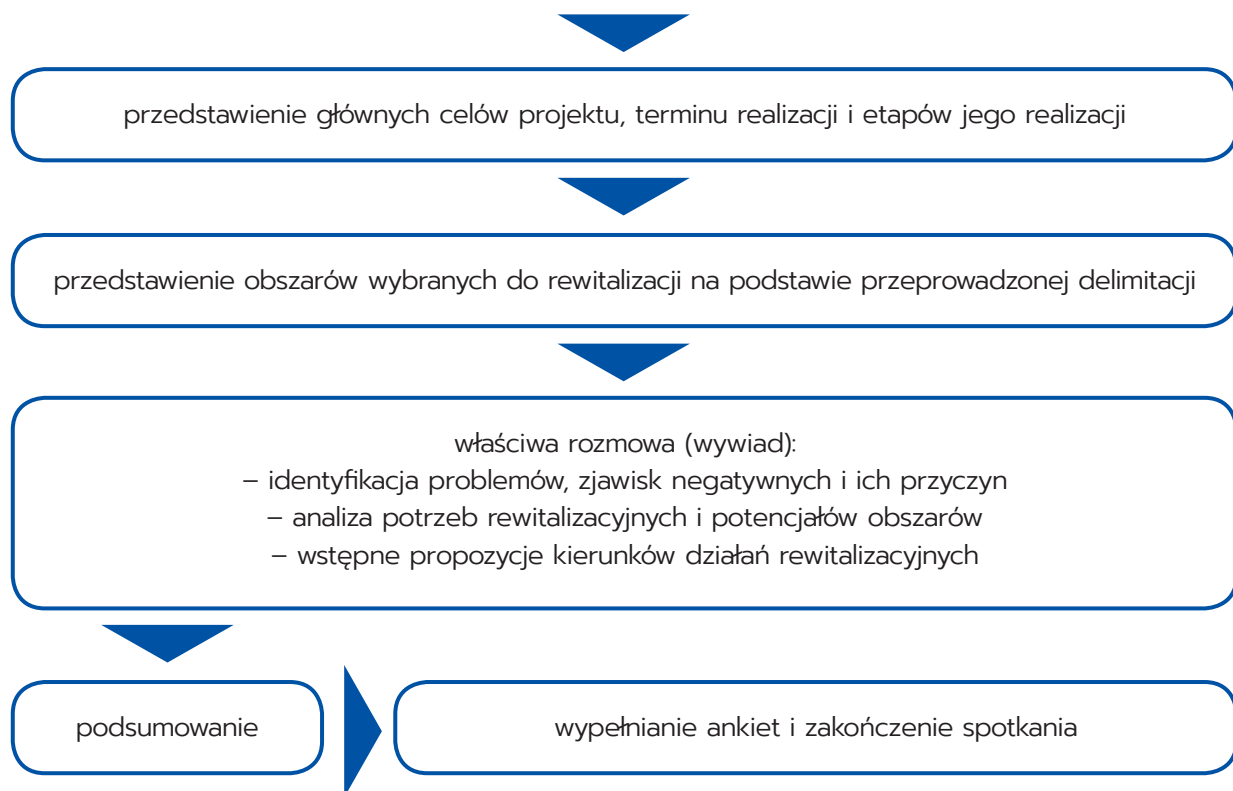
- ✓ formularz zawierający zgody na przetwarzanie danych osobowych w celach związanych z procesem programowania rewitalizacji:
 - ☐ zgoda na rejestrację spotkania
 - ☐ zgoda na wykorzystanie wizerunku w celach związanych z działaniami mającymi na celu promowanie rewitalizacji i konsultacji społecznych
- ✓ formularz zawierający zgody na przetwarzanie danych kontaktowych w celach związanych z procesem programowania rewitalizacji:
 - ☐ wyrażenie woli otrzymania sprawozdania za spotkania
 - ☐ zainteresowanie realizacją projektu/projektów w ramach Programu Rewitalizacji
- ✓ anonimowe ankiety ewaluacyjne
- ✓ lista obecności

Jeśli mamy jakieś materiały informacyjne dotyczące rewitalizacji to weźmy je na spotkanie i udostępnimy uczestnikom. Wydrukujmy też formularze uwag i wniosków do programu rewitalizacji. Uczestnicy będą mogli je zabrać i przekazać innym osobom zainteresowanym lub sami wypełnić w późniejszym terminie.

Ramowy przebieg spotkania

Przykładowy scenariusz

Po przywitaniu obecnych moderator i jego asystenci kolejno przedstawiają się. Każdy opisuje, jakie są jego zdania podczas tego spotkania oraz informuje czy jest osobą „z zewnątrz” czy mieszka na obszarze, którego będzie dotyczyć rozmowa.

Przyczepiony na wysokości piersi identyfikator z imieniem będzie ułatwiał dalszą komunikację.

Moderator prosi o wyrażenie zgody na rejestrację przebiegu spotkania, niezbędną dla celów późniejszego przygotowania sprawozdania.

Dzięki zapisowi będzie możliwe zanotowanie wszystkich uwag i ustosunkowanie się do nich w zbiorczym raporcie po zakończeniu całego procesu konsultacji. Moderator pyta, czy wszyscy wyrażają zgodę na wykorzystanie wizerunku. Odczytuje treść formularza z prośbą o wypełnienie – formularze leżą przed uczestnikami spotkania bądź są w tym momencie rozdawane przez asystenta. Asystent prosi uczestników, by napisali też czytelnie swoje imię na kartkach, które leżą na stole przed nimi.

Wprowadzenie

Moderator przedstawia ramowy przebieg spotkania zapisany na tablicy/flipcharcie i informuje, że zacznie od krótkiego wstępu, po którym zostanie podana kawa i herbata.

Przedstawienie celu spotkania

Miasto/Gmina, ceniąc wiedzę mieszkańców na temat obszaru rewitalizacji, planuje dotrzeć do jak największej ich liczby, by we współpracy z nimi nakreślić oczekiwany kierunek zmian i wizję rozwoju.

Moderator informuje, że celem spotkania jest definiowanie potrzeb i oczekiwań uczestników w stosunku do wyznaczonego obszaru rewitalizacji. Objasnia, że najpierw przedstawi w skrócie porównania liczbowe dotyczące różnych obszarów gminy/miasta, z których wynika wyznaczenie tego konkretnego obszaru jako obszaru rewitalizacji. Informuje, że w kolejnej części spotkania wysłucha wszystkich spostrzeżeń, uwag, refleksji i pomysłów. Przekazuje, że zgłoszone uwagi zostaną rozpatrzone przez odpowiednie komórki urzędu lub instytucji odpowiedzialnych w samorządzie za dane zagadnienia i zostanie to wyszczególnione w raporcie ze spotkań konsultacyjnych, który będzie elementem przygotowań Programu Rewitalizacji. Informuje, że w przypadku, gdy będzie taka możliwość zostaną szybko podjęte stosowne działania, takie jak np. ustawienie dodatkowych koszy na śmieci. Anonsuje, że na końcu odbędzie się też krótkie podsumowanie spotkania – głosowanie nad hierarchią tematów oraz prośba do uczestników o wypełnienie ankiety ewaluacyjnej, dzięki której kolejne spotkanie tego typu będzie jeszcze lepiej przygotowane.

Przedstawienie się każdego uczestnika

Moderator prosi, by uczestnicy przedstawili się i powiedzieli kilka słów o sobie, o tym jak długo są mieszkańcami obszaru rewitalizacji (lub jak długo działają na tym obszarze) oraz co ich skłoniło do przyścia na spotkanie. Prosi, by zakończyć wypowiedź informacją, co asystent ma im podać do picia.

Moderator: z uwagą słucha osoby mówiącej, utrzymując z nią kontakt wzrokowy.

Asystent 1: podaje zamówiony napój i odbiera formularz po sprawdzeniu jego prawidłowego wypełnienia.

Asystent 2: notuje uwagi, z których wyłoni się pewien obraz uczestników spotkania: czy wypowiadający się mają pozytywne podejście do spotkania i możliwości zmian, czy mają ochotę się włączyć w pracę, czy mają nastawienie roszczeniowe lub czy są zrezygnowani.

Przerwa organizacyjna – konsumpcja napojów

W tym czasie asystent 2 pokazuje prowadzącemu notatki ze spostrzeżeniami. Na ich podstawie omawiają strategię prowadzenia spotkania, aby dotrzeć do jak największej ilości uczestników.

Asystent 1 pyta zebranych kto mieszka tu od urodzenia, od mniej niż 30 lat, mniej niż 10 lat itp.

Wprowadzenie do tematyki rewitalizacji

Moderator objaśnia zebrany na czym polega rewitalizacja. Informuje, że to proces bardziej kompleksowy niż remonty i renowacje. Wyjaśnia, że istotą rewitalizacji jest poprawa jakości życia mieszkańców na podstawie zebranych od nich uwag i pomysłów, dzięki którym zostaną wypracowane odpowiednie strategie, stymulujące rozwój społeczny i gospodarczy.

Informuje uczestników o tym, że program rewitalizacji musi zawierać programy społeczno-aktywizacyjne i społeczno-gospodarcze. W skład programu rewitalizacji mogą też wchodzić przedsięwzięcia inwestycyjne oraz projekty dotyczące zagospodarowania przestrzeni.

Moderator opowiada o tym, że w dobrze zorganizowanym i zarządzanym procesie zmian w ciągu kilku lub kilkunastu lat można wiele osiągnąć. Wyjaśnia, że proces jest wieloletni, ale nastawiony na długofalowe rezultaty.

Przedstawienie głównych celów projektu, terminów i etapów jego realizacji

Moderator przedstawia ogólnie harmonogram prac nad przygotowaniem programu realizacji, na który składa się:

- diagnoza obszaru,
- zbieranie uwag, opinii i pomysłów na działania zwane „projektami” lub „przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi”,
- pozyskiwanie partnerów rewitalizacji, zbieranie projektów i określanie możliwości ich finansowania,
- przygotowanie programu,

- konsultacje społeczne i uzgodnienia z podmiotami opiniującymi,
- uchwalenie Programu Rewitalizacji,
- wdrażanie Programu Rewitalizacji i ocena aktualności (minimum raz na 3 lata) prowadząca do ewentualnej modyfikacji procesu.

Moderator informuje o działaniach podejmowanych na obecnym etapie, który polega na zbieraniu uwag, opinii i pomysłów na działania wynikające z potrzeb oraz o prowadzeniu podobnych wywiadów w innych grupach (wiekowych, zawodowych i społecznych).

Przypomnijmy, że uważamy każdego z obecnych za dobrego obserwatora i znawcę tej szczególnej okolicy, a autorzy programu rewitalizacji (urzędnicy lub zespół wyłoniony w zamówieniu publicznym) będą na podstawie zgłoszonych uwag planować rewitalizację i jej budżet oraz dbać o to, by planowane działania złożyły się na pozytywny efekt rewitalizacji.

Omówienie zasięgu obszaru rewitalizacji

Zwracając się bezpośrednio do uczestników spotkania moderator pyta, czy jest potrzeba wyjaśnienia dlaczego właśnie ta okolica jest nazywana „obszarem rewitalizacji”. Zapewnia, że za chwilę będzie możliwość zabrania głosu i podzielenia się uwagami dotyczącymi tematu.

Opowiada krótko o elementach kluczowych diagnozy obszaru. Podaje liczby i wskaźniki. Objaśnia na mapie granice obszaru rewitalizacji.

Jeżeli obszar rewitalizacji jest w obrębie śródmieścia, wspomnijmy, że większość wyznaczonych obszarów rewitalizacji w Polsce zamyka się właśnie w obrębie śródmieść. Związane jest to częściowo ze zjawiskami społeczno-gospodarczymi towarzyszącymi procesowi transformacji ustrojowej, które stworzyły mieszkańcom możliwość przeprowadzki z centrów miast na obrzeża gminy, w tym do gościnnych miasteczek peryferyjnych. Wiele jest niestety miast i miasteczek, których centra borykają się z problemami natury społecznej, gospodarczej i przestrzennej

Wzorzec panelu dyskusyjnego

Moderator musi sobie wcześniej ustalić cel dyskusji i zarysować główne jej wątki. Powinien je przedstawić zebranym przed rozpoczęciem dyskusji. Będzie to forma zapewnienia, że poruszone zostaną różne tematy. Dzięki temu łatwiej też będzie pilnować porządku, gdy poczujemy potrzebę wyciszenia emocji, jakie powstaną wśród zebranych przy okazji poruszenia jakiegoś tematu.

Kolejność zadawania pytań powinna być logiczna, a przejścia między poszczególnymi zagadnieniami naturalne. Ważne jest, by moderator koncentrował się na celach badania, zamiast na treści pytań, które sobie przygotował. Powinien skupiać się na dyskusji i wypowiedziach uczestników spotkania.

Aby wywiad był swobodny, moderator powinien posługiwać się językiem potocznym i bezpretensjonalnym. Tempo dyskusji i szczegółowość omawiania zagadnień należy dostosować do kompetencji grupy.

Moderator przypomina, że celem spotkania jest zdefiniowanie problemów występujących na obszarze rewitalizacji i poznanie potrzeb mieszkańców oraz określenie potencjału obszaru. Zaprasza uczestników do wypowiadania swoich opinii, uwag i spostrzeżeń dotyczących życia i funkcjonowania na obszarze rewitalizacji. Powinna to być swobodna rozmowa, skupiona wokół kolejnych, ściśle określonych tematów.

Wskazówki dla moderatora

- ✓ Spróbuj od początku uświadomić zebranych misję rewitalizacji, przedstawić jej ogólne cele, przekazać w jaki sposób został wyznaczony obszar rewitalizacji. Staraj się sprawić, by uczestnicy spotkania zrozumieli i zaakceptowali te i kolejne kroki podejmowane przez gminę.
- ✓ Mów rzeczowo i przejrzysto.
- ✓ Unikaj niezrozumiałych sformułowań i specjalistycznych określeń.
- ✓ Zwróć uwagę na to, by wszyscy mieli okazję się wypowiedzieć.
- ✓ Słuchaj uważnie tego, co mówią uczestnicy spotkania, by na koniec wszyscy mieli poczucie, że zostali wysłuchani.
- ✓ Nie osądzaj tego, co mówią uczestnicy spotkania – każdy ma prawo mieć i przedstawić swój punkt widzenia.
- ✓ Jeżeli kilka osób zacznie mówić naraz, nie obawiaj się przerwać i poprosić, by mówili po kolei.

Moderacja dyskusji to sztuka; przeprowadzenie wartościowej dyskusji to sukces zespołowy prowadzącego i dyskutantów.

- ✓ Moderuj ewentualny konflikt przypominając, że dyskutujemy o wyborze strategii zaspokajania potrzeb.
- ✓ Pamiętaj, że twoim celem jest również wyłonienie osób, miałyby chęć zaangażować się w działania prowadzące do rewitalizacji obszaru.

Na początek moderator zadaje pytania, które mają funkcję integrującą. Pyta o to, czy łatwo było trafić na spotkanie i czy godzina spotkania jest odpowiednia.

Wskazówki dla pierwszego asystenta

- ✓ Dbaj o komfort uczestników spotkania.
- ✓ Pilnuj założonych ram czasowych spotkania.
- ✓ W widocznym miejscu zapisuj tematy, które pojawiają się w dyskusji.

Charakterystyka pracy z grupą

Może się zdarzyć, że wszystkie osoby obecne na spotkaniu będą się znały, co wprowadzi specyficzny proces grupowy. Taka grupa może też mieć niemianowanego lidera. Jednak istotne jest umożliwienie wypowiedzenia się każdej osobie i wysłuchanie każdego głosu.

Specyfika spotkań z seniorami

Grupa seniorów, która przyjdzie na nasze spotkanie może być zróżnicowana pod względem wieku, statusu społecznego, wykształcenia itp. Będą tacy, którzy pamiętają „czasy świetności” tego miejsca i tacy, którzy przeprowadzili się tu niedawno. Jedni będą mieli na miejscu liczną rodzinę i kontakty, inni – z różnych względów – nie. Niektórzy są aktywni, a inni są wycofani ze względu na wiek, choroby i brak środków finansowych do godnego życia. Będą też tacy, którzy dobrze sobie radzą z bieżącymi wydatkami.

Grupa seniorów może mieć największą wiedzę o zmianach, jakie tu się dokonały na przestrzeni lat. Pozwólmy im na przywołanie wspomnień dotyczących miejsc i ich funkcjonowania oraz wypowiedzenie wszelkich uwag wraz z oceną zauważonych zmian.

Dyskusja

Pamiętajmy, że po każdym z zadanych przez nas pytań możemy od razu wspólnie określać przyczyny danego stanu rzeczy i szukać rozwiązań problemów i możliwości wyjścia z zaistniałych sytuacji.

Proponowane pytania dla grup: dorośli, seniorzy, przedsiębiorcy

pytania podstawowe

Gdzie Państwo mieszkacie?
Czy w mieszkaniu własnościowym,
wynajmowanym czy komunalnym?

Czy w Państwa okolicy jest
wystarczająca liczba sklepów, urzędów
i innych potrzebnych instytucji?

Czy to bezpieczna okolica?

Czy to miejsce sprzyja
prowadzeniu działalności?

Czy znacie Państwo swoich
sąsiadów?
Czy utrzymujecie z nimi relacje?

Czy macie Państwo wielu znajomych,
z którymi się spotykacie?
*Wskazujemy, że chodzi nam o znajomych
z okolicy (obszar rewitalizacji) i spotkania
na tym obszarze.*

W jaki sposób spędzacie Państwo
swój wolny czas?

pytania dodatkowe

Od jak dawna tu Państwo mieszkacie?
Skąd pochodzicie?

Gdzie Państwo prowadzicie
działalność gospodarczą i dlaczego
wybraliście tę lokalizację?

Czy można wskazać jedną lub kilka
ulic, osiedle lub grupę domów,
gdzie występują problemy?
*W razie konieczności kierujemy uwagę
uczestników na jakiś obszar.*

Z kim Państwo mieszkacie?
Z czyjej pomocy korzystacie
w codziennym życiu?

Co na co dzień sprawia Państwu
kłopoty?
Czy jest coś, czego Państwu
brakuje?

W jaki sposób chcielibyście Państwo
spędzać swój wolny czas?

Jak często korzystacie Państwo ze służby zdrowia?

Jaki jest Państwa poziom zadowolenia z opieki medycznej?

Czy korzystacie Państwo z komunikacji publicznej?

Co o niej sądzicie?

Czy Państwo pracują? Jaki jest Państwa poziom zadowolenia z pracy w skali 0-10? (prosimy o określenie przyczyn)

Czy jest jakiś obszar, budynek który jest dla Państwa trudno dostępny?

Upředzamy, że pytanie, które teraz padnie może być uznane za niedelikatne i nikt nie musi na nie odpowiadać:

Czy posiadacie Państwo wystarczające środki do życia? Dlaczego?

Seniorom możemy zadać to samo pytanie, ale bez pytania o przyczynę.

Czy w ostatnim czasie brali Państwo udział w jakiejś akcji społecznej? (na rzecz jakiejś instytucji, osoby lub w innych konsultacjach, warsztatach itp.)

Czy ktoś z Państwa jest członkiem jakiegoś klubu, stowarzyszenia, nieformalnej grupy zainteresowań?

Czy należą Państwo do organizacji zrzeszającej przedsiębiorców? Jakiej?

Czy planujecie Państwo rozwój firmy i czy w tych planach jest miejsce na zatrudnienie nowych pracowników bądź rozwój osób obecnie zatrudnionych?

Co pomogłoby Państwu rozwijać firmę? Czy polecilibyście innym prowadzenie biznesu na tym terenie? Dlaczego tak? Dlaczego nie?

Co Państwa niepokoi w okolicy?

Czy macie Państwo pomysły na polepszenie estetyki okolicy oraz jej funkcjonowania? *mogą to być drobne rzeczy*

Przy końcu dyskusji moderator pyta
Jakie są Państwa **marzenia**, których spełnienie sprawiłoby, że żyłoby się Państwu lepiej?

**Proponowane pytania dla grup:
przedstawiciele NGO, instytucji samorządowych i społecznych**

pytania podstawowe

Czy ktoś z Państwa mieszka na obszarze rewitalizacji?

W jakiej instytucji Państwo pracujecie? Czym się zajmujecie?

Jaką organizację Państwo reprezentujecie? Czym się zajmujecie?

Jak wielu odbiorców waszych działań mieszka w obszarze wskazanym do rewitalizacji?

Jakie, Państwa zdaniem, są główne problemy tego obszaru?

pytania dodatkowe

Jak Państwo postrzegacie problemy tego obszaru?

Z jakimi zjawiskami macie Państwo do czynienia na obszarze rewitalizacji?

Jaki jest główny obszar działań tej organizacji?

Jak Państwo widzicie swoje przyszłe funkcjonowanie na obszarze rewitalizacji?

Jakie działania moglibyście Państwo zaproponować, żeby pomóc rozwiązać te problemy? Czy widzicie konkretne potrzeby, którymi moglibyście się zająć? Co stoi na przeszkodzie? Czego byście potrzebowali?

Co Państwo myślicie o polityce kulturalnej, mieszkalnictwie, gospodarowaniu mieniem komunalnym, rozwoju przedsiębiorczości, transporcie, planowaniu i kształtowaniu przestrzeni, zaangażowaniu społecznym i ochronie środowiska w kontekście obszaru rewitalizacji?

Czy macie Państwo jakieś pomysły na społeczne działania w tej okolicy?

Inne proponowane pytania dla większości grup

- ✓ Pytamy o sposób spędzania wolnego czasu:
 - Jakie są tu możliwości spędzania czasu na świeżym powietrzu? Jaka jest infrastruktura?
 - Czy są tu kawiarnie, miejsca, gdzie można grać w gry planszowe lub inne miejsca spotkań?
- ✓ Pytamy o ofertę kulturalną: kino, teatr, koncerty, parady uliczne, festyny, wystawy artystyczne, święta ulicy itp.
- ✓ Pytamy o ofertę handlową i usługową:
 - Czy uczestnicy spotkania robią zakupy w sklepach na obszarze rewitalizacji?

Podsumowanie i zakończenie spotkania

Asystent przedstawia główne tematy poruszone w czasie spotkania, które spisał na tablicy/flipcharcie. Proponuje głosowanie nad hierarchią ważności tematów. Informuje, że każdy ma do dyspozycji tylko 3 wskazania w głosowaniu jawnym. Zapisuje na tablicy liczbę głosów. Drugi asystent pomaga liczyć podniesione ręce.

Moderator podsumowuje głosowanie i spotkanie. Dziękuje wszystkim za udział w nim i podzielenie się swoją wiedzą, spostrzeżeniami i pomysłami. Informuje, gdzie będzie można zapoznać się z wynikami badań. **Asystent** prosi o wypełnienie formularza z podaniem danych kontaktowych te osoby, które chciałyby otrzymać sprawozdanie ze spotkania lub są zainteresowane dalszym udziałem w opracowaniu Programu Rewitalizacji czy też realizacją projektów.

Asystent 2 rozdaje ankiety ewaluacyjne. **Moderator** prosi o wypełnienie ankiety, zwłaszcza tam, gdzie dokonuje się oceny od 1 do 5 oraz metryczki. Punkty, które wymagają odpowiedzi opisowej są przeznaczone dla tych, którzy dodatkowo chcą podzielić się swoimi odczuciami i spostrzeżeniami odnośnie samego spotkania. **Asystent 1** objaśnia i pomaga wypełnić formularze tym, którzy chcą zostawić swoje dane kontaktowe. **Asystent 2** zbiera ankiety.

Przykładowy arkusz ankiety ewaluacyjnej (awers)

ARKUSZ OCENY SPOTKANIA					
Data		Miejsce spotkania			
I. OCENA SPOTKANIA					
1. Jak ocenia Pan/Pani wymienione aspekty dzisiejszego spotkania?					
W każdej linijce proszę zaznaczyć jedną z ocen	bardzo dobrze	dobrze	średnio	źle	bardzo źle
Lokalizacja spotkania (usytuowanie)	5	4	3	2	1
Warunki: sala, wyposażenie, inne	5	4	3	2	1
Poczęstunek	5	4	3	2	1
Godziny spotkania	5	4	3	2	1
1a. Uzasadnienie oceny poniżej 4 (jeżeli zakreślona):					
1b. Pozytywnie mnie zaskoczyło:					
2. Jak ocenia Pan/Pani przygotowanie merytoryczne i sposób prowadzenia spotkania?					
bardzo dobrze	dobrze	średnio	źle	bardzo źle	
5	4	3	2	1	
2a. Uzasadnienie oceny poniżej 4 (jeżeli zakreślona):					
2b. Pozytywnie mnie zaskoczyło:					

Przykładowy arkusz ankiety ewaluacyjnej (rewers)

3. Uwagi ogólne

Co się Panu/Pani szczególnie podobało? (mocne strony)
Co się Panu/Pani najmniej podobało? (słabe strony)

4. Jakie są Pani/Pana oczekiwania związane z dalszymi spotkaniami w cyklu konsultacji społecznych Programu Rewitalizacji?

.....
.....

5. Czy poleci Pan/Pani innym osobom udział w tego typu spotkaniu?

TAK ☐

NIE ☐

Uwagi:

II. METRYCZKA

1. Płeć: K M

2. Zawód:

3. Wiek:

4. Czy mieszka Pan/Pani w obszarze rewitalizacji?

Tak, mieszkam przy ulicy.....

Nie, mieszkam przy ulicy

5. Skąd dowiedział/a się Pan/Pani o spotkaniu?

1. z ulotki

2. z plakatu

3. z prasy

4. z internetu (jakiej strony)

5. inne (proszę wpisać jakie)

Dziękujemy za wypełnienie ankiety.

Sugerowany sposób na utrzymanie kontaktu z uczestnikami spotkania

Zakończenie spotkania jest dobrą okazją, by zachęcić przybyłych do dalszej partycypacji. Można zapytać uczestników czy chcieliby wziąć udział we wspólnej akcji, np. sadzenia drzew. Chętnym asystent rozdaje kartki z adresem strony internetowej i wpisaną orientacyjną datą pojawienia się na niej ogłoszenia o wydarzeniu. W dniu ogłoszenia wydarzenia na stronie powinna pojawić się informacja o miejscu i czasie wydarzenia wraz ze wskazówkami do kogo jest ono skierowane, jaki strój jest wymagany itp.

Dlaczego sugerujemy sadzenie drzew? Bo jak mówi greckie przysłowie „Społeczeństwo rośnie w siłę tylko wtedy, gdy starsi ludzie sadzą drzewa, pod których cieniem nigdy sami nie będą mogli się skryć.”

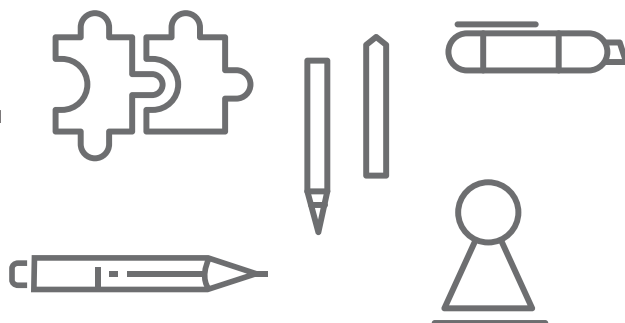
Kącik animacyjny dla dzieci

Poniżej krótko przedstawione jest, jak prowadzić kącik animacyjny dla dzieci, które przyjdą z rodzicami na spotkanie konsultacyjne. Zajmijmy je w taki sposób, by ich rodzice mogli swobodnie rozmawiać.

Przydać się mogą następujące materiały:

- ✓ duży koc do rozłożenia na podłodze
- ✓ arkusze dużego, szarego lub białego papieru
- ✓ kredki, długopisy, flamastry (najlepiej różnej grubości), kartki czyste, kartki w kratkę
- ✓ kolorowanki, labirynty
- ✓ puzzle, klocki, gry planszowe

Rysowanie

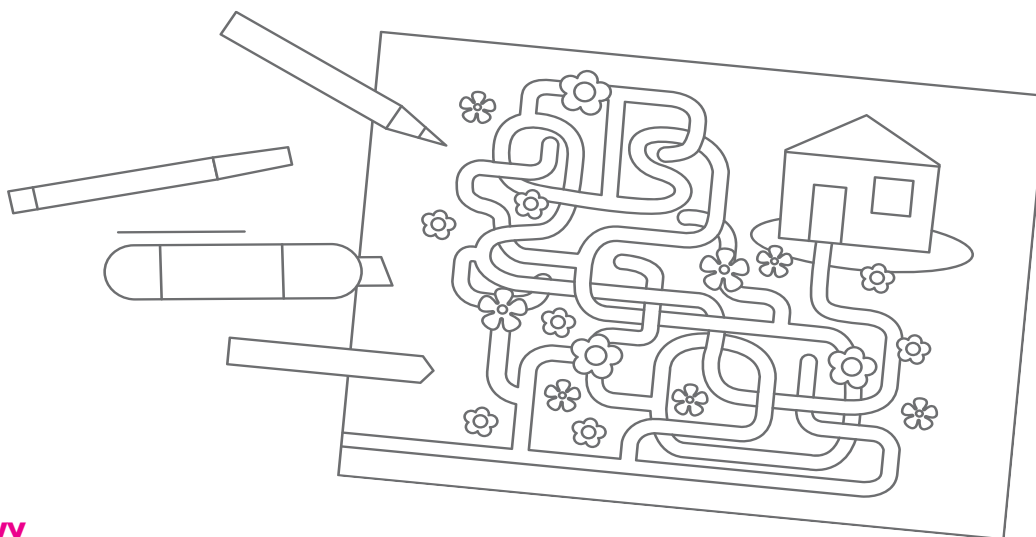
Możemy zostawić dziecku swobodę rysowania lub zaproponować temat. Może to być np. ŚWIAT NA KARTCE PAPIERU.

Kolorowanie

W internecie jest dużo stron, które oferują darmowe kolorowanki. Warto wydrukować różne ich wersje: zwykłe kolorowanki, podwójne obrazki, które różnią się kilkoma szczegółami, labirynty. Wydrukujmy wersje obrazków dla dzieci w różnym wieku. Przygotujmy wydruki małych formatów dla najmłodszych dzieci, które się szybko nudzą i potrzebują nowej stymulacji (choćby kolejnej kolorowanki) oraz bardzo duży format (A1 lub nawet A0) dla starszych dzieci, które możemy poprosić o wspólne kolorowanie obrazka. Będzie to dla dzieci pewnego rodzaju wyzwanie i nauka kompromisów.

Proponujemy wypełnianie pól wzorami, falami, zrobmy ze wspólnego kolorowania zabawę. Włączmy się w nią sami też kolorując, po zapytaniu dziecka o zgodę na udział w powstawaniu dzieła. Zwróćmy ich uwagę na to, że każdy przedmiot z jakim mają do czynienia powstał dzięki wspólnej pracy wielu osób.

Kolejną godną polecenia formą kolorowanki jest wersja „znajdź 5 różnic”, która pobudza spostrzegawczość. Warto też wydrukować kilka kolorowanek przedstawiających labirynt. Poszukiwanie drogi przez labirynt kształtuje logiczne myślenie i wspiera rozwój przestrzenny dziecka. Znajdźmy taką wersję, która dodatkowo przemycia pozytywne treści, jak np. labirynt: „pokaż Urszulce, którędy może dojść do domku tak, aby nie podeptała żadnego kwiatka”.

Zabawy

Przygotujmy kilka zabaw. Na stronie www.zabawnik.org przedstawionych jest 150 pomysłów scenariuszy gier i zabaw dla dzieci, z których każdy animator znajdzie coś dla siebie.¹ Są tam wycieczki, propozycje prostych animacji, zabawy do realizacji których przydadzą się kartki w kratkę i długopisy i inne. Zbiór jest podzielony na 18 tematycznych kategorii, które naprowadzają na tematykę działu. Jest on też udostępniony na 125 stronach w formacie PDF.

Pamiętajmy o tym, że zabawy, które zaproponujemy muszą odbywać się we względnej ciszy.

Wywiady fokusowe w grupie dzieci i młodzieży

Spotkanie prowadzi minimum dwie osoby: **moderator-facilitator** oraz jego **asystent**. Zadaniem asystenta jest pilnowanie, by nie przekroczyć zakładanego czasu na kolejne punkty spotkania oraz by udało się zrealizować wszystkie jego elementy. Notuje on też w tabelce faktyczny czas realizacji elementów spotkania – taka informacja przyda się przy organizacji kolejnych spotkań.

Dodatkowo na bieżąco zapisuje wszystkie spostrzeżenia dotyczące przebiegu spotkania, które umożliwią wyciągnięcie wniosków na przyszłość. Pomaga osobie prowadzącej w kwestiach związanych z obsługą spotkania oraz robi notatki z dyskusji, przy których co jakiś czas zapisuje godzinę (najlepiej czas nagrania) – *vide* zadania asystenta 1 i 2 w pozostałych grupach fokusowych.

Charakterystyka odbiorców

Dzieci są otwarte, choć czasami powielają schematy myślowe swoich rodziców i powtarzają zdania zasłyszane w domu; w zabawie uwidacznia się ich prawdziwa natura i potrzeby.

Młodzież często jest nieufna, zamknięta w sobie (w swojej grupie wiekowej, gdzie walczy o uznanie lub pozostanie niezauważonym).

Specyfika pracy z młodzieżą i dziećmi

Z dziećmi i młodzieżą dobrze jest rozmawiać w sposób dynamiczny, wpisując się w ich kompulsywną, jeszcze nieokiełznaną naturę. Trochę pewnie będzie przy tym głośno, ale nawet tak ważne dla nas spotkanie, dla młodszych uczestników powinno być zabawą, żebyśmy mieli wśród nich sprzymierzeńców rewitalizacji.

Przygotowanie – wskazówki dla prowadzącego

- ✓ Nakreśl ramy spotkania uwzględniając dwie przerwy, z których jedna jest przeznaczona na poczęstunek.
- ✓ Weź pod uwagę ograniczone czasowo możliwości skupienia się uczestników z tej grupy.
- ✓ Przygotuj dzwoneczek lub inny instrument o łagodnym dźwięku, który będzie służył za sygnał ciszy (zabawa w odliczanie 10 sekund ciszy) lub posłuży do ogłoszenia końca przerwy.
- ✓ Bądź elastyczny, jeśli chodzi o formułę spotkania, ale pamiętaj o jego celu, którym jest zdobywanie informacji na temat funkcjonowania najbliższego otoczenia miejsca zamieszkania jego uczestników.

Przygotowanie sali i sprzętu

poczęstunek: soki, woda, woda z cytryną, owoce

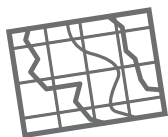

dzwoneczek
lub inny instrument

samoprzylepne kartki

odpowiednia ilość krzeseł i stoły,
przy których można potem usiąść
(m.in. w celu wypełnienia ankiet)

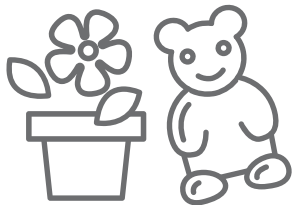

odpowiednio duża mapa obszaru rewitalizacji
lub wielkoformatowe zdjęcie lotnicze

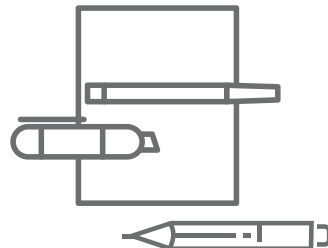
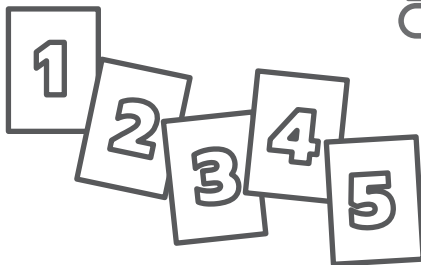
flipchart lub flipcharty
(opcjonalnie duży brystol)

markery, cztery podkładki typu clipboard, do których przykleimy
odcinki jasnej taśmy malarskiej (3 lub 5mm) – uczestnicy będą
wpisywali na taśmach swoje imiona i przyklejali je do ubrań

doniczka z kwiatem lub pluszak
(lub inny element, który będzie
można podawać z rąk do rąk)

kartki A4, długopisy,
flamastry

dla każdego uczestnika zestaw kartek A5
z liczbami od 1 do 5 (do ewaluacji spotkania)

formularze zgód do wypełnienia przez rodziców/opiekunów
(dla tych, którzy mimo naszych wcześniej podjętych starań
nie przynieśli wypełnionych formularzy ze sobą)

Przykładowy scenariusz

1

Witamy się i przedstawiamy. Żeby przełamać początkowe skrępowanie, prosimy o pomoc w ustawieniu krzeseł. Wyjaśniamy, że siedząc w kręgu wszyscy będziemy się dobrze widzieli i słyszeli, a także łatwiej będzie nam się poznać. Rozpoczynamy od przemeblowania sali w taki sposób, by na środku sali powstał krąg z krzeseł.

2

Wyjaśniamy uczestnikom cel naszych zajęć. Jest nim uzyskanie od nich informacji o tym, co jest dobrego, a co złego w okolicy ich miejsca zamieszkania oraz co należy poprawić, by im się lepiej żyło. Dobrze jest napisać żartobliwie na tablicy (flipcharcie), że celem spotkania jest „tajny” wywiad.

3

Opowiadamy, jakie metody pracy będziemy stosować podczas zajęć (dyskusja, gry, zabawy, praca w grupach i odczytywanie wyników tej pracy na forum, głosowania). Pokazujemy wszystkie przyniesione materiały i przedmioty.

Proponujemy głosowanie na „tak” i na „nie” za zasadami spotkania, które mamy do zaproponowania, za każdym razem pytając, czy na pewno wszyscy się zgadzają. Proponujemy zasad:

- nie ma głupich wypowiedzi
- każdy mówi w swoim imieniu
- dyskrecja (nic nie wychodzi poza te mury)
- nie przerywamy sobie.

Pytamy, czy ktoś ma jeszcze jakieś propozycje. Spisujemy zasady i wieszamy w widocznym miejscu z numeracją. Przypisanie numerów pozwoli nam w trakcie spotkania na szybkie powołanie się na np. „zasadę nr 4”. Jeśli będzie taka potrzeba dopiszemy kolejną zasadę w trakcie spotkania – pamiętajmy jednak, by ją przegłosować.

4

Przedstawiamy harmonogram spotkania. Mówimy, że będą dwie przerwy, ale nie wspominamy, że moment przerwy nie jest z góry określony.

5

Podajemy podkładki z przyklejonymi fragmentami taśmy malarskiej i markery. Prosimy, żeby każdy wpisał swoje imię, przypiął taśmę do ubrania i podał podkładkę i marker dalej.

6

Gdy wszyscy już nakleją swoje imiona, każdy kolejno przedstawia swoje imię i mówi jaki jest pierwszy dźwięk, który zazwyczaj słyszy po przebudzeniu (może to być np. budzik, śpiew ptaków, odgłosy ulicy, szczekanie psa, ciepły głos mamy). Zaczyna prowadzący. Kończy asystent.

7

Moja okolica. Zadajemy pytanie „z czym kojarzy Ci się Twoje miasto/okolica?”.

Robimy kilka rund pytań w oparciu o zadane tematy:

- dźwięki (śpiew ptaków, hałasy związane z miastem, zabawami na podwórku itp.)
- zapachy (kwiatów, spalin, dymu z komina, z kawiarni, z piekarni itp.)
- widoki (rośliny, ławki, podwórka, stare kamienice, garaże, trzepak itp.)
- wrażenia (tłoczno, pusto, czysto, byle jak, niczyje, zaniedbane, zagospodarowane, odnowione, opuszczone itp.)

Pytamy, czy są to pozytywne skojarzenia, czy negatywne, co się im podoba, a co nie, gdzie jest najbardziej brudno, czy jest dużo samochodów, czy chcieliby widzieć więcej ludzi na ulicach, czy mają psa i czy sprzątają po nim, itp. Opowiada osoba, która ma w ręku przedmiot, który przygotowaliśmy, dzięki czemu unikniemy sytuacji, w której kilka osób mówi naraz.

8

Burza mózgów „Zeus”. Zadajemy pytanie: „z czym kojarzy Ci się podwórko?”.

Zapisujemy odpowiedzi na arkuszu brystolu położonym na podłodze lub na flipcharcie – w drugim przypadku rozsuwamy krąg w taki sposób, by nikt nie siedział tyłem do flipchartu. Jeśli zebrane odpowiedzi w obszarze zachowań na podwórku budzą nasze zaniepokojenie, możemy wspólnie spisać zasady, jakie obowiązują na wymarzonym podwórku.

Musimy sobie też zdać sprawę z tego, że specyfiką tej grupy będzie mówienie o sobie, a nie o sprawach społecznych i rozwiązywaniu problemów innych ludzi. Natomiast możemy im pokazać, że pewne rzeczy możemy spróbować rozwiązać zgodnie z zasadą „walcz o szybkie, konkretne zmiany poprawiające życie innych”.

Spisanie zasad naszego podwórka. Dzielimy grupę na zespoły 3-4 osobowe. Zespoły tworzymy, prosząc o odliczanie kolejno w kręgu i dyktując podział: grupa jedynek, grupa dwójek, itd.

Każdy zespół otrzymuje papier i marker. Prosimy, by każdy zespół opracował zbiór zasad, które jego zdaniem powinny obowiązywać na podwórkach (3-5 minut). Gdy wszystkie zespoły będą gotowe, ich przedstawiciele odczytują propozycje. Następnie **podkreślamy te, które są podobne** i tworzymy jedną wspólną listę. Zapisujemy ją na jednym dużym arkuszu zatytułowanym „Zasady przyjaznego podwórka”. Te zasady zostaną zawieszone na stronie internetowej miasta/gminy, w mediach społecznościowych oraz na wskazanych przez uczestników podwórkach i klatkach schodowych – powinny to być odpowiednio duże wydruki, a jeszcze lepiej kolorowe ksera naszych zapisków (wieszają je prowadzący zajęcia, za zgodą administratorów).

9

Wyjaśniamy krótko czym jest rewitalizacja, co chcielibyśmy osiągnąć, na czym polegają miejskie zależności etc. Pokazujemy mapę obszaru rewitalizacji i jego granice. Upewniamy się, że wszyscy rozumieją jaki to teren.

10

Burza mózgów „Perun”. Zadajemy pytanie: „**jakie możliwości oferuje Wam ta okolica?**”. Informujemy, że będziemy po kolei pytać o konkretne rzeczy, a zaczynamy od pytania o spędzanie czasu wolnego na świeżym powietrzu:

- Czy chętnie wychodzicie na dwór, kiedy jest ładna pogoda?
 - Jakie jest wasze ulubione miejsce do zabawy albo spotkania ze znajomymi?
 - Co się tam znajduje? Czy są ławki? Kto na nich zazwyczaj siedzi? Czy jest trzepak, murek albo huśtawki? Kto korzysta z tych elementów?
 - Czego brakuje w tym miejscu? Co by się tam mogło znaleźć?
 - Gdzie jest inne miejsce, które mogłoby być fajne? Czego brakuje w tym miejscu?
- Zaznaczamy na mapie samoprzylepnymi kartkami miejsca, o których jest mowa. Przy okazji pytamy, czy jest w okolicy park, plaża, jezioro, park linowy itp. i czy chętnie tam chodzą. Następnie rozszerzamy spektrum zagadnień o tematy związane z funkcjonowaniem obszaru rewitalizacji i jego samowystarczalnością. Pytamy:
- Jakie są w tej okolicy miejsca, do których chodzicie się pobawić? Czy jest w tej okolicy centrum zabaw, kafejka internetowa albo miejsce, gdzie można grać w gry planszowe? (w zależności od odpowiedzi pytamy czy z nich korzystają albo czy chcieliby, żeby takie miejsca tu były i jakie warunki musiałyby być spełnione, by do nich chodzili).

10

- Czy jest w tej okolicy kino, teatr, teatr dla dzieci, dom kultury, świetlica? Czy odbywają się tu koncerty, parady uliczne, festyny, wystawy artystyczne, sąsiedzkie święta ulicy albo święta podwórka? (dopytujemy czy korzystają z tej oferty i co wydaje im się atrakcyjne).
- Gdzie robicie zakupy, jeśli chodzi o tę okolicę? Czy są to duże sklepy czy małe? Czy są dobrze zaopatrzone? (pytamy o kwestie zakupów żywnościowych, znajomość z obsługą sklepu, czy ją lubią oraz o zakupy ubraniowe i inne).
- Czy bierzecie udział w zajęciach pozalekcyjnych: korepetycyjnych, sportowych, artystycznych, innych? Czy te zajęcia są na obszarze rewitalizacji? W jakich zajęciach chcielibyście brać udział, ale nie możecie? Dlaczego? W jakich zajęciach chcielibyście brać udział, ale ich nie ma?

Prawdopodobnie ten moment jest dobry, by zrobić przerwę przed kolejną rundą pytań. Przerwa może mieć charakter spontanicznego zaproszenia do pokazania umiejętności artystycznych lub gimnastycznych któregoś z uczestników i próby włączenia w działanie pozostałych.

W ostatnim bloku pytań zadajemy pytania związane z mobilnością i bezpieczeństwem:

- Czy wolno wam chodzić samemu na tym obszarze za dnia? Czy czujecie się tu bezpiecznie? Czy wolno wam chodzić tu samemu po zmroku? Czy czujecie się tu bezpiecznie, gdy się ściemnia i gdy jest noc (np. zimą po szkole)?
- W jaki sposób najbardziej lubicie się przemieszczać? Piechotą, rowerem, hulajnogą czy autobusem? Jakich zmian chcielibyście dla rowerów i hulajnog? Jakie macie uwagi do komunikacji miejskiej?

11

Burza mózgów „Thor”. Zadajemy pytanie: „na co jest chore nasze podwórko/miasto/okolica/dzielnica?”. Kierujemy je do wszystkich, a wybrana osoba (lub asystent) zapisuje wymienione mankamenty na flipcharcie. Rozmawiamy o problemach, jakie zauważają na tym obszarze (najlepiej gdy postawimy pytanie otwarte i ewentualnie na- prowadzamy na takie zjawiska jak chuligaństwo, pijaństwo, przemoc, bijatyki, awantury na ulicach i podwórkach, graffiti, śmieci, odchody zwierzęce itp.).

12

Podsumowanie dwóch poprzednich punktów. Ponownie dzielimy grupę na zespoły. Uczestnicy w zespołach ustalają i zapisują na kartkach A4 plusy i minusy tego obszaru. Prosimy, by pisali czytelnie, dużymi literami. Po upływie kilku minut przedstawiciel grupy odczytuje na głos zapisane elementy. Następnie przez głosowanie ustalamy, co jest według uczestników najważniejsze:

1. ze zjawisk pozytywnych,
2. ze zjawisk negatywnych.

Każdy ma do oddania dwa głosy na to, co jest najlepsze i dwa głosy na to, co mu się najmniej podoba. Następuje omówienie wyników głosowania.

Wskazujemy do kolejnych zadań przedstawicieli grup, mówiąc np. „mówcami są teraz najniższe osoby w grupie”. Musimy wyczuć, czy zmieniać w ten sposób zasadę wybierania mówcy przy kolejnych etapach spotkania. Chcemy aby spotkanie przebiegało płynnie i każdy chętny miał możliwość zajęcia stanowiska mówcy grupy.

13

Burza mózgów „Taranis”. Zadajemy pytanie: „co powinno się w naszym mieście/okolicy/dzielnicy/podwórku zmienić i jak?”. Dzielimy grupę na zespoły 3-4 osobowe. Uczestnicy w zespołach zapisują uwagi na kartkach A4. Po 10 minutach ich przedstawiciele odczytują wyniki swojej pracy na forum. Powstałe listy zostają wywieszone w widocznym miejscu. Następnie każdy zespół wybiera z każdej listy jedną najtrafniejszą propozycję, a potem z podkreślonych wyborów grup wybierany jest wspólnie superpomysł (będzie ich od jednego do czterech, w zależności od tego czy wybory grup pokrywają się czy nie). Wybór dokonywany jest przez głosowanie.

14

Superpomysł. Pytamy, jak można zrealizować najlepszy pomysł i ile czasu może to zająć. Najczęściej takie pomysły są kosztowne lub pracochłonne, dlatego proponujemy znalezienie sposobu na zmniejszenie kosztów i przyspieszenie realizacji. Podpowiadamy, że można tego dokonać dzięki ich zaangażowaniu. Pytamy co potrafią, co mogliby zrobić (malowanie, kopanie, pielenie, sadzenie, koszenie itp.) i kogo mogą zaprosić do współpracy. Zachęcamy też do korzystania z różnych form działania, takich jak: zgłoszenie projektu do budżetu obywatelskiego, głosowanie w budżecie obywatelskim, założenie inicjatywy lokalnej, doprowadzenie do realizacji szkolnego projektu.

Celem zadania jest zainspirowanie młodych uczestników do działania na rzecz społeczności i uświadomienie im zalet współpracy.

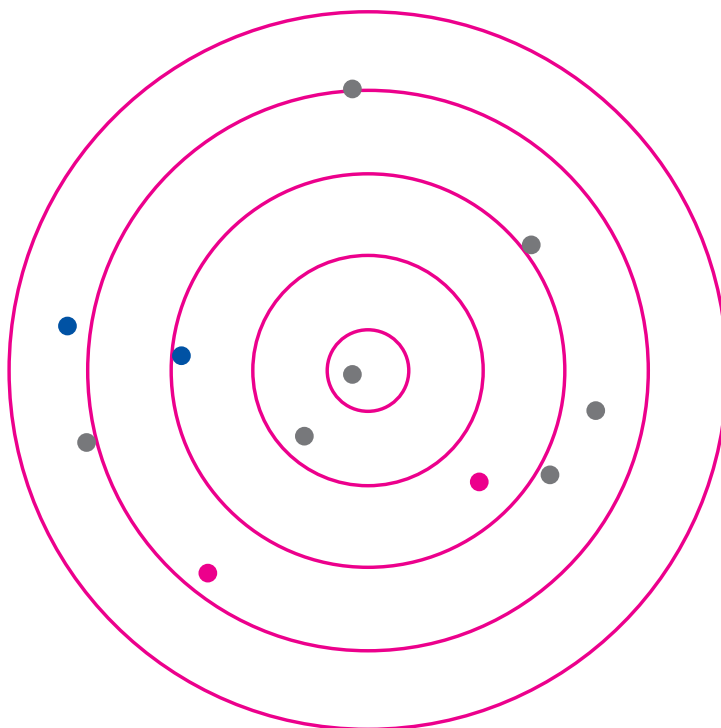
15

Pytania o przyszłość. Zadajemy pytania, dzięki którym dowiemy się, czy młodzież myśli o wyprowadzce czy planuje pozostanie w swoim mieście. Chcemy się dowiedzieć, co trzeba zmienić by zostali.

- Czy wiążecie swoją przyszłość z miejscem, w którym mieszkacie? Jaka byłaby wasza wymarzona praca? Czy można ją wykonywać w waszym mieście? Czy myślicie o przeprowadzce do innego miasta?
- Co musiałoby się zmienić, żebyście zmienili zdanie? Kto mógłby te zmiany wprowadzić? Czy chcielibyście się zaangażować we wprowadzanie tych zmian?
- Co można zrobić, żeby tu było lepiej, ładniej lub przyjemniej? Jakimi sposobami można to osiągnąć? Jakie umiejętności są do tego potrzebne?

Podsumowanie i zakończenie spotkania

Moderator podsumowuje spotkanie. Dziękuje wszystkim za udział w nim i podzielenie się wiedzą, spostrzeżeniami i pomysłami. Prosi uczestników, by podeszli do flipcharta, na którym narysowana jest tarcza i ocenili zaangażowanie grupy w rozmowę o swoim mieście/miejscu zamieszkania, robiąc markerem kropkę w odpowiedniej odległości od narysowanego środka (im bliżej środka tarczy, tym większe zaangażowanie).

Moderator pyta uczestników o to, co wpłynęło na zaangażowanie. Dbą o to, by wszyscy mogli się wypowiedzieć. Jest to wspólne omówienie spotkania, odbywające się w kręgu. Pyta, co się im podobało, a co nie.

Jeśli zostało za mało czasu na ewaluację (ocenę) spotkania, możemy ją przeprowadzić w formie głosowania. W tym celu podajemy każdemu zestaw kartek A5 z liczbami od 1 do 5 i zadajemy pytania o kolejne elementy lub aspekty spotkania.

Na koniec moderator informuje, że będzie można zapoznać się ze sprawozdaniem ze spotkania, a wszystkie uwagi będą rozpatrzone przez odpowiednie wydziały w urzędzie. Powiadamia, że będzie można przeczytać odpowiedzi na zgłoszone uwagi w raporcie ze spotkań konsultacyjnych. Uprzedza, że to może potrwać, ponieważ spotkań jest więcej. Proponuje napisanie listu do prezydenta/burmistrza/sołtysa o swoich marzeniach dotyczących wyglądu i funkcjonowania obszaru rewitalizacji za 5-10-15 lat i wysłanie go mailem. Podaje adres, na który można wysłać uwagi do programu rewitalizacji.

Prosi o wypełnienie ankiet, dzięki którym takie spotkania w przyszłości będzie można przeprowadzić w jeszcze bardziej atrakcyjny i efektywny sposób. Asystent rozdaje ankiety.

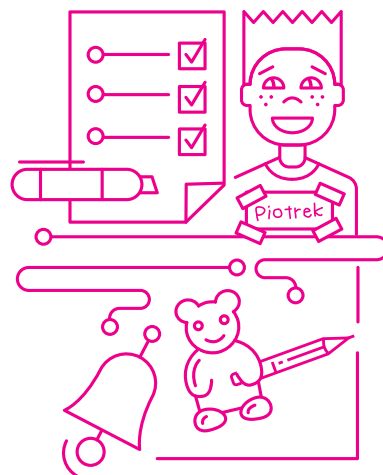
Zadbajmy o wypełnienie ankiet – pomóżmy najmłodszym, a tych, którzy nie chcą jej wypełnić albo już wychodzą poprośmy o wypełnienie jej w domu i złożenie w sekretariacie urzędu w ciągu tygodnia. Podkreślamy, że te ankiety są dla nas ważne, żeby w przyszłości takie spotkanie było (jeszcze) bardziej udane – żeby czas był miły i ciekawie spędzony, a wnioski były na tyle trafne, by możliwie szybko udało się zrealizować marzenia uczestników.

Również uczestnikom tego spotkania zaproponujemy udział w kolejnym, planowanym wydarzeniu partycypacyjnym.

Ankieta dla dzieci i młodzieży

Przedstawiona na kolejnej stronie tabelka jest szkicem ankiety ewaluacyjnej, którą rozdamy młodym uczestnikom spotkania. Przygotowując na tej podstawie materiał do druku zaplanujemy miejsce na dłuższe odpowiedzi, uwzględniając wielkość liter, które piszą dzieci.

Zadecydujemy o sposobie oceny biorąc pod uwagę wiek uczestników i zakładany przez nas sposób przetwarzania danych. Wpiszmy w pierwszym punkcie w prawej kolumnie wartości od x do y, gdzie x to najmniej, a y to najwięcej punktów, napiszmy „wystaw ocenę” lub poprośmy o wpisanie słownej oceny (tak, nie lub średnio).

1.	Jak podobało Ci się dzisiejsze spotkanie?	
2.	Czy polecilibyś takie spotkanie innym?	(zaznacz) TAK / NIE
2a.	Jeśli tak, to komu?	
3.	Czy jest coś, co podobało Ci się szczególnie? Co takiego?	(prosimy o jeden lub więcej przykładów) <i>na flipcharcie musi wisieć „ściąga” dla wypełniających, na której jest wypisane kolejno wszystko, co się działo →</i> - wspólne ustawianie krzeseł - przedstawienie metod pracy i przyniesionych rzeczy - ustalanie zasad spotkania - karteczki z imionami - co słyszymy po przebudzeniu - z czym kojarzy Ci się Twoje miasto/okolica? dźwięki, zapachy, widoki - z czym kojarzy Ci się podwórko? - spisanie zasad podwórka - to, że teraz wiesz, czym jest REWITALIZACJA - rozmowa o tym, co można robić w tym obszarze, jakie są jego problemy i jakie możliwości - wskazywanie na najfajniejsze i najmniej fajne rzeczy w tej okolicy (głosowanie) - praca w zespołach nad tym, co powinno się zmienić - głosowanie na superpomysł - zastanawianie się jak, z kim i kiedy można by było zrealizować superpomysł - to, że była rozmowa o przyszłości i o tym, czy chcę tu potem dalej mieszkać
4.	Czy coś Ci się nie podobało? Czy jest coś, co byś zmienił/zmieniła?	
5.	Czy po dzisiejszym spotkaniu jest coś, o czym, chcesz opowiedzieć innym, np. rodzicom, kolegom, koleżankom? Co takiego?	
6.	Czy przyjdiesz na takie spotkanie za kilka lat?	
Kim jestem? (zaznacz)		Mam lat.
Mieszkam tu, w tej okolicy od (zaznacz): kilku lat / długo / krótko / od zawsze		Dziś jest (data)
Byłem/byłam mówcą grupy: (zaznacz) TAK / NIE		Chciałem/Chciałam być mówcą grupy: (zaznacz) TAK / NIE
Moim ulubionym miejscem, które powinno się zmienić jest (opisz to miejsce, jego braki i to, co mogłoby tam powstać jak najdokładniej; jeśli znasz adres, to napisz nam go; a my zobaczymy, co się da z tym miejscem i Twoim pomysłem na nie zrobić)		
*** Bardzo dziękujemy za wspólnie spędzony czas i wypełnienie ankiety. ***		
Jeśli chcesz jeszcze coś nam powiedzieć, poczekaj — możemy porozmawiać na osobności :)		

Aspekty prawne

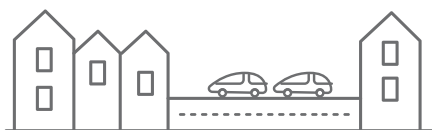
rozdział 6

ASPEKTY PRAWNE

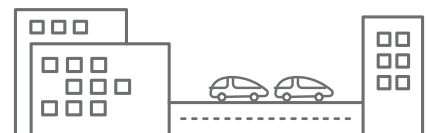
Do rewitalizacji mogą przystąpić zarówno duże, jak i małe miasta oraz gminy miejsko-wiejskie i wiejskie – niezależnie od uwarunkowań związanych z położeniem, czy profilem gospodarczym.

Cel rewitalizacji

Mówi się, że jakiego działania byśmy się nie podejmowali, warto jest wyznaczyć sobie **dalekosiężny cel**, jaki nam będzie nam przyświecał. W przypadku rewitalizacji będzie to najczęściej:

ożywienie opustoszałego śródmieścia, które utraciło rolę dotychczasowego centrum handlowego

poprawa jakości życia i **odtworzenie więzi międzyludzkich w tzw. blokowiskach**

stworzenie nowych możliwości funkcjonowania tradycyjnych osad wiejskich z arealem ziem uprawnych, w tym osiedli popegeerowskich

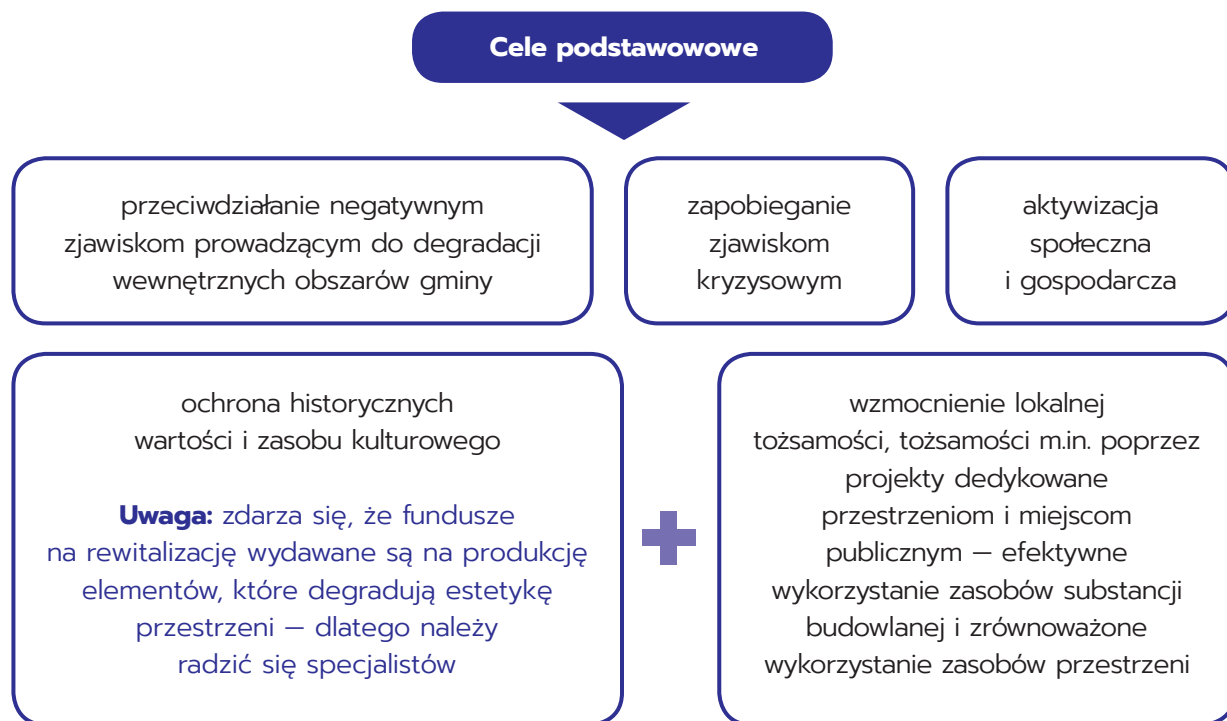
zagospodarowanie terenów przemysłowych, portowych, wydobywczych, kolejowych lub **opuszczonych** przez wojsko

Uwaga: tereny niezamieszkałe mogą wejść w skład obszaru rewitalizacji wyłącznie w przypadku, gdy działania możliwe do przeprowadzenia na tych terenach przyczynią się do przeciwdziałania negatywnym zjawiskom społecznym. (*por. art. 10. ust. 3*)

Podejmowane inicjatywy mają w nieodległej perspektywie przyczynić się do trwałego ożywienia społeczno-gospodarczego obszaru zdegradowanego, zwiększając tym samym jego atrakcyjność dla mieszkańców i przyszłych inwestorów.¹ I choć program rewitalizacji jest opracowywany dla zdefiniowanego fragmentu gminy, to wypracowane działania powinny być elementem wizji całej gminy/miasta.

Przeprowadzenie skutecznej rewitalizacji to duża szansa rozwoju społecznego.

Ustawa

Ustawa o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 r. (*Dz. U. z 2015 poz. 1777 z późn. zm.*) określa ramy wieloletniego programu działań i przedsięwzięć zmierzających do rewitalizacji społeczno-ekonomiczno-przestrzennej danego miasta, miasteczka, dzielnicy czy okolicy.

Określa ona zasady oraz tryb:

- ✓ przygotowania procesu rewitalizacji,
- ✓ prowadzenia rewitalizacji,
- ✓ oceny skutków podjętych działań.

Nieodzownym warunkiem powodzenia procesu odnowy rewitalizacji jest włączanie lokalnej społeczności, organizacji pozarządowych oraz innych podmiotów w przygotowanie działań rewitalizacyjnych.

Rewitalizacja stanowi proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie gminnego programu rewitalizacji.

art. 2 ust. 1

Dwie ścieżki opracowania programu rewitalizacji

Od 2024 roku stosowanie zapisów ustawy o rewitalizacji z 9 października 2015 r. stanie się obowiązkowe (*por. art. 52 ust. 1*). Do tego czasu możliwe jest działanie innym trybem, określonym w Wytycznych w zakresie rewitalizacji Ministra Rozwoju.²

Możliwości opracowania programu rewitalizacji (do 31 grudnia 2023 r.)

Gminny Program Rewitalizacji (GPR)

powstaje według ustawy o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 r. (*Dz.U. 2015 poz. 1777*), zwanej dalej w tekście *Ustawą* i jest według niej przyjmowany

Lokalny lub Miejski Program Rewitalizacji (LPR)

powstaje w oparciu o Wytyczne Ministra Rozwoju w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020, zwane dalej w tekście *Wytycznymi*

Wspólne założenia obu dokumentów prawnych:

przestrzeń, inwestycje i inicjatywy społeczne + partycypacja interesariuszy jako nieodzowny element budowy programu i jego wdrażania (współdziałanie jednostek publicznych i prywatnych)

Zasadnicze różnice między procedowaniem wg ustawy a wg Wytycznych:

GPR

ustawa nakłada obowiązki związane ze stroną formalną i terminami

zapisy GPRu rodzą skutki prawne i finansowe (obowiązek wpisania przedsięwzięć rewitalizacyjnych, służących realizacji zadań własnych gminy do wieloletniej prognozy finansowej)

możliwości, które daje ustawa:

- ustanowienie prawa pierwokupu (na rzecz gminy) nieruchomości położonych na obszarze rewitalizacji,
- ustanowienie zakazu wydawania decyzji o warunkach zabudowy na obszarze rewitalizacji,
- ustanowienie miejscowego planu rewitalizacji,
- ustanowienie specjalnej strefy rewitalizacji i inne.

LPR

krótszy okres przygotowania, mniej procedur

LPR stanowi zobowiązanie gminy i pozostałych podmiotów, których projekty przedsięwzięć rewitalizacyjnych są wpisane w dokument, do realizacji zadań z niego wynikających

LPR przygotowany wg Wytycznych jest przyjmowany w trybie określonym w ustawie o samorządzie gminnym z dnia 8 marca 1990 r.

(tekst jedn.: Dz.U. z 2018 r., poz. 994, art. 18 ust. 2 pkt 6)

§

Istotne elementy GPRu

art. 3 ust. 1 i 2

Przygotowanie, koordynowanie i tworzenie warunków do prowadzenia rewitalizacji, a także jej prowadzenie gmina realizuje:

§

w sposób jawny i przejrzysty, z zapewnieniem aktywnego udziału interesariuszy na każdym etapie (partycypacja społeczna)

w sposób zapobiegający wykluczeniu mieszkańców obszaru rewitalizacji z możliwości korzystania z pozytywnych efektów procesu rewitalizacji, w szczególności w zakresie warunków korzystania z gminnego zasobu mieszkaniowego

z uwzględnieniem zasad uniwersalnego projektowania w rozumieniu art. 2 Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych sporządzonej w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r.
(Dz.U. z 2012 r. poz. 1169)

§

Interesariusze rewitalizacji

Interesariusze rewitalizacji to cała lokalna społeczność: mieszkańcy gminy, w tym osoby zamieszkujące obszar rewitalizacji, właściele i zarządcy nieruchomości na tym obszarze, władze publiczne (w tym samorządowe), a także działające w gminie organizacje społeczne i kulturalne, jak również organizacje pozarządowe oraz przedsiębiorcy. *(por. art. 2 ust. 2)*

§

Komitet Rewitalizacji

Komitet Rewitalizacji to reprezentacja interesariuszy. Zasady wyznaczania składu i zasady działania KR określa się w uchwale poprzedzającej uchwalenie GPRu lub najpóźniej 3 miesiące od jego uchwalenia. Komitet stanowi organizacyjny łącznik między organami gminy a pozostałymi interesariuszami rewitalizacji, będąc jednym ze środków zapewnienia partycypacyjnego charakteru rewitalizacji. W składzie Komitetu Rewitalizacji powinni się znaleźć np. asystenci rodzin z obszaru rewitalizacji, pracownicy socjalni, przedstawiciele szkół z tego obszaru, przedstawiciele PUPu, ZOZu, policji, naukowcy, eksperci i konsultanci, przedsiębiorcy i mieszkańcy z obszaru i spoza niego, kierownictwo ośrodka Opieki Społecznej, radni, przedstawiciele organizacji pozarządowych i grup nieformalnych, pracownicy urzędu oraz przedstawiciele różnych jednostek pomocniczych organów gminy. Można powołać osobne Komitety Rewitalizacji dla wyznaczonych podobszarów rewitalizacji, jeśli takie są. Niezwłocznie po powstaniu uchwały muszą zostać powołani, w drodze zarządzenia, członkowie Komitetu. *(por. art. 7)*

§

Uwaga: w przypadku, gdy Komitet Rewitalizacji został powołany przed uchwaleniem GPRu, Komitet Rewitalizacji zostaje jednym z podmiotów opiniujących jego projekt.

Partycypacja społeczna

Partycypacja społeczna, rozumiana jako aktywny udział w danym procesie wszystkich społecznych partnerów (różnorodnych interesariuszy), jest w przypadku rewitalizacji obowiązkowa na każdym jej etapie. **(art. 5)**

§

Takie podejście wpływa korzystnie na integrację międzypokoleniową i wewnątrzpokoleniową mieszkańców, a także wzmacnia więzi lokalne pomiędzy różnego rodzaju podmiotami w gminie. Ponadto wpływa na poprawę bezpieczeństwa i zwiększenie odpowiedzialności za „wspólne dobro”.³

Główną funkcją partycypacji jest poznanie potrzeb i oczekiwań interesariuszy oraz budowa partnerstw w celu wypracowania i finansowania przedsięwzięcia. Z punktu widzenia ustawy o rewitalizacji konieczne jest:

jak najszerze włączenie interesariuszy i zapewnienie możliwości ich wypowiedzenia się na każdym z etapów prac **(por. art. 5 ust. 3)**

§

prace nad przygotowaniem
Programu Rewitalizacji

okres prowadzenia
działań rewitalizacyjnych

ocena
postępów

Mowa zwłaszcza o dążeniu do umożliwienia wypowiedzenia się wszystkim właścicielom i zarządców nieruchomości, a także mieszkańców obszaru **(por. art. 2 ust. 2 pkt 1)** oraz wszystkich interesariuszy prowadzących lub zamierzających prowadzić na obszarze gminy działalność gospodarczą lub społeczną, w tym organizacji rządowych i grup nieformalnych. **(art. 2 ust. 2 pkt 3 i 4, por. art. 5 ust. 3)**

§
§
§

Z doświadczeń wielu gmin wynika istotna rola informacyjna w pierwszym okresie prac, związana m.in. z tłumaczeniem, że nie uważamy ludzi za zdegradowanych, pomimo, że taką nazwę noszą wyłonięte obszary.

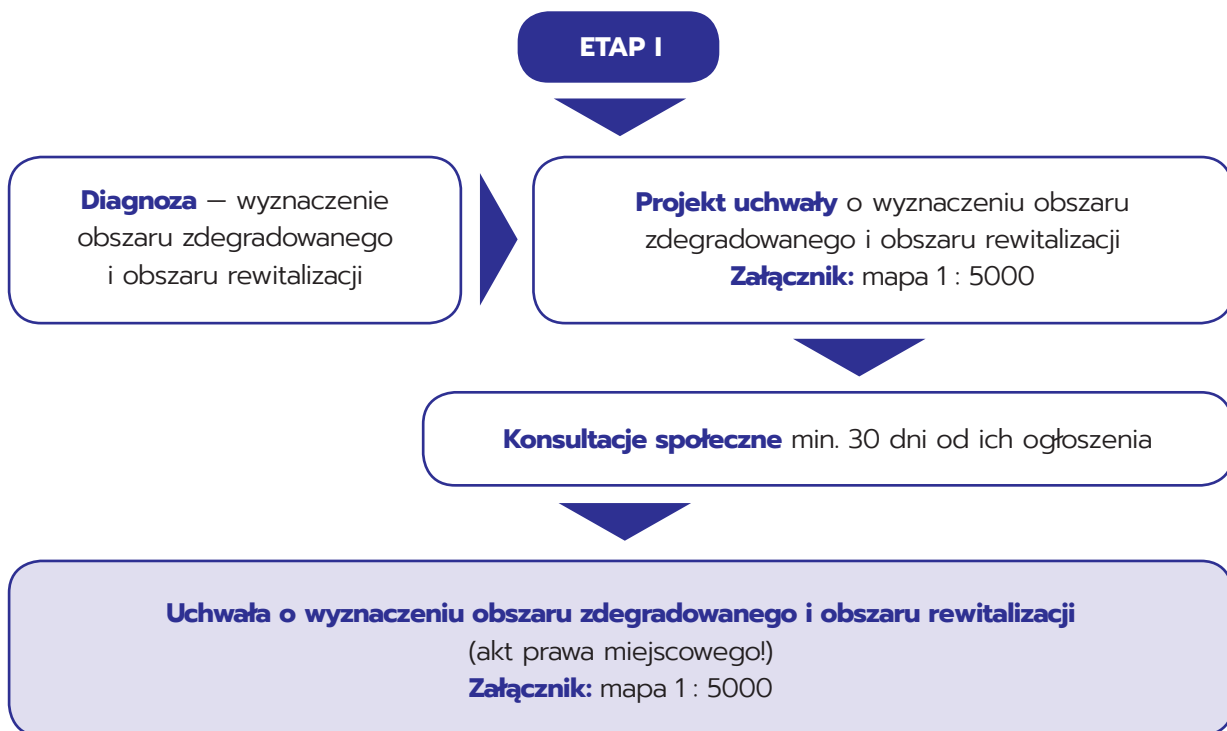
Edukować trzeba również na temat tego, czym jest rewitalizacja – informować o jej istocie, celach, procesie i zasadach wynikających z ustawy.

Nieważne, co mówisz, ważne, co rozumie Twój rozmówca.

Etapy pracy nad Gminnym Programem Rewitalizacji

Ustawa przewiduje kilka etapów opracowania Gminnego Programu Rewitalizacji:

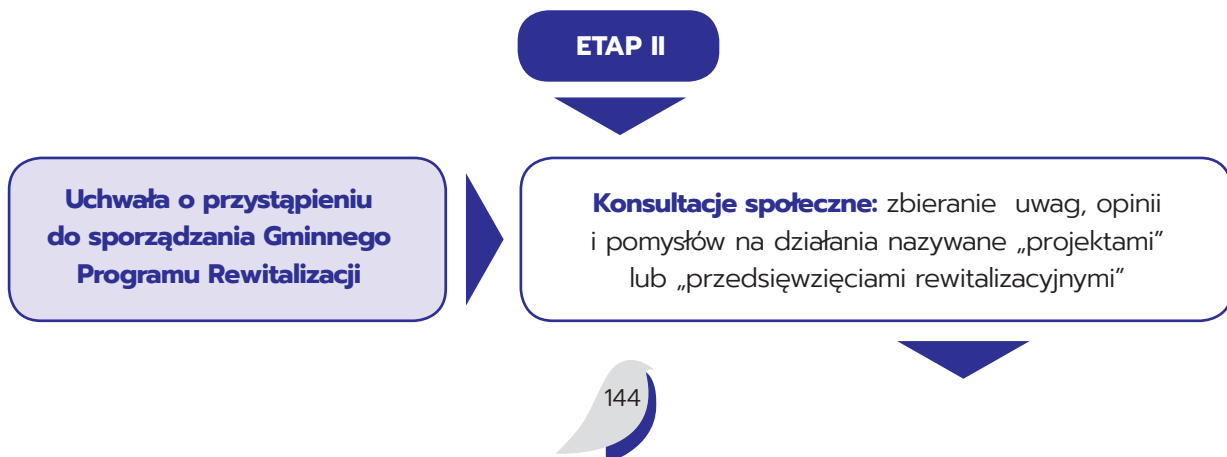
- ✓ analiza i diagnoza sytuacji kryzysowej w sferze społecznej i innych sferach
- ✓ opracowanie GPR dla przyjętego uchwałą obszaru rewitalizacji
- ✓ zastosowanie specjalnych instrumentów prawnych – powołanie Specjalnej Strefy Rewitalizacji oraz uchwalenie Miejscowego Planu Rewitalizacji (opcjonalnie)

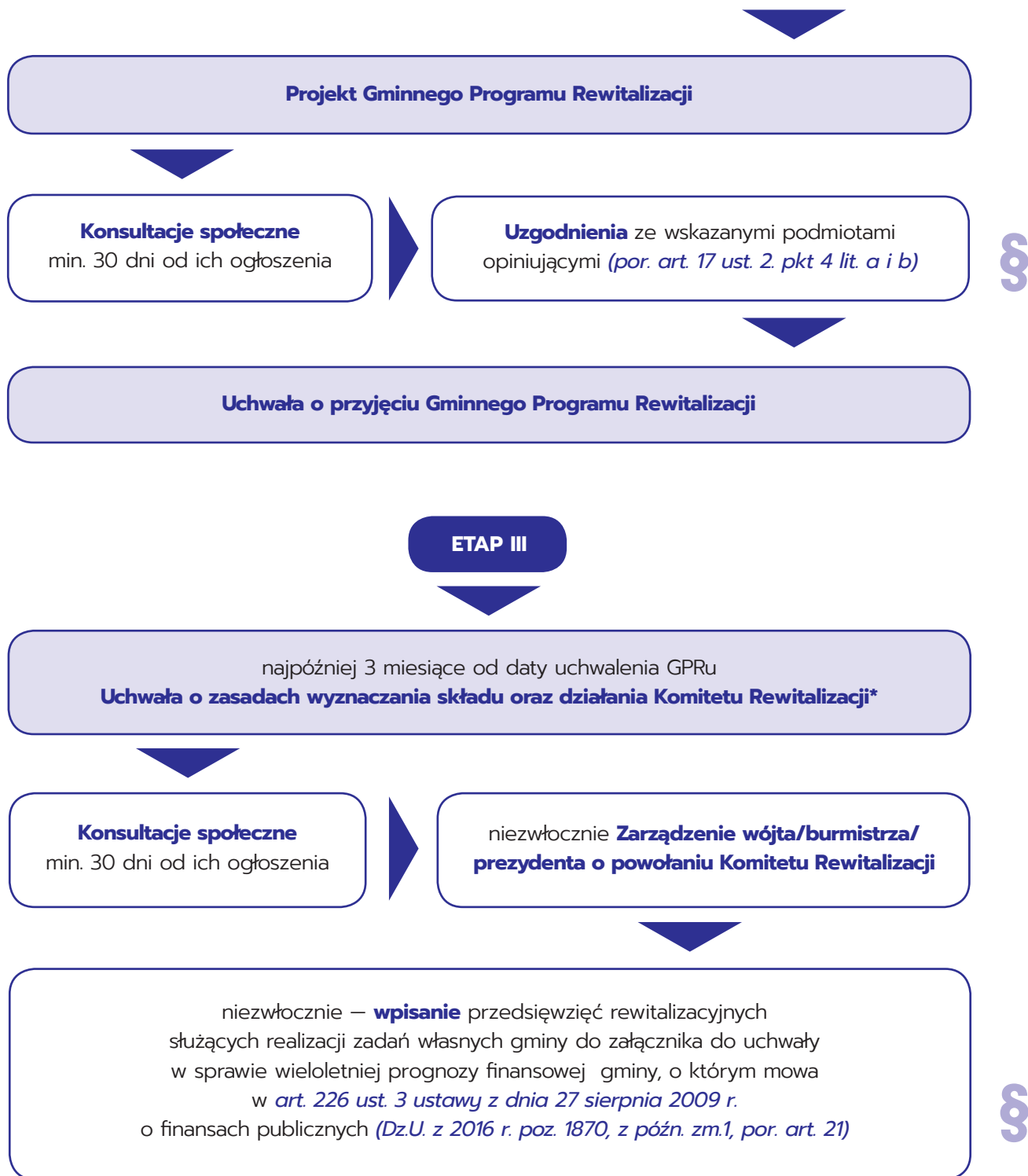

§

Uwagi: • diagnoza nie jest załącznikiem do uchwały,

- można w tej uchwale poczynić stosowne zapisy dotyczące prawa pierwokupu na rzecz gminy i zakazu wydawania decyzji o warunkach zabudowy, (*por. art. 11 ust. 5*) co umożliwi też w przyszłości stosowanie tych zapisów w (opcjonalnej) Specjalnej Strefie Rewitalizacji.

* uchwała może zostać podjęta przed uchwaleniem GPRu

ETAP IV, elementy fakultatywne:

§

Uchwała o zmianie Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego w celu dostosowania do GPRu (por. art. 20)

Konsultacje społeczne wg procedowania SUIKZP, tj. w trybie określonym w przepisach ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym

Uchwała o ustanowieniu na obszarze rewitalizacji Specjalnej Strefy Rewitalizacji
(akt prawa miejscowego!)

Konsultacje społeczne
min. 30 dni od ich ogłoszenia

Uchwała o ustanowieniu na obszarze rewitalizacji Miejsowego Planu Rewitalizacji
(akt prawa miejscowego!)

Konsultacje społeczne
min. 30 dni od ich ogłoszenia

Uwaga: przy procedowaniu w oparciu o Wytyczne rada gminy przyjmuje jedną uchwałę: o przyjęciu Lokalnego Programu Rewitalizacji/Miejskiego Programu Rewitalizacji. Uchwała ta jest wynikiem diagnozy, wyznaczenia obszarów zdegradowanych i rewitalizacji, zaplanowania projektów rewitalizacyjnych oraz przygotowania innych niezbędnych elementów programu. Konsultacje na kolejnych etapach są prowadzone według lokalnie przyjętych procedur konsultacji. W przypadku LPR nie ma możliwości korzystania z narzędzi: SSR, MPR.

Konsultacje społeczne

§

Informacja o rozpoczęciu konsultacji społecznych i formach, w jakich będą prowadzone musi zostać odpowiednio szeroko rozpropagowana na co najmniej 7 dni przed ich rozpoczęciem, a także zostać zamieszczona na stronie gminy w Biuletynie Informacji Publicznej. (por. art. 6 ust. 2)

§

Na BIPie należy też zamieścić projekty dokumentów, które będą poddawane konsultacjom. (por. art. 6 ust. 8) Minimalny okres zbierania uwag to 30 dni. (por. art. 6 ust. 5)

Konsultacje społeczne muszą być prowadzone przy użyciu kilku różnych form. (por. art. 6 ust. 4)

Wskazane jest, żeby były odpowiednie dla danego etapu prac. Po zakończeniu każdej z form konsultacji należy bez zbędnej zwłoki opracować informację podsumowującą jej przebieg. Dodatkowo w przypadku zbierania uwag pisemnych (co jest obowiązkowe na każdym etapie) informacja ta musi zawierać wszystkie uwagi wraz z odniesieniem się do nich. (por. art. 6 ust. 7) Raport dotyczący wszystkich przeprowadzonych form konsultacji społecznych musi być zamieszczony w Biuletynie Informacji Publicznej gminy. (por. art. 6 ust. 9)

Warto zadbać, by podsumowanie konsultacji miało przyjazną formę – raport jest zaadresowany do wszystkich: zarówno interesariuszy, jak i osób z zespołu, które opracowują gminny program rewitalizacji. Z tego punktu widzenia ważna jest czytelność dokumentu, który jest jednym z czynników wspierających wdrażanie pomysłów i postulatów zgłaszanych przez mieszkańców podczas konsultacji społecznych.

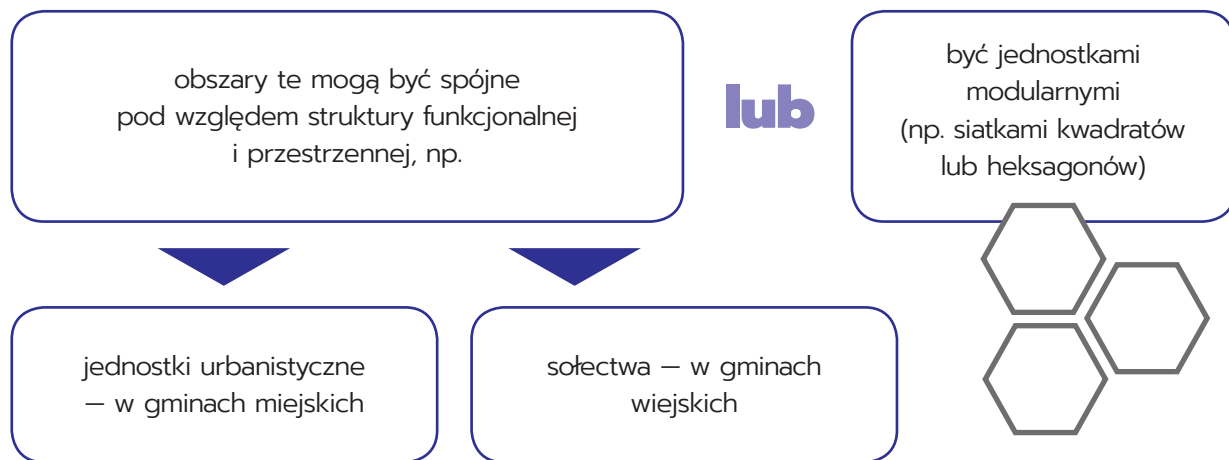

Prace przygotowawcze

Podział obszaru gminy na jednostki analityczne

Przed rozpoczęciem działań konieczne jest:

1. dokonanie wstępnej diagnozy problemów gminy,
2. dokonanie podziału terytorium gminy na odrębne jednostki analityczne, dla których mają być zebrane i porównane dane liczbowe:

Najlepiej, gdy jest to podział w oparciu o faktyczne więzi funkcjonalne i społeczne.

Zebranie danych

Zebranie niezbędnych danych to proces wymagający czasu i zaangażowania. Konieczne jest uzyskanie informacji z wielu różnych, niepowiązanych ze sobą źródeł, co w dodatku jest utrudnione z uwagi na ochronę danych osobowych.⁴ Wykorzystanie większej liczby wskaźników pozwala zdiagnozować problem w sposób bardziej precyzyjny.

Jeśli w gminie już wcześniej były zbierane dane i opracowywane diagnozy w ramach opracowania innych dokumentów strategicznych, przyjętych uchwałą, to mogą one być wykorzystane jako diagnoza na cele delimitacji. (*por. art. 12*) Jeżeli nie spełniają wymogów ustawy, to nadal mogą stanowić cenne źródło wiedzy o sytuacji i potrzebach gminy.

Diagnoza obszarów kryzysowych

Dla diagnozy obszarów kryzysowych konieczne jest zebranie konkretnych, obiektywnych danych dotyczących problemów w ujęciu umożliwiającym ich porównanie w układzie przestrzennym, czyli dla różnych fragmentów gminy (jednostek analitycznych). Zestawienie danych umożliwi przeprowadzenie analizy porównawczej. Jednostki z najgorszymi wynikami w gminie, to te noszące znamiona obszarów kryzysowych.

Uwaga: „Przeprowadzenie diagnozy na terenie gminy w celu podjęcia działań rewitalizacji jest okazją do dokonania szerokiego, kompleksowego i dogłębnego audytu wszystkich sfer i obszarów jej aktywności, czyli de facto sporządzenia *inwentaryzacji gminy*. (...) W ten sposób organy gminy pozyskają dane, które mogą okazać się niezbędne w realizacji innych działań rozwojowych, jak również stanowić podstawę dla zaprojektowania stosownych celów rewitalizacji oraz dla ewaluacji przyjętych w GPR założeń i skutków podjętych działań w ramach systemu monitorowania i oceny.”⁵

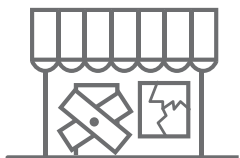

Analiza

Przetworzenie danych polega na wyliczeniu statystyk (takich jak np. średnia arytmetyczna) dla wyodrębnionych jednostek analitycznych. Kolejnym możliwym krokiem jest przyjęcie wskaźnika syntetycznego, czyli takiego, którego wartość liczbową jest składową poszczególnych danych zebranych w ramach konkretnego zagadnienia (problemu). Efekt wielokryterialnej analizy wskaźnikowej jest nanoszony na mapę z przyjętym podziałem jednostek analitycznych.

Wyznaczenie obszarów zdegradowanych

Obszar zdegradowany (por. art. 9 ust. 1) to obszar, który, jak wynika z diagnozy, znajduje się **w stanie kryzysowym z powodu koncentracji negatywnych zjawisk społecznych**, w szczególności: bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, a także niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym, **występujących jednocześnie z co najmniej jednym z następujących negatywnych zjawisk:**

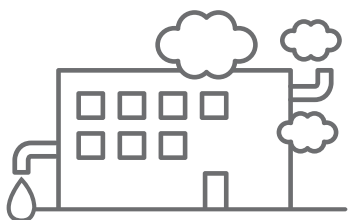
gospodarczych – w szczególności niskiego stopnia przedsiębiorczości, słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw,

środowiskowych – w szczególności przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia i zdrowia ludzi lub stanu środowiska,

przestrzenno-funkcjonalnych – w szczególności niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną lub jej złego stanu technicznego, braku dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej jakości, niedostosowania rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niskiego poziomu obsługi komunikacyjnej, niedoboru lub niskiej jakości terenów publicznych,

technicznych – w szczególności degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym oraz niefunkcjonowaniu rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska.

Wskazanie obszarów rewitalizacji

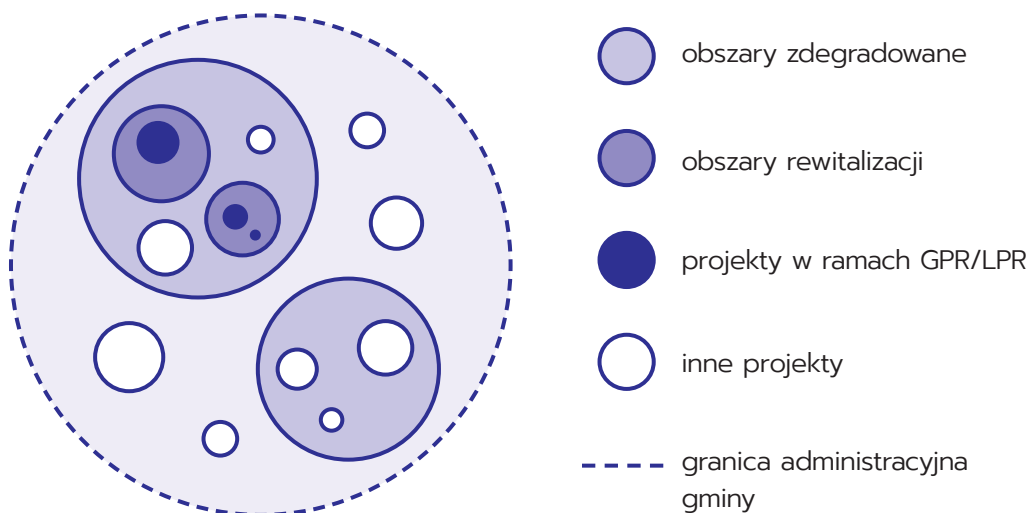
Obszar rewitalizacji to obszar obejmujący całość lub część obszaru zdegradowanego, który cechuje się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk i na którym, z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego, gmina zamierza prowadzić rewitalizację. (por. art. 10 ust. 1)

Obszar lub obszary rewitalizacji:

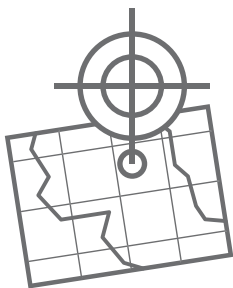
- ✓ maximum 20% powierzchni gminy
- ✓ maximum 30% liczby mieszkańców gminy (*por. art. 10 ust. 1*)

Celowość ograniczenia rozległości obszaru: koncentracja działań i osiągnięcie pełnego założonego efektu przemian.

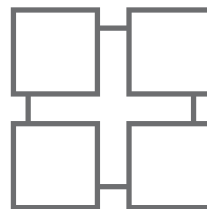
Uwaga: W przypadku podziału obszaru rewitalizacji na podobszary, gminny program rewitalizacji jest również opracowywany z podziałem na podobszary. (*por. art. 14 ust. 3*)

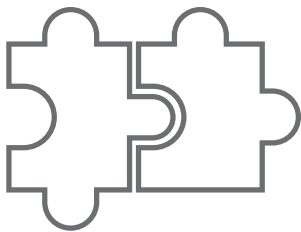
Niezbędne cechy dobrego programu rewitalizacji

koncentracja terytorialna – programy rewitalizacji dotyczą terenów o istotnym znaczeniu dla rozwoju gminy, obejmujących całość lub część zdiagnozowanego obszaru zdegradowanego

kompleksowość działań – na całokształt interwencji składają się różnorodne projekty

komplementarność działań – uzupełnianie się przedsięwzięć w wymiarze przestrzennym, problemowym i proceduralno-instytucjonalnym oraz w różnorodności źródeł finansowania

realizacja zasady partnerstwa i partycypacja – przejrzystość kroków i podejmowanych działań oraz współpraca z interesariuszami to podstawa działań na każdym etapie procesu rewitalizacji

Gminny program rewitalizacji

Programy rewitalizacji muszą być zgodne z innymi dokumentami strategicznymi gminy (między innymi ze strategią rozwoju oraz strategią rozwiązywania problemów społecznych) i **mają na celu eliminację lub ograniczenie zdefiniowanych problemów**.

Pełna zawartość GPR została opisana w *art. 15 ust. 1*

Gminny Program Rewitalizacji jest całościowym dokumentem, przygotowanym dla wskazanego uchwałą obszaru rewitalizacji. GPR zawiera m.in.:

- ✓ diagnozę problemów obszaru i wskazania lokalnych potencjałów,
- ✓ opis wizji stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji,
- ✓ szczegółowy opis planowanych przedsięwzięć rewitalizacyjnych, które są odpowiedzią na zdefiniowane problemy,
- ✓ opis charakterystyki innych dopuszczalnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych,
- ✓ opis mechanizmów integrowania tych działań,
- ✓ orientacyjne ramy finansowe dla przedsięwzięć z podaniem źródeł i wielkości dofinansowania,
- ✓ opcjonalnie: wskazanie, że na obszarze rewitalizacji ma zostać ustanowiona Specjalna Strefa Rewitalizacji,
- ✓ wskazanie sposobu realizacji Gminnego Programu Rewitalizacji w zakresie planowania i zagospodarowania przestrzennego,
- ✓ opis struktury zarządzania realizacją Gminnego Programu Rewitalizacji, w tym wskazanie kosztów tego zarządzania wraz z ramowym harmonogramem realizacji programu,
- ✓ system monitorowania i oceny Gminnego Programu Rewitalizacji, do którego włączony jest Komitet Rewitalizacji.

Przedsięwzięcia rewitalizacyjne mogą być przedsięwzięciami służącymi realizacji celu publicznego w rozumieniu ustawy o gospodarce nieruchomościami z dnia 21 sierpnia 1997 r., ale mogą być też nimi przedsięwzięcia prywatne. *(por. art. 15 ust. 2)* Może się zdarzyć, że w związku z celem publicznym, jakim będzie budowa, remont czy przebudowa będzie konieczna, choćby czasowa, przeprowadzka mieszkańców. W takim przypadku w Gminnym Programie Rewitalizacji uwzględnia się przedsięwzięcia rewitalizacyjne obejmujące te osoby. *(por. art. 15 ust. 4)*

Przedsięwzięcia rewitalizacyjne zamieszczone w Gminnym Programie Rewitalizacji mogą być realizowane również poza obszarem rewitalizacji, jeżeli wynika to z ich specyfiki. (cyt. art. 15 ust. 3)

Przykładowe dodatkowe instrumenty gminne

Ustawa o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 r. *(Dz.U. 2015 poz. 1777)* wprowadziła szereg zmian do innych obowiązujących przepisów prawnych. Procedowanie w oparciu o ustawę o rewitalizacji daje możliwość korzystania z dodatkowych narzędzi, takich jak np. te wprowadzone do ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

Specjalna Strefa Rewitalizacji

Specjalną Strefę Rewitalizacji ustanawia się osobną uchwałą już po przyjęciu GRPu. Wskazany w uchwale okres obowiązywania SSR to **maksymalnie 10 lat**, bez możliwości przedłużenia. Jej ustanowienie, jako specjalnego narzędzia urbanistyki operacyjnej, jest fakultatywne. Ważne jest jednak to, że już w GPRze należy wskazać, że planuje się ją ustanowić oraz określić tam planowany okres jej obowiązywania. *(por. art. 25 ust. 2. i art. 15 ust. 1 pkt 12)* Ustanowienie SSR ma na celu zapewnienie sprawnej realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Jest to narzędzie dające możliwość udzielania szerszego wsparcia przy remontach kamienic prywatnych. Ustanowienie Strefy daje dodatkowo specjalne możliwości rozwiązań:

- ✓ w zakresie braku tanich mieszkań na wynajem w obszarze rewitalizacji lub znacznymi potrzebami remontowymi,
- ✓ w zakresie kształtowania spójności przestrzennej obszaru,
- ✓ w zakresie rozwiązywania problemów społecznych.

Są to między innymi:

- ✓ ustanowienie specjalnie dedykowanego celu publicznego pod **społeczne budownictwo czynszowe**, obejmującego wachlarz możliwości pozyskiwania zasobów finansowych i nieruchomości oraz partnerów do budowy lub remontowania obiektów,
- ✓ udzielenie dla obiektów prywatnych (niewpisanych do rejestru zabytków) **dotacji** w wysokości nieprzekraczającej 50% nakładów koniecznych **na wykonanie robót budowlanych**, polegających na remoncie, przebudowie lub pracach konserwatorskich i pracach restauratorskich,

- ✓ ułatwienia w prowadzeniu remontów w budynkach wspólnot mieszkaniowych ze współwłasnością gminy,
- ✓ ułatwienia w przeprowadzkach lokatorów na czas remontu generalnego,
- ✓ regulacje w zakresie możliwych roszczeń majątkowych, dotyczących własności nieruchomości położonych na obszarze Strefy objętej przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi, służącymi realizacji celu publicznego,
- ✓ wprowadzenie **zakazu wydawania decyzji o warunkach zabudowy** tam, gdzie można wnioskować, że potencjalne inwestycje lub zmiany sposobu użytkowania obiektów w powiązaniu z brakiem miejscowego planu zagospodarowania mogą skutkować zmianami w zagospodarowaniu Strefy niezgodnymi z Gminnym Programem Rewitalizacji albo utrudniającymi jego realizację,
- ✓ ustanowienie **prawa pierwokupu nieruchomości** przez gminę (z myślą np. o nieruchomościach, których zagospodarowanie może ułatwić prowadzenie działań rewitalizacyjnych),
- ✓ możliwość udzielania zamówień publicznych, służących aktywizacji mieszkańców obszaru rewitalizacji w kwotach pomiędzy 30 tys. euro a programami unijnymi, w specjalnym preferencyjnym trybie..

Miejscowy Plan Rewitalizacji

Miejscowy plan rewitalizacji jest szczególną formą planu miejscowego, którą uchwała się dla obszaru rewitalizacji lub jego fragmentu. To jednak dobra okazja do ustalenia polityki przestrzennej całego obszaru rewitalizacji. Miejscowy plan rewitalizacji może zostać uchwalony również w wyniku zmiany obowiązującego planu miejscowego. Należy przewidzieć konieczność uchwalenia MPRu w GPRze i wskazać tam granice obszarów, dla których plan ten będzie procedowany.

Poza typowymi elementami miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, miejscowy plan rewitalizacji może regulować::

- ✓ zasady **kompozycji przestrzennej** nowej zabudowy i **harmonizowania** planowanej zabudowy z zabudową istniejącą,
- ✓ ustalenia dotyczące charakterystycznych **cech elewacji budynków**,
- ✓ szczegółowe ustalenia dotyczące **zagospodarowania i wyposażenia terenów przestrzeni publicznych**, w tym urządzania i sytuowania zieleni, koncepcji organizacji ruchu na drogach publicznych oraz przekrojów ulic;
- ✓ zakazy i ograniczenia dotyczące działalności handlowej lub usługowej;
- ✓ maksymalną **powierzchnię sprzedaży obiektów handlowych**, w tym obszary rozmieszczenia obiektów handlowych o wskazanej w planie maksymalnej powierzchni sprzedaży i ich dopuszczalną liczbę.

Dodatkowo miejscowy plan rewitalizacji umożliwia uzależnienie realizacji inwestycji komercyjnej na nieruchomości niezabudowanej od tego, że inwestor uprzednio zrealizuje inwestycję ważną dla celów gminnej rewitalizacji: zabudowę mieszkaniową, infrastrukturę techniczną czy społeczną – umowa urbanistyczna.⁶

Wdrażanie Gminnego Programu Rewitalizacji i ewaluacja

Dla usprawnienia, rozwoju lub lepszego zrozumienia działań rewitalizacyjnych i samego procesu rewitalizacji konieczna jest regularna ewaluacja procesu wdrażania programu w oparciu o kryteria przyjęte w GPRze. Tymi kryteriami mogą być przykładowo informacje od beneficjentów projektów wpisanych do Programu Rewitalizacji nt. realizacji danego projektu w roku sprawozdawczym oraz analiza porównawcza wskaźników początkowych i aktualnych, dotyczących sytuacji społecznej lub innych zagadnień problemowych, które wyniknęły z diagnozy obszarów.

Oficjalnej oceny i stopnia realizacji Gminnego Programu Rewitalizacji trzeba dokonać co najmniej raz na 3 lata. *(por. art. 22 ust. 1)* Ocena ta podlega zaopiniowaniu przez Komitet Rewitalizacji oraz ogłoszeniu w Biuletynie Informacji Publicznej gminy. *(por. art. 22 ust. 2)*

Ocena może doprowadzić między innymi do wniosku, że GPR wymaga zmiany – skorygowania zaplanowanych działań rewitalizacyjnych. W szczególnych przypadkach – głównie tam gdzie zmiany dotyczyłyby elementu z listy podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych *(por. art. 15 ust. 1 lit. a)* – zmiana ta wymaga zachowania pełnych procedur uchwalania dokumentów związanych z rewitalizacją według ustawy. *(por. art. 23 ust. 1 i 2)*

W przypadku osiągnięcia celów rewitalizacji zawartych w GPRze uchyla się uchwałę w sprawie GPRu w całości lub w części. *(por. art. 22 ust. 4)*

Ważne

Przed podjęciem prac nad Gminnym lub Lokalnym Programem Rewitalizacji konieczne jest przeczytanie całego tekstu dokumentów (ustawy lub/i Wytycznych). Dogłębne zapoznanie się z aktami prawnymi da nam obraz wszystkich możliwości, jakie one stwarzają oraz ram czasowych i innych, jakie narzucają, jak również prawnych zależności, wynikających z podjęcia różnych decyzji (np. ustanowienie SSR niesie za sobą konieczność zmiany w innych uchwałach lub dokumentach, umożliwiających wykorzystanie narzędzi przypisanych do SSR).

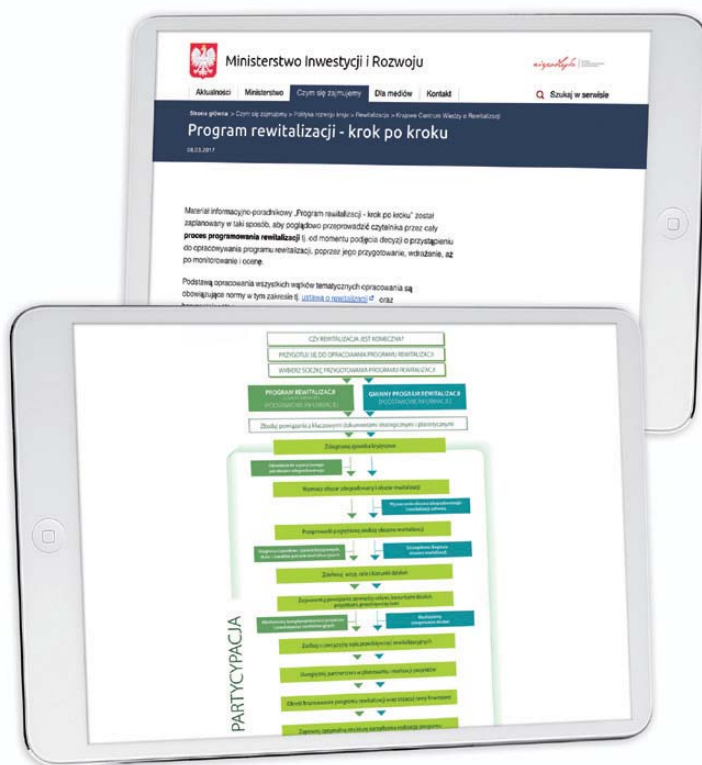
Ustawa o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 r. *(Dz.U. 2015 poz. 1777)* wprowadziła szereg zmian do innych obowiązujących przepisów prawnych. Nowelizacja ustawy wdrożeniowej zniósła wytyczne regionalne RPO, które obowiązywały w niektórych województwach.

Podsumowanie

Niniejsza publikacja nie wyczerpuje tematu w całości.

Gminy, które zamierzają przystąpić do rewitalizacji powinny zapoznać się z treściami dostępnymi na stronie Krajowego Centrum Wiedzy o Rewitalizacji – jest to oficjalny portal Ministerstwa Inwestycji i Rozwoju, gdzie zamieszczane są materiały wypracowane przez miasta, które otrzymały dotacje w ramach konkursu „Modelowa Rewitalizacja Miast”, prezentacje pilotażowych działań oraz inne treści dotyczące procesów rewitalizacyjnych.

Jest wśród nich materiał informacyjno-poradnikowy „Program rewitalizacji - krok po kroku”, który prowadzi czytelnika poglądowo przez cały proces programowania rewitalizacji: od momentu podjęcia decyzji o przystąpieniu do opracowywania programu rewitalizacji, poprzez jego przygotowanie, wdrażanie, aż po monitorowanie i ocenę.

Rozdział 1

- ¹ Trawestacja tytułu znakomitej książki duńskiego architekta i urbanisty Jana Gehla *Życie między budynkami*.
- ² Zob. Raport Departamentu Spraw Ekonomicznych i Społecznych ONZ (DESA), *World Urbanization Prospects. The 2014 Revision. Highlights*, str. 17.
<https://esa.un.org/unpd/wup/Publications/Files/WUP2014-Highlights.pdf> [dostęp 15.10.2017].
Autorzy raportu przewidują, że tereny wiejskie będą przyciągać ludzi do 2020 r., potem procent osób zamieszkujących te tereny zacznie spadać.
- ³ Zob. A. Chmieleński, P. Śleszyński *Chaos przestrzenny kosztuje nas kilkadziesiąt miliardów rocznie* [ROZMOWA]
<http://jagiellonski24.pl/2017/11/29/chaos-przestrzenny-kosztuje-nas-kilkadziesiat-miliardow-rocznie-rozmowa/> [dostęp 30.11.2017]
- ⁴ Zob. D. Szaltys (kier.), *Prognoza ludności na lata 2014-2050*, Warszawa 2014, str. 111.
https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5469/1/5/1/prognoza_ludnosci_na_lata____2014_-_2050.pdf [dostęp 19.10.2017]
- ⁵ Zob. *Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce za rok 2015*, Warszawa 2016, str. 17.
<https://www.mpips.gov.pl/seniorzyaktywne-starzenie/informacji-o-sytuacji-osob-starszych-w-polsce-za-rok-2015/> [dostęp 27.05.2018]
- ⁶ Warto wiedzieć, że oprócz wielu oczywistych korzyści płynących z uprawiania sportu, zażywanie ruchu przez dzieci (min. 60 minut dziennie) szybko przełoży się na ich lepsze wyniki w nauce, a w dalszej perspektywie da im większe szanse na lepsze, bo zdrowsze życie. Twierdzi się wręcz, że dzieci, które dziś chodzą do przedszkola czy szkoły będą żyć krócej o 5 lat od swoich rodziców, którzy w ich wieku biegali na podwórku, gimnastykowali się na osiedlowym trzepaku i ścigali na rowerach. Dlatego tak ważne jest, żeby zachęcać ich do ruchu i stwarzać im do tego możliwości.
- ⁷ *10 benefits of creating good public spaces* według amerykańskiej organizacji non-profit *Project for Public Spaces*, która prowadzi od 1975 r. działania na rzecz rewitalizacji miejskich przestrzeni publicznych, por. <https://www.pps.org/article/10benefits> [dostęp 29.10.2017]
- ⁸ Zob. E.M. Boryczka, *Studium przypadku: rewitalizacja Lille*,
<http://www.dzienniklodzki.pl/artykul/176001,studium-przypadku-rewitalizacja-lille,id,t.html> [dostęp 29.11.2017]
- ⁹ Cyt. J. Czapirski, T. Panek (red.), *Diagnoza społeczna 2011. Warunki i jakość życia Polaków*, Warszawa 2011, str. 283.
http://www.diagnoza.com/pliki/raporty/Diagnoza_raport_2011.pdf [dostęp 09.12.2017]
- ¹⁰ Definicja interesariuszy została podana na str. 92 niniejszej książki (rozdz.4, *Konsultacje społeczne*).
- ¹¹ Por. art. 22 ust. 1 Ustawy o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 r.
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20150001777> [dostęp 15.11.2018]

Rozdział 2

- ¹ Zob. A. Czyżewska, *Program rewitalizacji zabytkowego centrum w Sopocie*. [w:] *Przykłady rewitalizacji miast*, T.12, A. Muzioł-Węclawowicz (red.), Kraków 2010, str. 47-77,
<http://obserwatorium.miasta.pl/wp-content/uploads/2016/10/12.-TOM-12-Przyk%C5%82ady-rewitalizacji-miast.pdf> [dostęp 12.01.2018]
- ² Cyt. broszura *Program Rewitalizacji Zabytkowego Centrum Sopotu – Dobre Praktyki*,
<http://www.miasto.sopot.pl/multimedia/file/1d7167727c162bb9a03a976ef1450ae6f12489902b2ad66f223278a5760c65b0.pdf> [dostęp 23.02.2018]
- ³ Dane Urząd Miasta Sopotu, stan kwiecień 2017.
- ⁴ Cyt. A. Muzioł-Węclawowicz (red.), *Przykłady rewitalizacji miast*, T.12, Kraków 2010, str. 17, link jak w przypisie nr 1.
- ⁵ Por. I. Biała, *Gdańskie kamienice ożywione. To zasługa wspólnot, artystów i Miasta*,
<http://www.gdansk.pl/wiadomosci/Juz-120-artystycznych-fasad-ozywia-gdanskie-kamienice-To-zasluga-wspolnot-artystow-i-miasta,a,93000> [dostęp 25.05.2018]
- ⁶ Zob. <http://www.ekonomaspoeczna.pl/x/671705> i inne zakładki na tej stronie dotyczące cieszyńskiego „Być Razem”
- ⁷ Zob. A. Czyżewska, *Unia na rzecz rozwoju kwartału Betlemi w Tbilisi (Gruzja)*. [w:] *Zarządzanie rozwojem przestrzennym miast*, P. Lorens, J. Martyniuk (red.), Gdańsk 2010, str. 252-259.
<https://arch.pg.edu.pl/documents/174968/51761959/skrypt%203.pdf> [dostęp 4.03.2018]
- ⁸ ICOMOS, ang. International Council on Monuments and Sites, Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków i Miejsc Historycznych – pozarządowa ekspercka organizacja międzynarodowa z siedzibą zarządu w Paryżu, utworzona w Warszawie w 1965.

⁹ Por. A. Brandt, *Matura i co dalej*, „Skarb”, 06/2015, str. 63.

¹⁰ Tytuł konkursu skierowanego do właścicieli posesji prywatnych, firm oraz instytucji czy szkół z terenu miasta i gminy Kartuzy, którego organizatorem jest Towarzystwo Miłośników Kartuz: http://www.kartuzy.pl/stolica_kaszub/turystyka-i-rekreacja/667-%E2%80%99Eczysto%C5%9B%C4%87-%C5%82ad,-porz%C4%85dek-i-estetyka-%E2%80%93-nasz%C4%85-wizyt%C3%B3wk%C4%85%E2%80%9D [dostęp 5.03.2018]

¹¹ Żywa Ulica to nie tylko ulica, gdzie widać ludzi. To także nazwa projektu Fundacji Napraw Sobie Miasto, który polega na testowaniu konkretnych rozwiązań aranżacji przestrzeni: instalacji z zieleni, małej architektury czy „położenia” drogi dla rowerów. Prototypowanie miało już swoje odslony w Katowicach, Gliwicach, Krakowie, Warszawie i Dąbrowie Górniczej.

¹² Por. N. Siuda, *W krainie labiryntów. Wioski tematyczne na przykładzie wsi Paproty*. [w:] *Człowiek motorem przemian. Liderzy przedsiębiorczości*, A. Grafińska-Dejna, Kamil Kabasiński (red.), Gdańsk 2009, str. 47- 58.

¹³ Zob. M. Idziak, *Wioski tematyczne w Polsce w latach 1997–2013*, str. 5. <http://docplayer.pl/5217538-Wioski-tematyczne-w-polsce-w-latach-od-1997-do-2013.html> [dostęp 7.03.2018]

¹⁴ Por. A. Hac, *Szersze ulice to nie inwestycje, a marnowanie pieniędzy*. [ROZMOWA] z Olivierem Schneiderem, francuskim ekspertem od transportu miejskiego. http://lodz.wyborcza.pl/lodz/1,35136,15777460,Szersze-ulice_to_nie_inwestycje_a_marnowanie_pieniedzy.html [dostęp 8.12.2017]

¹⁵ Zob. *Bezpłatna komunikacja publiczna atutem polskich miast? Jesteśmy na dobrej drodze*, <http://www.portalsamorzadowy.pl/komunikacja-spoeczna/bezpłatna-komunikacja-publiczna-atutem-polskich-miast-jestesmy-na-dobrej-drozdze,99551.html> [dostęp 8.02.2018]

¹⁶ Zob. M. Rosmanowska, *Ile kosztuje komunikacja miejska. Dlaczego jest tak droga?*, <https://www.money.pl/zwiazek-miast-polskich/ile-kosztuje-komunikacja-miejaska-dlaczego,83,0,2309203.html> [dostęp 8.02.2018]

¹⁷ Zob. *Bezpłatna komunikacja publiczna atutem polskich miast? Jesteśmy na dobrej drodze*, link jak w przypisie nr 15.

¹⁸ Cyt. tamże.

¹⁹ Por. M. Lewczuk, *Prywatne samochody znikną z Helsinek do 2025 roku*, <https://bezprawnik.pl/prywatne-samochody-znikna-helsinki-2025-rok/> [dostęp 11.01.2018]

²⁰ Zob. J. Wizowska, *Pierwsze na świecie miasto bez samochodów*, <http://ulicaekologiczna.pl/pozytywne-inicjatywy/tekst-julki-o-samochodach> [dostęp 9.01.2018]

²¹ Cyt. M. Cielecki, *Lepsze miasta*, <https://kultura.wiara.pl/doc/4496503.Lepsze-miasta> [dostęp 11.02.2018]

²² Por. M. Żakowska, *SADIK-KHAN: Lepszy Nowy Jork*, <http://publica.pl/teksty/sadik-khan-lepszy-nowy-jork-58142.html> [dostęp 11.02.2018]

²³ Por. K. Dębek, *Premia za jazdę rowerem*, <https://www.forbes.pl/kariera/premia-dla-pracownikow-za-jazde-rowerem/4y5gjzk> [dostęp 20.02.2018]

²⁴ Por. <http://bikelibraries.yorkshire.com> [dostęp 11.02.2018]

²⁵ Por. M. Kurek, *Bicycle Library - zamiast książki wypożycz rower*, <https://gadzetomania.pl/10836,biblioteka-rowerowa-zamiast-ksiazki-wypozycz-rower> [dostęp 11.02.2018]

²⁶ www.atlas.ekonomiastpoleczna.pl

Rozdział 3

¹ Por. K. Radzajewski, *Elk stolicą Mazur, od zawsze*, <http://www.wspolczesna.pl/wiadomosci/elk/art/5718738,elk-stolica-mazur-od-zawsze,id,t.html> [dostęp 11.10.2017]
Dla powątpiewających: Olsztyn jest stolicą Warmii, a Giżycko promuje się jako żeglarska stolica Mazur.

² Dane Urząd Miasta Elk, stan maj 2018.

³ Punkt nadal funkcjonował po zakończeniu konsultacji. Jego celem było informowanie mieszkańców o realizowanym projekcie oraz propagowanie partycypacji społecznej jako jednej z głównych form kreowania modelowego procesu rewitalizacji zabytkowego Śródmieścia Elku. Odbывało się to poprzez współpracę z mieszkańcami z obszaru rewitalizacji Śródmieście, w tym z mieszkańcami z podwórek, na których, w ramach realizowanego projektu, podejmowane były inicjatywy społeczne zwane Miniprojektami.

⁴ Zob. opis procedury konkursu http://bip.elk.warmia.mazury.pl/250/4441/Ogloszenie_BOP_nr_28_2F2017_Prezydenta_Miasta_Elku_z_dnia_3_03_2017_roku_o_otwartym_konkursie_ofert_na_realizacje_zadania_pt_22Modelowa_Szkola_Animatow_i_Pedagogow_Spoecznych_22/ [dostęp 07.05.2018]

⁵ Zob. *Polityka funkcjonalna Elckiego Centrum Rewitalizacji Społecznej do 2025 r.*, str. 39 i 40, Elk 2017 https://www.rewitalizacja.elk.pl/wp-content/uploads/2018/03/Polityka_funkcjonalna.pdf [dostęp 12.05.2018]

Rozdział 4

¹ Cyt. T. Kotarbiński, *Opiekun społecznego*. [w:] *Pisma etyczne*, Wrocław 1987, str. 378.

² Słowo to wprowadził do języka polskiego najprawdopodobniej prof. Tadeusz Kotarbiński. W języku czeskim istnieje słowo *spolehlivý* o identycznym znaczeniu – „niezawodny”.

³ Por. definicja słowa *uległy*, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/uleg%C5%82y.html> [dostęp 07.01.2018]

⁴ Zob. I. Kłowiecka-Tańska, *Jak przygotować konsultacje społeczne?*, Warszawa 2011, str. 8.
http://konsultacje.um.warszawa.pl/sites/konsultacje.um.warszawa.pl/files/jak_przygotowac_konsultacje_spoleczne_0.pdf [dostęp 07.03.2018]

⁵ Por. *Funkcje konsultacji społecznych*, <http://konsultacje.zmw.pl/2013/12/31/funkcje-konsultacji-spolecznych/> [dostęp 09.03.2018]

⁶ Zob. I. Kłowiecka-Tańska, *Jak przygotować...*, op. cit., str. 15.

⁷ Zob. tamże, str. 9.

⁸ Zob. tamże, str. 12.

⁹ Por. tamże, str. 25.

¹⁰ Por. N. Modnicka (red.), *Jak rewitalizować Łódź. Wnioski z działań partycypacyjnych 2014-2015*, Łódź 2015, str. 80.
<http://centrumwiedzy.org/wp-content/uploads/2016/02/Jak-Rewitalizowac%CC%81-%C5%81%C3%B3d%C5%BA-raport-ost-wrzesie%C5%84-2015.pdf> [dostęp 12.03.2018]

Rozdział 5

¹ Zabawnik powstał jako projekt Akademii Kontaktów Społecznych, w ramach którego zebrano i opisano gry i zabawy. Dzięki ich dostępności na wolnej licencji można je nie tylko rozgrywać, ale przerabiać i tworzyć na ich bazie własne, nowe gry i zabawy. Zestaw został wydany przez Fundację Nowoczesna Polska jako strona internetowa, jak również jako PDF do druku.

Rozdział 6

¹ Cyt. W. Jarczewski (red.), *Delimitacja krok po kroku. Metoda wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji na potrzeby Gminnych Programów Rewitalizacji*, Warszawa 2017, str. 6.
<https://www.muir.gov.pl/media/44680/DelimitacjaKrokPoKroku.pdf> [dostęp 09.03.2018]

² Por. *Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020*, Warszawa 2016
https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/23916/Wytyczne_dot_rewitalizacji_po_aktualizacji_zatwierdzone02082016clear.pdf [dostęp 09.03.2018]

³ Cyt. W. Jarczewski (red.), op. cit., str. 6.

⁴ Por. W. Jarczewski (red.), op. cit., str. 25-33; w tabeli 4. wyszczególniono źródła ważniejszych danych wykorzystywanych w procesie delimitacji.

⁵ Cyt. W. Jarczewski (red.), op. cit., str. 10.

⁶ Por. M. J. Nowak, *Miejskowy plan rewitalizacji – zakres i skutki*,
http://samorzad.nid.pl/baza_wiedzy/miejskowy-plan-rewitalizacji-zakres-i-skutki/ [dostęp 09.04.2018]

Bibliografia / polecane tytuły

Programowanie rewitalizacji, doświadczenia

Materiały dostępne na stronie Krajowego Centrum Wiedzy o Rewitalizacji, będącej oficjalnym portalem Ministerstwa Inwestycji i Rozwoju. Wśród nich: *Program rewitalizacji – krok po kroku*, *Rewitalizacja. Interaktywny poradnik mieszkaniowy*, red. Aleksandra Jadach-Sepiolo, Warszawa 2017, *Metodyka przeprowadzania analizy przy ustanawianiu Specjalnej Strefy Rewitalizacji na przykładzie Bytomia*, red. Aleksandra Kułaczowska, Warszawa 2018 i wiele innych:

<https://www.muir.gov.pl/strony/zadania/polityka-rozwoju-kraju/rewitalizacja/krajowe-centrum-wiedzy-o-rewitalizacji/>

Aleksandra Czyżewska, *Jak planować proces rewitalizacji społeczno gospodarczej przestrzeni miejskiej?*, Warszawa 2010

Człowiek motorem przemian. Liderzy przedsiębiorczości społecznej, pod red. Agnieszki Grafińskiej-Dejny i Kamila Kabasińskiego, Gdańsk 2009

Wacław Idziak, *Wymyślić wieś od nowa. Wioski tematyczne*, Warszawa 2008

Wybrane zagadnienia rewitalizacji miast, pod red. Piotra Lorensa i Justyny Martyniuk-Pęczek, Gdańsk 2009

Ustawa o rewitalizacji. Komentarz. Tom I, pod red. Jakuba H. Szlachetko, Katarzyny Borówki, Gdańsk 2017

Łukasz Drozda, *Uzslachetniając przestrzeń. Jak działa gentryfikacja i jak się ją mierzy*, Warszawa 2017

Seria wydawnictwa Krajowego Instytutu Polityki Przestrzennej i Mieszkalnictwa, wśród których jest blisko 20 tytułów, takich jak *Rewitalizacja miast polskich — diagnoza*, *Rewitalizacja miast: teoria, narzędzia, doświadczenia*, *Planowanie przestrzenne a rewitalizacja stref społecznie wykluczonych*, *Rewitalizacja we Francji — zarządzanie przekształceniami obszarów krzysowych w miastach*, *Rewitalizacja miast w Wielkiej Brytanii i inne*.

→ Obszerny spis pozycji (książek, artykułów i studium przypadków) znajdziemy na stronie Internetowego Centrum Rewitalizacji <https://rewitalizacja.im.edu.pl/> zawierającej komentarz do ustawy, porady prawne, orzecznictwa sądowe, przykłady dobrych praktyk rewitalizacji oraz wywiady z ekspertami rewitalizacji. Twórcy strony oferują możliwość konsultacji drogą elektroniczną.

Dobre praktyki dotyczące przekształceń przestrzeni

Jan Gehl, *Życie między budynkami. Użytkowanie przestrzeni publicznych*, przeł. M.A. Urbańska, Kraków 2009

Charles Montgomery *Miasto szczęśliwe. Jak zmienić nasze życie, zmieniając nasze miasta*, przeł. T. Tesznar, Kraków 2015

Janette Sadik-Khan, Seth Solomonow *Walka o ulice. Jak odzyskać miasto dla ludzi*, przeł. W. Mincer, Kraków 2017

Project for Public Spaces Jak przetworzyć Miejsce. Podręcznik kreowania udanych przestrzeni publicznych, przeł. T. Jeleński, W. Kosiński, Kraków 2011

Budowanie tożsamości lokalnej

Perypetie na peryferiach. Nieoficjalnie najlepszy przewodnik po obrzeżach miast: Elbląga, Pasłęka, Talkmicka, red. Helena Wojciechowska, Elbląg 2014

W przeszłość dla przyszłości — Wspomnienia najstarszych mieszkańców Żuław Gdańskich, Klub Młodych Stowarzyszenia „Żuławy Gdańskie”, Trutnowy 2007

Poradniki planowania partycypacyjnego

Quo vadis, Gdańsku? Mieszkańcy planują swoje miasto. Przestrzeń publiczna dzielnicy w partycypacyjnym planowaniu strategicznym, praca zbiorowa pod red. Gabriela Rembarz, Justyna Martyniuk-Pęczek, Gdańsk 2015

Przewodnik po podwórkach — czyli jak w dziesięciu krokach zmienić wspólnie z mieszkańcami przestrzeń ich sąsiedztwa, Gdańska Fundacja Innowacji Społecznej, Gdańsk 2013

Poradniki dla prowadzących konsultacje

Marshall B. Rosenberg *Porozumienie bez przemocy. O języku serca*, tłum. M. Kłobukowski, Warszawa 2009

Paul Henderson, David N. Thomas, *Umiejętności pomocne w pracy ze społecznościami*, przeł. A. Unterschuetz, Warszawa 2013

Aspekty zarządzania gminą

Zarządzanie rozwojem przestrzennym miast, praca zbiorowa pod red. Piotr Lorens, Justyna Martyniuk-Pęczek, Gdańsk 2010

Zarządzanie w polskich miastach zgodnie z koncepcją SMART CITY, praca zbiorowa pod red. Danuta Stawasz, Dorota Sikora-Fernandez, Warszawa 2015

Opracowanie pod nazwą „Nowe Śródmieście Miasta Ełk – 3 filary rewitalizacji” powstało w ramach projektu „Nowe Śródmieście Miasta Ełk – wzór na rewitalizację”, współfinansowanego ze środków Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020 oraz budżetu państwa (konkurs „Modelowa rewitalizacja miast” realizowany przez Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju).

Autor:

Agnieszka Lasota, architekt urbanista,
krzewiciel tożsamości lokalnej
Fundacja Kultury Przestrzeni „Zobaczyć na nowo”
www.zobaczycnanowo.pl

Opracowanie graficzne:

Go Projekt Małgorzata Starszak

Fotografie:

Agnieszka Lasota (str. 34, 36, 45), Paweł Mrozek (str. 26),
Michał Szymański (str. 37, il. lewa), Agnieszka Ustarbowski (str. 37, il. prawa),
Urząd Miasta Ełku (rozdział 3), www.fotolia.com, www.unsplash.com

Ilustracja na str. 45: opracowanie zmian w programie graficznym wykonane podczas warsztatów dla mieszkańców „Zobaczyć na nowo Biskupią Górkę” w Gdańsku.

Wydawca:

Fundacja Kultury Przestrzeni „Zobaczyć na nowo”
na zlecenie Gminy Miasta Ełk
Wydanie 1, Sopot 2018

Druk:

TOTEM
www.totem.com.pl

Nakład:

100 egzemplarzy

ISBN: 978-83-950494-1-5

